

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

**ZOOREHABILITACE A AKTIVITY SE ZVÍŘATY PRO
ROZVOJ OSOBNOSTI A PREVENCI SOCIO-
PATOLOGICKÝCH JEVŮ**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslava Eisertová

Srpen 2009

Jana Jonáková

Motto:

„Bez instinktů, které nás vedou a napovídají nám, jak se chovat, bychom žili jen velmi těžko. Náš cit nám říká, kde jsou naše vlastní možnosti a hranice, které si musí určit především každý člověk sám. Nestáčí se spoléhat pouze na pravidla, jež stanovila lidská společnost. Je třeba vycházet ze zkušeností, které během života získáváme, a z poznatků získaných v přírodě. O poznání sama sebe to platí dvojnásob.“

Gary Kowalski

ABSTRACT

The zoorehabilitation is a branch coming into existence only at present despite the fact that people have been aware of beneficial effects of contacts with animals from time immemorial. The idea of using animals for treatment dates back to the 18th century when William Tuke, an English doctor, encouraged the use of animals in mental hospitals. In particular he recommended dogs, goats and hens. He assumed that patients can learn the self-control by talking care of animals that are weaker than them. Moreover, the animals played an important role during the Second World War when they were taken in hospitals to help injured soldiers. By dissipating the soldiers' sombre thoughts they had a positive effect on the soldiers' psyche, increasing thus the soldiers' chances for recovery.

The research shows that animals directly influence the man on the biopsychosocial level. People who owned any animals lived for a longer time in comparisons with those who had never had any animals at home. Any contact with animals, if perceived by the man positively, calms, slows down the pulse rate and reduces the blood pressure, relieves the tension, facilitates the communication, compensates missing abilities of the man.

In the theoretical part of the Bachelor thesis, terms used in zoorehabilitation have been explained and further opportunities of using this rehabilitation technique have been outlined. A special attention has been paid to the identification of opportunities for the use of the zoorehabilitation as a socio-pathological phenomena prevention method.

The main aim of the Bachelor thesis is to map out possibilities of zoorehabilitation and activities with animals and outline its further development and use opportunities, especially in the area of prevention.

The output of the practical part of the Bachelor thesis is represented by qualitative research results obtained on the basis of document and secondary data analysis methods, involved observations, semi-standardised interviews and the CAMI method. The research has revealed potential ways of using this rehabilitation technique for a personality development and presented it as a nonviolent and effective method within the socio-pathological phenomena prevention.

ABSTRAKT

Zoorehabilitace je obor, který je teprve na počátku své existence. Ačkoliv o blahodárném vlivu zvířat lidstvo vědělo již od nepaměti. Myšlenka léčit pomocí zvířat pochází již z 18.století, kdy anglický lékař William Tuke prosazoval zvířata v nemocnicích pro choromyslné. Šlo především o psy, kozy a slepice. Předpokládal, že staráním se o zvířata, která jsou slabší než oni, se pacienti naučí sebekontrolu. Svou roli sehrála zvířata i za druhé světové války, kdy byla dovážena do nemocnic pro raněné vojáky. Tím, že rozptýlila jejich chmurné myšlenky, působila pozitivně na jejich psychiku a zvyšovala naději na uzdravení.

Výzkumy ukazují, že zvíře přímo ovlivňuje člověka v biopsychosociální rovině. Lidé, kteří vlastnili zvíře žili déle, než ti, kteří nikdy doma zvíře neměli. Kontakt se zvířetem, pokud je člověkem přijímán pozitivně, uklidňuje, zpomaluje tep a snižuje tlak, uvolňuje napětí, zprostředkovává komunikaci, kompenzuje chybějící schopnosti člověka.

Teoretická část bakalářské práce je věnována vysvětlení pojmů používaných v zoorehabilitaci včetně nastínění dalších možností využití této rehabilitační techniky. Zvláštní pozornost je věnována možnosti využití zoorehabilitace jako metody prevence socio-patologických jevů.

Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat možnosti zoorehabilitace a aktivit se zvířaty a nastínit možnosti jejího dalšího rozvoje a uplatnění, zvláště ve sféře prevence.

Výstupem praktické části bakalářské práce jsou výsledky kvalitativního výzkumu, za použití metod analýzy dokumentů, sekundární analýzy dat, zúčastněného pozorování, polostandardizovaného rozhovoru a metody CAMI.

Z výzkumu vyplynuly možné cesty využití této rehabilitační techniky pro rozvoj osobnosti i jako nenásilné a účinné metody v rámci prevence socio-patologických jevů.

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci na téma „Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti a prevenci socio-patologických jevů“ jsem vypracovala samostatně a pouze s použitím pramenů literatury a zdrojů uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích

2009

Poděkování

Chci zde poděkovat všem, kteří si v dnešní uspěchané době našli čas a podělili se se mnou o své zkušenosti, z kterých jsem mohla čerpat při zpracování této bakalářské práce a které nemalou měrou obohatily i můj osobní život. Můj velký dík patří vedoucí této bakalářské práce, vždy milé a přívětivé, Mgr. Jaroslavě Eisertové, která mi poskytla nepřeborné množství informací a praktických rad. V neposlední řadě děkuji svým dětem, které bez reptání přečkaly období „studených večerů“, když jsem zpracovávala svou bakalářskou práci. Upřímně děkuji i všem ostatním, kteří jakkoliv přispěli k tomu, abych tuto práci dokončila.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1. Současný stav.....	11
1.1 Vztah člověka a zvířete v minulosti a dnes (biopsychosociální hledisko)....	11
1.1.1 Vymezení pojmů zoorehabilitace, zooterapie, animoterapie.....	13
1.1.2 Aktivity se zvířaty.....	16
1.2 Zoorehabilitace dle zvířecího druhu.....	19
1.2.1 Canisterapie.....	19
1.2.2 Hipporehabilitace.....	20
1.2.3 Felinoterapie.....	25
1.2.4 Další.....	26
1.3 Metody zoorehabilitace.....	28
1.3.1 Animal Assisted Activities.....	28
1.3.2 Animal Assisted Therapy.....	29
1.3.3 Animal Assisted Education.....	30
1.3.4 Animal Assisted Crisis Response.....	30
1.3.5 Applied Animal Behaviour Science.....	31
1.4 Formy zoorehabilitace.....	32
1.5 Oblasti působení zoorehabilitace.....	33
1.5.1 Oblast léčebná.....	34
1.5.2 Oblast psychologická.....	35
1.5.3 Oblast pedagogická.....	36
1.5.4 Oblast sociální.....	36
1.6 Problémy zoorehabilitace a aktivit se zvířaty.....	38
1.6.1 Hygiena.....	39
1.6.2 Legislativa.....	40
1.6.3 Další.....	41
1.7 Ucelená rehabilitace.....	43
1.8 Sociální deviace, sociální patologie.....	44
1.8.1 Teorie sociálních deviací.....	48

1.8.2 Sociální vyloučení.....	52
1.8.3 Sociálně znevýhodňující prostředí.....	53
1.8.4 Socio-patologické jevy.....	55
1.9 Prevence.....	59
1.9.1 Primární prevence.....	59
1.9.2 Sekundární prevence.....	60
1.9.3 Terciární prevence.....	61
2. Cíl práce.....	61
3. Metodika.....	62
3.1 Metody výzkumu.....	62
3.2 Charakteristika zkoumaného souboru.....	63
4. Výsledky.....	68
4.1 Kazuistika.....	68
4.1.1 Kazuistika 1.....	68
4.1.2 Kazuistika 2.....	71
4.1.3 Kazuistika 3.....	74
4.1.4 Kazuistika 4.....	76
4.1.5 Kazuistika 5.....	78
4.1.6 Kazuistika 6.....	81
4.2 Výsledky dotazníkového šetření.....	82
5. Diskuze.....	91
6. Závěr.....	96
7. Klíčová slova.....	98
8. Seznam použitých zdrojů.....	99
9. Přílohy.....	105

Úvod

Když mi bylo 12 let, dostala jsem svého prvního psa. Ačkoliv již od mého dětství byl v naší rodině pes, tenhle byl jen můj. A to znamenalo spoustu povinností, ale také spoustu radosti. Nebyl to žádný nadějný šampion, později se ukázalo, že to nebyl ani německý ovčák, za kterého jsme ho považovali, ale i přes nedostatky na kráse to byl ten nejlepší a nejužasnější kamarád pod sluncem. Děkuji mu za mnohé, mimo jiné i za to, že jsem později dokázala vychovat svých pět dětí a odchovat a vychovat desítky psů na kynologickém cvičišti. Není to nadsázka. Život se psem v době, kdy se formovala moje osobnost mě naučil zodpovědnosti, pomohl mi najít cestu k empatii, sebekázi a rozhodnosti. A to jsou atributy, které jsou pro život v lidské společnosti a zvláště partnerském soužití stále více aktuální. Dítě se zodpovědnosti a pokoře k životu nenaučí z počítačových her, naučí se tomu jen blízkým kontaktem s živým tvorem. Dnešním dětem takový kontakt většinou chybí.

Lidé se odcizují přírodě i jeden druhému. Děti často nemají v dnešní uspěchané době vzor obyčejné lidské náklonnosti, pomoci, sounáležitosti. Senioři zůstávají osamoceni, ač třeba svými dětmi finančně a materiálně zajištěni, nemají si s kým popovídat. Zvířata nám ale dávají možnost tyto situace alespoň částečně napravit. Dětem mohou být kamarádem a průvodcem v dětství i dospívání, ve chvílích radosti, nebo když to někde hodně skřípe, zvíře nás bere jací jsme s našimi chybami i nedostatky, neřeší náš vzhled, ale řeší naši duši, zvíře si nevšimne jestli má jeho člověk vyholenou hlavu, nebo dredy, ale okamžitě reaguje na nepřiměřené chování a výkyvy nálad svého člověka. Zvíře nám může pomoci překonat těžké chvíle a dodá sílu, abychom napravili chyby. Pro seniory mohou být zvířata vděčným posluchačem, který neodchází v půlce věty.

Mé zkušenosti ze života mezi zvířaty mě vedly k tomu, že jsem si vybrala právě toto téma své bakalářské práce. Ráda bych ukázala cestu, jak lze prostřednictvím aktivit se zvířaty předcházet negativním jevům ve společnosti nebo již nastalé negativní jevy zmírnit či odstranit. Prokázat pozitivní účinek jakýchkoliv preventivních metod je velmi složité, nikdy nelze předvídat, jak by se situace vyvíjela, kdyby se preventivně

nezasáhlo. Můj cíl s kterým jsem se pustila do psaní bakalářské práce bude splněn, pokud se někdo po přečtení mé práce nad tímto tématem alespoň zamyslí.

Přála bych ze srdce každému, aby mohl prožít to, co já se svými dětmi, psy, koněm, kočkami a dalšími čtyřnohými kamarády, kteří obývají nebo obývali náš malý venkovský domeček.

1. Současný stav

1.1 Vztah člověka a zvířete v minulosti a dnes

Soužití lidí a zvířat je známé již tisíce let. Motivací, proč si nějaké zvíře ochočit, byly zcela jistě materiální důvody, získání potravy, později ochrana obydlí. Zvíře v lidské kultuře mělo od nepaměti velký význam. Příkladem může být čínský horoskop, podle kterého jsou lidem přisuzovány vlastnosti zvířat. Symbolika zvířat v dějinném kontextu je mnohdy rozporuplná v závislosti na dějinné epoše, kulturní tradici, konkrétních životních podmínkách a náboženství. Ilustrativním příkladem je kočka – její význam v různých kulturách. Ve starém Egyptě byla považována za posvátné zvíře (symbol plodnosti) a její zabití bylo hrdelním zločinem (21). Byla výsadou vyšších sociálních vrstev. Egypťané ji uctívali a spojovali s božstvem (Sfinga). Protikladem je Evropa středověku, kdy byla kočka zásluhou církve spojována se Satanem a okultismem a jako společnice čarodějnic s nimi byla upálena na hranici. Jsou ale i taková zvířata, jejichž význam (symbolika) se po tisíciletí nemění. Je to pes a kůň. Vlastností typickou pro zvíře žijící v sociálním společenství je komunikativnost, hravost a učenlivost, to bylo důvodem, proč si lidé začali psa ochočovat (50). Ve starověku byl pes ochráncem, průvodcem a prostředkem k získání potravy (lovecké účely). Středověk nebyl příznivý lidem ani psům, bylo to období velkých morových ran. Ale po celou tuto dlouhou dobu si lidé uvědomovali léčivé síly psů, zvláště v oblasti psychosociální. Stařec, který měl psa se necítil opuštěný. Dítě, které mělo štěně, snáze navazovalo kontakty se svými vrstevníky, prostřednictvím zvířete prohlubovalo své psychosociální schopnosti a vazby. Kůň má v historii významné postavení. Zpočátku byl držen jako užitkové zvíře, ale nepochybně byl i symbolem moci, neboť ovládnout toto velké zvíře předpokládalo určitou fyzickou i psychickou vyspělost člověka. V historii měl kůň mnoho symbolických podob (11). V řeckých bájích se objevují bílí okřídlení koně táhnoucí po nebi sluneční vůz boha Slunce Héliá. Okřídlený kůň Pegas – symbol básnické duše. Bájný jednorožec, Kentaur, Horymírův Šemík. Nezastupitelnou úlohu hrál kůň v politických událostech až do poloviny devatenáctého století.

Člověk byl v neustálém bezprostředním kontaktu s přírodou, se zvířaty. Dnes je tomu jinak (24). Vědeckotechnická revoluce přinesla mnoho úžasných objevů a naše obzory se rozšířily závratnou rychlostí. Ale museli jsme zaplatit tvrdou daň, kterou si mnozí z nás stále neuvědomují. Je to odcizení od přírody se kterou jsme vývojově úzce spjati. Toto násilné a nepřírozené odloučení s sebou nese následky v podobě civilizačních chorob, vývojových poruch, těžkých depresivních stavů. Mnohdy zůstáváme osamoceni uprostřed davu. Naše děti surfují po internetu místo toho, aby běhaly se svými vrstevníky po lese nebo hrály fotbal na hřišti. Chatují místo toho, aby komunikovaly. Fascinující technika je odcizuje od přírody (17). Tento způsob života se začíná odrážet i na jejich zdravotním stavu. Alergie, astma, neurotické poruchy apod. Lékař vyčerpá všechny možnosti na vyřešení problému. Rodič vyčerpá své psychické síly. Jsme pyšní na prodlužující se střední délku života, jako ukazatel vyspělosti společnosti. Zapomínáme však, že ve stáří zůstává člověk často osamocen, děti jsou zaneprázdňeny prací, vnoučata počítačem, na hlídání pravnoučat již senior nemá sil. Roste počet seniorů s psychiatrickou diagnózou (59). Ten, kdo má rozum sáhne po léku, který je stále okolo, na dosah ruky. Příroda nabízí ta nejlepší řešení. Přichází na řadu staletími ověřené praktiky, mezi nimi se nabízí i zoorehabilitace.

V současné době, zejména ve vyspělých státech můžeme pozorovat výrazný nárůst počtu zvířat chovaných v domácnostech jako společníků a přátel, kteří přinášejí radost a mohou být i oporou v těžkých životních situacích (10). Každé setkání se zvířetem v nás vyvolá nějaké emoce (33). Ať je to setkání první nebo každodenní. Zvíře v člověku dokáže vyvolat škálu nejrůznějších pocitů – strach, zvědavost, obavy, něhu, u dětí jsou to opatrovnické sklony u holčiček, partnerství v dobrodružství u chlapců, pocit sounáležitosti u starších či opuštěných jedinců. To znamená, že zvířata jsou schopna naplnit specifické zástupné funkce (rodičovské, dětské, sourozenecké) (10). Tyto bezprostřední reakce, které v nás kontakt se zvířetem vyvolá, nejsou ovládány rozumovou složkou, jsou řízeny 1.signální soustavou, kterou máme společnou s ostatními živými tvory, teprve 2.signální soustava (řeč a abstraktní myšlení) nás od nich odlišuje. Tyto bezprostřední reakce jsou řízeny našimi instinkty. I zvíře na naši přítomnost reaguje instinktivně (22). Jedná se tedy o komunikaci na stejné vývojové

úrovni. (Můžete zvířeti vyprávět co chcete, nerozumí vám, použijte řeč těla a mimiku – domluvíte se). Zvířata mohou pomoci člověku, aby porozuměl sám sobě. Většina lidí přijímá kontakt se zvířetem jako příjemnou záležitost, vzbuzuje v nás pozitivní emoce, intuitivně se pak snažíme stejné pocity vyvolat i u zvířete. Abychom toho dosáhli, musíme zachovat určitá pravidla, podřídít se zvířeti, vnímat jeho potřeby, vnímat jeho reakce na naše chování (empatie, pokora) (52). To je významný bod v kontaktu se zvířetem. Zvíře poskytuje člověku také velké množství taktilních podnětů, kterých je v každodenním životě čím dál méně.

1.1.1 Vymezení pojmů zoorehabilitace, zooterapie, animoterapie

Pohled na zvíře v lidské společnosti se mění a s touto změnou úhlu pohledu se objevuje řada nových oborů v nichž zvíře hraje zásadní roli. Jedním z těchto oborů je i zooterapie. Název zooterapie je však poněkud zavádějící, z názvu by se dalo odvodit, že se jedná o léčbu pomocí zvířete, ale léčba jako taková patří jen do rukou lékaře, což by znamenalo, že zooterapii může provozovat jen zooterapeut s vysokoškolským lékařským vzděláním. Proto by se v souvislosti se zvířaty mělo spíše než o terapii hovořit o rehabilitaci. Rehabilitace je i z pohledu laiků otázkou fyzickou (cvičení, masáže, plavání apod.) (58).

Zoorehabilitace je soubor aktivit a činností člověka při kterých má důležitou funkci určité zvíře. Zvíře poskytuje klientovi příležitost pro motivační, výchovný, odpočinkový nebo terapeutický prospěch, který je zaměřený především na zvýšení kvality života klienta (70). Zoorehabilitace se stává jednou z účinných forem ucelené rehabilitace.

Zooterapie je obecný pojem pro využití zvířete při terapii. Jde tedy o zvířaty podporovanou terapii, je to souhrnný termín pro rehabilitační metody a metody psychosociální podpory zdraví, které jsou založeny na využití vzájemného pozitivního působení při kontaktu mezi člověkem a zvířetem (9). Zooterapie je léčba využívající také pozitivního vlivu zvířat při aktivní či pasivní interakci na psychickou, fyzickou či sociální pohodu člověka. Jejich využití v sociální oblasti je velmi smysluplné tím, že

poskytují klientovi pozitivní interakci, podněcují verbální i neverbální komunikaci, orientaci v prostoru, zlepšují interakci klienta s ostatními jedinci, rozvíjí sociální citění, zlepšují kvalitu života a snižují agresivní tendence. Z hlediska sociability a sociálních dovedností přispívá zooterapie k navázání kontaktů a vztahů s ostatními dětmi, dospělými, navázání mezilidského kontaktu, podporuje sebevědomí, zmírňuje egocentrismus, zlepšuje podřídivost vůči autoritě, rozvíjí ukázněnost a pocit sociální jistoty, vyrovnaný přístup a pozitivní vztah k sobě samému, společensky přijatelné a zdravě sebevědomé chování na veřejnosti, pozitivní a společensky přijatelný vztah k ostatním členům skupiny (15). V dětském kolektivu umožňuje najít dítěti přijatelnou pozici ve skupině vrstevníků, zapojit ho do kolektivu, učí jedince osvojit si a dodržovat společenské a morální normy (24). U dětí i dospělých rozvíjí jejich hodnotovou orientaci, zooterapie prostřednictvím zvířete dokáže ovlivnit afektivní projevy klienta, impulzivitu. U introvertně založených klientů pomáhá k otevřenosti, kontaktnosti. Zvíře je schopno u klienta rozvíjet rodičovské postoje, samostatnost, pocit zodpovědnosti. U znevýhodněných klientů pomáhá zooterapie k vyšší soběstačnosti, sebeobslužnosti, osvojení nových úkonů, získání nových zkušeností, osvojení si sociálního citění apod. (41). Zooterapie je léčba pomocí zvířat (péče o ně, dotýkání, hlazení, kontakt s nimi, komunikace „přes zvíře“). Je novým oborem, který si pomalu začíná získávat své místo ve spektru léčení a pomoci lidem. Velmi zjednodušeně řečeno, pojmem zooterapie rozumíme pozitivní až léčebné působení zvířete na člověka. Ať už jde o zlepšení paměti, motoriky, komunikace nebo zmírnění stresu, je zde zvíře v roli prostředníka, tzv. koterapeuta (3). *Animoterapie* je terapie prostřednictvím živých zvířat. Živé zvíře poskytuje společnost. Je zdrojem mazlení a projevů oddanosti, důvodem k radosti, tématem k rozhovoru a příležitostí k pohybu a hrám. Je prokázáno, že i pouhé pravidelné návštěvy a krátkodobý kontakt se zvířetem dokáží snížit výskyt a rozsah depresí (33). Animoterapie je tedy metodou využití zvířete jako léčebného prostředku pro člověka. Anglosaská literatura používá označení „léčení prostřednictvím domácích mazlíčků“ tzv. Pet-therapy. Důležitá je skutečnost, že miláčkem může být nejen velké zvíře jako kůň, někdy i slon (podle regionálních zvyklostí) nebo běžně se vyskytující

domestikovaná zvířata (pes, kočka), ale třeba i ryba, hmyz, drobný hlodavec, myš, pták, žába, plaz, miláčkem se může stát rostlina pěstovaná v kořenáči doma (29).

Z uvedených definic vyplývá, že výrazy zoorehabilitace, zooterapie, animoterapie jsou výrazy mající stejný význam. Uvedla jsem je samostatně, protože i v odborné literatuře se setkáváme se všemi těmito výrazy. V textu budu dále používat termín zoorehabilitace.

Podle Freeman-Molové, má-li být zcela jasné co přesně si máme pod pojmem zoorehabilitace představit, musíme definovat *10 základních kritérií zoorehabilitace*:

Prvním kritériem je zvířecí druh kterého je při rehabilitaci využito, konkrétně se jedná o koně při hiporehabilitaci, využití psa při canisterapii, kočky při felineoterapii, využívání drobných domácích zvířat, hospodářských zvířat, volně žijících zvířat, exotických zvířat apod. nebo jejich kombinace.

Druhým kritériem je metoda, které je při rehabilitaci použito. Jedná se o metodu aktivity za pomoci zvířat (dále jen AAA), metodu terapie za pomoci zvířat (dále jen AAT), metodu vzdělávání za pomoci zvířat (dále jen AAE), metodu krizové intervence za pomoci zvířat (dále jen AACR) popřípadě jejich kombinace.

Třetím kritériem pro zoorehabilitaci je forma, které je při rehabilitaci využito. Zoorehabilitace může být vykonávána formou návštěvního programu, jednorázových aktivit, pobytového programu, rezidentního programu, zásahu krizové intervence nebo jejich kombinacemi.

Čtvrtým kritériem je způsob, jakým je zoorehabilitace prováděna, zda jde o samostatnou práci jednoho zoorehabilitačního týmu nebo spolupráci několika zoorehabilitačních týmů.

Páté kritérium spočívá ve složení pracovní jednotky. Pracovní jednotka se může skládat ze zvířete + zooterapeuta + klienta, nebo ze zvířete + zooterapeuta + klienta a personálu, eventuelně dalších pomocníků.

Šestým kritériem je počet zvířat využívaných při zoorehabilitaci. Zooterapeut může pracovat s jedním zvířetem, nebo s několika zvířaty najednou.

Sedmým kritériem je počet klientů zúčastněných na zoorehabilitaci. Při individuální

zoorehabilitaci pracuje zoorehabilitační tým jen s jedním klientem, při skupinové zoorehabilitaci je přítomno více klientů najednou.

Osmým kritériem je analýza cílové skupiny, analýza dle věku, pohlaví, diagnózy, vzdělání, vnímání role zvířete ve společnosti.

Deváté kritérium je analýza dle zdravotního stavu, analýza dle toho zda se jedná o klienta zdravého, dočasně nemocného, klienta v rehabilitaci, zdravotně znevýhodněného¹, se specifickými poruchami, dlouhodobě nemocného, umírajícího apod.

Poslední *desáté kritérium* je dáno analýzou sociálních vazeb a dynamiky prostředí, zda se jedná o klienta izolovaného, osamělého, v rodinném prostředí, v zařízení (jeho typ a dynamika), v azylovém prostředí, v ohrožení apod.(9)

1.1.2Aktivity se zvířaty

Pod tento pojem jsou zahrnuty všechny volnočasové aktivity na nichž se spolupodílí zvíře. Nejedná se o terapeutickou činnost, zvíře zde není jako koterapeut². Aktivity provádí buď jednotlivec samostatně nebo organizovaně v některé zájmové organizaci. Aktivity se zvířaty jsou volnočasovou aktivitou, která nabízí jedinci příležitost ke kontaktu s druhými lidmi stejných zájmů, zvíře je předmětem nekonečných diskuzí, každodenní kontakt se zvířetem přináší do života jedince řád a určitou jistotu, možnost neomezeného kontaktu, tak jak to jedinec v daný okamžik cítí a potřebuje. Přítomnost zvířete, pozitivně přijímaná, zvyšuje kvalitu života jedince (24). Nejčastěji jsou aktivity se zvířaty praktikovány se psem například na kynologickém cvičišti formou pravidelných výcvikových hodin nebo jednorázových aktivit formou závodů, výstav, besed a přednášek na různá témata týkající se zvířat. Aktivity na kynologickém cvičišti nabízí širokou paletu příležitostí pro klienty všech věkových

---

¹ Zdravotně znevýhodněný jedinec je jedinec, který má taková funkční omezení, která vytvářejí mimořádné požadavky na jeho životní, popřípadě pracovní podmínky. Péče, kterou zdravotně postižený jedinec následkem znevýhodnění potřebuje, přesahuje oblast zdravotní a zasahuje do oblastí sociální, případně pracovní či pedagogické

² Koterapeut = pomocník terapeuta, prostředník při terapii

skupin. Kynologické sporty jako agility³, dog frisbee⁴, obedience⁵, sportovní kynologie⁶, záchranářský výcvik⁷, dog dancing⁸, fly ball⁹, junior handling¹⁰, coursing¹¹, mushing¹² jsou vhodnou volnočasovou aktivitou, která učí klienta zodpovědnosti, pravidelnému režimu, nabízí příležitost socioemocionálního rozvoje, pohybovou aktivitu, setkávání s lidmi stejných zájmů rozvíjí komunikativnost mezi jedinci při řešení společných problémů (67). Kontakt se psem stimuluje pozitivní emoce, uvolnění, uspokojuje taktilní potřeby člověka prožitkem pozitivních doteků, nabízí vizuální podněty, stimulaci sluchu, čichu, tělesné teplo. Je také podporována tělesná aktivita, tělesné, duševní i duchovní uvolnění (46). Další aktivitou při které hrají klíčovou roli zvířata, jsou zájmová seskupení chovatelů zvířat. Zde klient rozvíjí své komunikační schopnosti, účastí na vedení sdružení může uspokojit i svou potřebu smysluplného uplatnění, pokud se mu tohoto nedostává v rodinném prostředí či v zaměstnání. Skutečnost, že klient vlastní zvíře se kterým se zúčastňuje chovatelských výstav a dalších akcí, ho nutí k zodpovědnému vztahu ke zvířeti, k pravidelnosti v péči o něj, která vyplňuje velkou část volného času. Zvíře dává klientovi zpětnou vazbou možnost prožít pocit sounáležitosti s jiným živým tvorem, pocit vlastní hodnoty, podporuje sebekontrolu. Stabilizuje emoční stránku osobnosti klienta. Aktivitou, která je úzce spojena se zájmovými seskupeními chovatelů, jsou výstavy plemenných zvířat (65). Na těchto akcích se setkávají lidé z různých oblastí, a kromě předvedení výsledků svého chovatelského snažení zde navazují nové kontakty, zažívají pocit „někam patřit“, protože vše se na těchto akcích točí kolem zvířat, kvůli kterým se tam sešli. Příprava takovéto akce je také možností jak může klient uplatnit svou potřebu po uznání, potřebu smysluplné práce, potřebu zařazení do společnosti. Výstavy plemenných zvířat mají

---

3 Agility=sport při kterém psovod a pes překonávají parkur s překážkami

4 Dog frisbee=sport při kterém psovod hází psovi frisbee talíř, pes chytá talíř za letu

5 Obedience=vyšší škola poslušnosti

6 Sportovní kynologie=výcvik psa v poslušnosti, různé úrovně náročnosti

7 Záchranářský výcvik=výcvik psa a psovoda pro nasazení v krizové situaci

8 Dog dancing= tanec na hudbu,psovod se psem

9 Fly ball=psovod vysílá psa přes překážky, pes překonává překážky a přináší hozený tenisový míček

10 Junior handling = soutěž mladých vystavovatelů pro děti od 9 do 17 let

11 Coursing = lov umělé návnady na vytyčené dráze

12 Mushing = původně sport psích spřežení, dnes je možné sportovat i s jedním psem. Běh se psem = canicross, jízda na kole se psem = bikejoring, jízda na lyžích se psem = skijoring, dálkový pochod se psem = dogtreking ,apod.

velký emoční náboj, ale přesto účastník musí dodržovat určité společenské normy, je nucen korigovat své emoce, jinak je z akce vyloučen. Účast na takové akci podporuje účastníka v sebekontrolě a dodržování norem. Další aktivitou, kterou můžeme provozovat za účasti zvířat je rybaření zaštitěné Českým rybářským svazem jehož posláním je provozovat akvakulturu, chovat a chránit ryby a vodní organismy, ochraňovat životní prostředí a čistotu vod, podílet se na mimoškolní výchově dětí a mládeže, podílet se na zapojování osob se zdravotním postižením do činnosti svazu, organizovat rybářské soutěže na všech úrovních, a pod. (69). K tomuto typu aktivit tíhnou spíše klienti introvertně založení, kteří vyhledávají více kontakt s přírodou než s lidmi. Rybaření umožňuje klientům v klidném prostředí si srovnat myšlenky v hlavě, hledat přijatelná řešení svých problémů, získat nad nimi nadhled. Rybaření vyžaduje dodržování určitých podmínek a rituálů, což přináší klientům pocit vnitřní vyrovnanosti a duševní i duchovní uspokojení. Český rybářský svaz (dále jen ČRS) pořádá různá školení, pravidelně publikuje v časopise Rybářství, kam přispívají svými články i členové ČRS. Pořádá výstavy, odborné semináře, organizuje soutěže pro děti (58). Pro děti jsou určeny také aktivity se zvířaty pořádané při Domech dětí a mládeže v podobě kroužků chovatelů, ochránců přírody apod. Velmi oblíbenou aktivitou při které jsou využívána zvířata je jezdecký sport a vše co je spojeno s koňmi (71). Nezastupitelnou úlohu v otázce aktivit se zvířaty hrají zoologické zahrady. Jejich činnost je kromě chovu a ochrany vzácné fauny zaměřena také na edukaci široké veřejnosti ve vztahu ke zvířatům a přírodě vůbec. Svou existencí umožňují zoologické zahrady všem věkovým skupinám strávit smysluplně a emočně pozitivně volný čas. Organizací, která nabízí volnočasové aktivity se zvířaty je také Český svaz ochránců přírody (dále jen ČSOP). ČSOP nabízí všem věkovým skupinám výukové programy, prohlídky stanic handicapovaných živočichů, kde se zájemci seznamují s různými druhy živočichů i s jejich osudy, s důvody proč se ocitli na stanici pro handicapovaná zvířata. Tyto příběhy s bezprostřední přítomností zraněného živočicha probouzejí v dětech schopnosti empatie a jsou nadějí, že v budoucnu budou tyto děti přírodu a vše kolem ní chránit (68). Dítě, které má vřelý pozitivní vztah k přírodě a v tomto duchu je vedeno nenásilnou formou i v období dospívání, bude mít v období dospívání kvalitní vztah ke

svým vrstevníkům, později v období dospělosti pak ke všem věkovým skupinám (děti, senioři, znevýhodnění jedinci apod) (24).

1.2 Zoorehabilitace dle zvířecího druhu

Zoorehabilitace je obecným pojmem pro využití zvířete při některé ze složek rehabilitace. Jak uvádí Mojžíšová je zooterapie (zoorehabilitace) souhrnným termínem pro rehabilitační metody a metody psychosociální podpory zdraví, které jsou založeny na využití vzájemného pozitivního působení při kontaktu mezi člověkem a zvířetem (9).

1.2.1 Canisterapie

„Pes je jediný tvor, který vás miluje víc, než vy milujete sami sebe.“

(Fritz von Unruh)

Nejčastěji je ze zoorehabilitací využívána canisterapie. Canisterapie je jednou z metod rehabilitace, která slouží k podpoře zdraví lidí všech věkových kategorií skupin klientů, při níž se využívá pozitivního vztahu mezi člověkem a psem. Pojem zdraví je zde vnímán z pohledu ucelené rehabilitace tedy z bio-psycho-sociálního hlediska (5). Canisterapie je speciálním typem rehabilitace, při níž se efektivně využívá etologie (chování) psa a jeho fyziologie (vlastnosti, tvar, velikost, teplota, pohyb). Svoji podstatou canisterapie spadá do sociální rehabilitace, jejímž úkolem je rozvíjet nebo získávat potřebné dovednosti, které klient v průběhu nemoci či v důsledku zdravotního znevýhodnění či nevhodného životního stylu ztratil. Přispívá k učení se novým dovednostem, kterými by klient v budoucnu zčásti či plně mohl kompenzovat své znevýhodnění (5). Canisterapie se také uplatňuje jako pomocná, podpůrná psychoterapeutická metoda při řešení různých situací, kdy jiné metody selhávají nebo je nelze použít, např. při navazování kontaktu s obtížně komunikujícími pacienty, při práci s mentálně, tělesně, smyslově či emocionálně znevýhodněnými klienty (36). V rámci prevence je vhodné využít canisterapie u klientů s problematickým začleňováním do kolektivu i jako prevenci agrese a šikany. Canisterapie se dá formulovat také jako léčebný kontakt psa a člověka. Pes je společníkem, ale i výchovným prostředkem pro

klienta. Canisterapie také přispívá k rozvoji jemné a hrubé motoriky, podněcuje verbální a neverbální komunikaci, orientaci v prostoru, zvyšuje motivaci podílet se na vlastním léčebném procesu, zlepšuje interakci klienta s ostatními klienty či rodiči. Canisterapie může být využita k nácviku koncentrace a zvýšení pozornosti, rozvoji sociálního citění, zlepšení kvality života (45). Canisterapie je jednou z forem ucelené rehabilitace a zahrnuje všechny aktivity, při nichž je využíváno pozitivního vlivu psa na člověka. Cílem je udržení nebo zlepšení zdravotního stavu, schopností, znalostí, sociálních dovedností a kvality života (6). Dle Votavy je canisterapie terapií prostřednictvím živého psa, která poskytuje jedinci zvýšení mobility, nezávislosti a psychické pohody (58).

1.2.2 Hiporehabilitace

Druhou neméně významnou zoorehabilitací je hiporehabilitace. *Hiporehabilitací* se rozumí včlenění vožení se na koni nebo ježdění (hipických aktivit) do komplexu opatření zaměřených na obnovení ztracené funkce, zmírnění nebo minimalizování či odstranění fyzického, psychologického, sociálního nebo mentálního znevýhodnění. Pojem hiporehabilitace je pojem orientovaný převážně sociocentricky¹³(11).

V mezinárodní terminologii se hiporehabilitace označuje jako:

EAT – Equine Assisted Therapy (léčení prostřednictvím koně)

EEL – Equine Experimental Learning (zážitkový výcvik s pomocí koní)

EAP – Equine Assisted Psychotherapy (psychotherapie prostřednictvím koní)

EFP – Equine Facilitated Psychotherapy (podpůrná psychotherapie s koňmi)

Hippotherapy-Physical Therapy Through the Movement of the Horse (léčebný tělocvik prostřednictvím pohybu koní) (11).

Pojem *hipoterapie* je pojem konkrétnější a morbocentricky¹⁴ orientovaný např. hipoterapie skoliozy páteře, spasticity dolních končetin nebo segmentální

---

¹³ Sociocentricky orientovaný – zaměřený na vztahy jedince a společnosti

¹⁴ Morbocentricky orientovaný – zaměřený na nemoc

instability (11). Hipoterapie je cílené využití práce s koněm, vození se na koni a ježdění (hipických aktivit), ale hlavně multidimenzionálního pohybu koně na zmírnění nebo odstranění příznaků onemocnění pohybového aparátu (71). Do jedenácti let věku lze ještě korigovat špatné a založit správné vzorce pohybových aktivit klienta. V dospívajícím věku je většinou již plně zafixován chybný vzorec pohybu. V dospělém věku se využití hipoterapie soustřeďuje především na léčbu poúrazových stavů, vertebrogenního¹⁵ syndromu, progresivních chorob pohybového systému apod. Hipoterapie je cílený, intenzivní a dlouhodobý léčebný proces. Zahajuje se v době, kdy je porucha držení těla nebo motoriky ještě léčebně ovlivnitelná. Například u dětí s vrozeným postižením lze s hipoterapií začít již během prvních šesti týdnů života (11). Další součástí hiporehabilitace je pedagogicko-psychologické ježdění. *Pedagogicko-psychologické ježdění* se považuje za hiporehabilitaci v širším slova smyslu, zejména jeho pedagogická část, která úzce souvisí s resocializací, sociální readaptací – tedy atributy spadajícími pod pojem sociální rehabilitace. Pedagogicko – psychologické ježdění lze definovat jako využívání práce s koněm, vození se na koni a ježdění na koni jako psychologické a pedagogické médium k dosažení pozitivních změn v chování dětí a mládeže, nebo ke zmírnění či odstranění příznaků duševní choroby či mentální retardace. Je to metoda léčby v psychosociální oblasti (57). Pracuje s jedinci s poruchami chování, jako je např. agresivita, netolerance, ale i autismus apod. Kůň i člověk spolu komunikují na neverbální úrovni pomocí pohybů těla, tónu hlasu, dotyků. Pokud je člověk ke koni nepřátelský, dá mu to kůň hned najevo. Pokud je člověk nervózní, vzteklý, plný zloby, nikdy se s koněm nedomluví. A pokud chce na koni jezdit, nebo se o něj jen starat, po čase pochopí, že se musí naučit své pocity a projevy modulovat a ovládat. Kůň na pedagogicko – psychologické ježdění musí být dokonale klidný a hodný pod sedlem i ve stáji. Velké nároky jsou kladeny i na pedagogické pracovníky, jejichž úkolem je vést hodinu tak, aby nedošlo k úrazu a aby ježdění splnilo svůj cíl (11). *Sportovní ježdění handicapovaných* (znevýhodněných) jedinců se řadí také mezi rehabilitační aktivity za pomoci koně, zejména při zohlednění sociální readaptace (11). Parajezdeckví je forma sportu pro jedince se zdravotním znevýhodněním. Tento

---

15 Vertebrogenní syndrom – bolestivé stavy páteře neznámého původu

sport provozují speciální jezdecké kluby a sdružení. Ve sportovní terminologii se tyto sporty nazývají paravoltiž a paradrezura, které jsou i olympijskými (paralympijskými) sporty. Voltiž se provádí na neosedlaném koni, který je veden na lonži cvičitelem. Kůň má připevněný obříšník s madly a pohybuje se v kruhu, jehož průměr vymezuje délka lonže. Cvičenec má za úkol provádět na pokyn cvičitele různá akrobatická cvičení na koni v chůzi, klusu nebo cvalu. Tento sport učí klienta zbavit se strachu, naučit se držet rovnováhu a splynout s pohybem koně. Nejčastěji jsou k tomuto sportu indikováni tělesně i mentálně postižení, ale i děti s poruchami chování a mozkovými dysfunkcemi. Paravoltiž je kolektivní sport, při němž se buduje pocit odpovědnosti za úspěch celého týmu. Struktura osobnosti se v pozitivním slova smyslu mění, rozvíjí se sociální inteligence a schopnosti empatie člověka (30). Drezura je vrcholným jezdeckým uměním, které odráží dokonalou souhru jezdce a koně. Tuto disciplínu mohou provozovat i lidé vyššího věku. Paradrezura má svá specifika a její pravidla jsou formulována v pravidlech paraderzurního sportu. Podporuje souhru koně a jezdce a nácvik orientace v prostoru. Tento sport je indikován hlavně u skupin klientů po amputaci, u mentálně postižených, nevidomých, neslyšících, s DMO, roztroušenou mozkomíšní sklerozou apod (29). Vlivem pohybu koně dochází k mimovolnému zapojování reflexů pro rovnováhu, které umocněny volní složkou, vedou ke zlepšení držení těla a hlavy. Výsledkem hipoterapie je zlepšení koordinace pohybů, rovnováhy, zpevněný svalový korzet trupu. Taktilní podněty (hlazení, dotýkání se srsti koně a sedla či otěží) jsou významnými facilitačními¹⁶ prvky. Pozitivní je i vliv tělesné teploty koně, která je 1 – 2 °C vyšší než u jezdce, kladně ovlivňuje spasticitu¹⁷ a svalovou činnost. Vytvářejí se obranné reakce proti pádu, čímž dochází ke spouštění vzpřimovacích a rovnovážných reflexů (58). Hiporehabilitace má výrazný psychoterapeutický efekt. Kontaktem s živým koněm dochází k uvolnění pozitivních emocí, tento efekt je ještě umocněn přírodním prostředím. Dochází ke zlepšení sebejistoty a sebevědomí. Zlepšuje se kontrola chování, adaptační schopnosti na nové situace a koncentrace pozornosti. Pomocí hipoterapie se z osoby se zdravotním znevýhodněním stává fyzicky, duševně a sociálně zdatný člověk (58). Intenzita působení koně na rozvoj psychických i fyzických

---

16 Facilitace - spolupráce

17 Spasticita – svalové napětí

schopností klienta je odvislá od věku klienta. Z pohledu možností preventivního působení, kterým se tato práce zabývá je významné působení hiporehabilitace na psychickou a sociální stránku osobnosti, ovlivněním emotivity, pocitů nedůvěry, úzkosti, ovlivňování sebevědomí a sebeuvědomění, ke komunikaci, kooperaci, rozvoji intelektových funkcí a pod. (11). Sed na krácejícím koni ovlivňuje sebevědomí a sebeuvědomování klienta, když klient vidí svět shora, ovládá ho a řídí svůj osud. U nechodících klientů se pocit sebevědomí upevňuje pocitem prožívání první „samostatné chůze“. Pocit pohody při hipických aktivitách je také podmíněn vyplavováním endorfinů a může se cíleně využít při abstinenční disfórii (nepohodě). Zvyšování zdravého sebevědomí je potřebné a užitečné u většiny klientů. Hiporehabilitace však všeobecně působí vyrovnávacím způsobem, upravuje do normy, podněcuje rozvoj nedostatečné funkce, tlumí nadbytečnou funkci (11). Tak je tomu i v tomto případě, hiporehabilitací je možné upravit i nadměrné sebevědomí. Nadměrná suverenita je korigována chováním koně. Ten obranně reaguje na nevhodné chování klienta, což ho může podnítit k větší disciplinovanosti (11). Hiporehabilitací lze ovlivnit také emoční stránku osobnosti klienta. Opět uvádí do normy, tzn., že oslabenou emotivitu oživuje, nadměrnou tlumí hranicemi dovoleného chování ke koni (38). U klientů úzkostných, s nedůvěrou, strachem je třeba postupovat opatrně, postupnými kroky. Vhodné je jako mezistupeň využít menších druhů zvířat v rámci zoorehabilitace. Postupným přibližováním k velkému zvířeti, překonáním nedůvěry prvního dotyku, péčí o koně se klient postupně dopracuje k vysazení na koně, v ideálním případě i k jeho ovládnutí. Kůň se při těchto aktivitách chová neutrálně. Nevadí mu, že klient je tělesně nebo sociálně znevýhodněný, drogově závislý apod. (11). Na projevy hyperaktivity či agresivity reaguje i takovýto neutrální kůň svým obranným chováním. Tím učí klienta dodržovat určitá pravidla. Ke tlumení agresivity a antipatií mezi klienty se využívají také společné jízdy na hřbetě koně, kdy se nesnášenliví jedinci musí navzájem dotknout a dokonce si pomáhat, aby nespádli. Učí se kooperovat, pomáhat druhým a přijímat od druhých pomoc. Navozují bezprostřední komunikaci. To umožňuje klientům vytvářet přiměřené mezilidské vztahy (17). Pravidelnou péčí o koně se u klientů rozvíjí pocit zodpovědnosti, vztah k pořádku, pocit užitečnosti, vytrvalost a houževnatost. Podporuje

se jejich snaha dosáhnout daný cíl, vytvářet si nové cíle, překonávat překážky. Facilitace přirozené kreativity při řešení nových problémů je dalším možným pozitivem hiporehabilitace. Tím jsou kladeny požadavky na klienta v oblasti rozhodnosti, koncentrace pozornosti a tyto intelektové funkce se podporují (11). Práce s koněm ovlivňuje osobnost klienta v mnoha směrech (viz. tabulka 1) např. učí klienta, že je třeba dané činnosti vykonávat s jistou intenzitou. Pokud je nedostatečná, kůň neposlechne, pokud je nadměrná, zareaguje obrannou reakcí. Klient je tak nucen správně sebehodnotit svoji činnost, aby dosáhl úspěchu. Péči o koně získávají klienti pocit samostatnosti. Současně je nutné vykonávat některé práce společně, čímž se upevňuje pocit kolektivnosti. Tyto skutečnosti umožňují odstraňovat příznaky onemocnění, ale i rozvíjet pozitivní vzorce chování a následné nacházení vlastní identity. Rozvíjí u klienta sociální dovednosti¹⁸ Umožňuje také návrat klienta do života, do jeho přirozené komunity (17).

Tabulka 1: Ovlivnění osobnosti při práci s koněm

zlepšení sebevědomí a sebeuvědomění	vytváření pocitu zodpovědnosti, užitečnosti, vztahu k pořádku, vytrvalosti, houževnatosti
úprava emotivity	podpora kreativity, soutěživosti
odbourávání nedůvěry, úzkosti, strachu	podpora intelektových funkcí (rozvíjení pozornosti, koncentrace, rozhodnosti) a úprava poruch učení(dyslexie, dysgrafie,dysortografie)
tlumení hyperaktivity,antipatie a agresivity	rozvoj správného sebehodnocení
zlepšování kooperace a komunikace	rozvoj pocitu samostatnosti a kolektivnosti

Zdroj: (11)

¹⁸ Sociální dovednosti – např.schopnost navazovat kontakty,udržovat konverzaci,účinně se s druhými lidmi dorozumívat,schopnost vyjádřit nespokojenost, ale také přijímat kritiku, schopnost porozumět situacím v mezilidských vztazích(17)

1.2.3 Felinoterapie

V pořadí třetím zvířecím druhem, který je nejčastěji využíván při zoorehabilitaci je kočka. Pozitivní interakce mezi člověkem a kočkou se nazývá *felinoterapie*. Význam felinoterapie je nenápadný, ale výraznější, než by se mohlo zdát. Přítomnost kočky má vliv především na dlouhodobě těžce nemocné, na onkologické pacienty, na seniory v domovech pro seniory, napomáhá i zmírnění příznaků syndromu vyhoření u personálu a zlepšuje mezilidské vztahy (29). Kočka je schopna vytvořit si k člověku intenzivní citovou vazbu a komunikovat s ním. Snadno se přizpůsobuje denním rytům života člověka a působí na něj přímo prostřednictvím dotyků, tedy senzomotorickou facilitací (29). Kočky jsou často využívány jako stacionární prevence či koterapeut. Dokáží se i bez přímého popudu člověka integrovat do prostředí ústavů a přizpůsobit se jejich dennímu rytmu (29). Terapeuticky se využívá jejich signálů pohody tj. přítulné mazlivé pohyby a doteky, doteky nosem, předení, nabízení hlavy k pohlazení, přešlapování apod. (příloha 1). Tímto způsobem kontaktů se mimo jiné hodí výborně pro sluchově a zrakově postižené, kteří vnímají její doteky a vibrace. Nejlepší výsledky s felinoterapií byly dosaženy u psychicky nemocných, v oblasti nálad, psychosociálních vztahů, uvolňování napětí, ale i u některých diagnóz, resp. stavů: stres, deprese, úzkostné stavy, smutek, psychické poruchy, rodinné krize, úmrtí v rodině, sociální a psychická podpora, např. léčba rakoviny, drogově závislí ve fázi odvykání, navozování a zlepšování optimistické, uvolněné nálady a atmosféry, včetně uzavřených zařízení typu věznic, přínos pro geriatrici, zvláště v domovech s dlouhodobým pobytem, prostředek proti „vyhoření“, gerontopsychiatrie, Alzheimerova choroba, autismus, Downův syndrom, hypertonie, cerebrální paréza, zmírnění vnímání zdravotních potíží, zmírnění fyzických a psychických traumat po válečném konfliktu, zkrácení doby rekonvalescence v nemocnicích apod. (12) (29).

1.2.4 Další zvířecí druhy v zoorehabilitaci

Ornitoterapie – je založena na kladné interakci člověka a papouška. Především velcí papoušci si dokáží vytvořit k člověku velmi silné citové pouto. Umí mít rádi, být věrní, žárlit, dožadovat se pozornosti, radovat se, urazit se apod. Ornitoterapii lze vidět ze dvou úhlů pohledu. Prvním je chov papouška v domácím prostředí, druhým jsou návštěvy v různých zařízeních, které praktikuje majitel se svým dobře vycištěným papouškem. Někdy bývá problém s chovem papoušků v různých zařízeních a to z hygienických důvodů. Dalším problémem, který může nastat je, že větší papoušci si často vytvářejí velmi silné pouto na jednoho člověka, takže je pro ně problematické, někdy až nemožné, zvyknout si na kolektiv. Toto nehrozí, pokud byl papoušek od mládí ošetřován několika jedinci a je zvyklý na větší kolektiv (4). Ornitoterapie se osvědčila u osob, které ztratily někoho blízkého. Životní ztrátou druha či dítěte se začaly cítit nepotřebné, neměly dostatek činnosti a motivace do života. Následovaly deprese, nervozita, nedostatek chuti do dalších aktivit. V momentu, kdy se v domácnosti objevil papoušek, po krátkém čase psychické problémy ustaly. Papoušci mohou být přínosem i pro bezdětná manželství, kdy se manželé podílejí na umělém odchovu mláďat a uspokojují tak v určité míře své potlačené mateřské a otcovské potřeby, které by se jinak mohly negativně projevit na jejich psychice (4).

Delfinoterapie je založena na interakci a hře s delfínem. Ve starověku byli delfíni často považováni za posvátné tvory, delfín byl symbolem svobody, volnosti a štěstí. Terapie za pomoci delfínů byla vyvinuta v roce 1986 v někdejší Sovětské Svazu, ve Státním Oceanáriu Ukrajiny v Sevastopolu na Krymu. Jeho autorkou je Dr. Ludmila Lukina a její výzkumný tým (65). V ČR se tento druh zoorehabilitace dosud neprotikuje (47). Klientům delfinoterapie nabízí možnost příjemného prožitku tělesného kontaktu, komunikace, sociální interakce a nezapomenutelné zážitky. Klient zapomíná na okolní svět a je zcela pohlcen přítomností, prožívanou chvílí, jeho činnost je zcela spontánní (47). Nejčastějšími klienty delfinoterapie jsou děti s narušeným sociálním chováním a komunikací, u tohoto typu klientů je dosahováno výrazných úspěchů. Vhodné je využití i u klientů s mentálním, tělesným nebo kombinovaným

znevýhodněním, zejména děti s centrální parézou, Downovým syndromem, u dětí autistických, s opožděným vývojem řeči, psychickým onemocněním, poúrazových stavů, pomáhá při chronické únavě, emocionálním stresu, depresi, neurastenii apod. (49). Delfinoterapie je individuální metoda, která se aplikuje blokově, trvá 7-10 dní, účastní se jí s dítětem celá rodina. Dítě se za přítomnosti rodiny každý den účastní 20-40 minutového setkání s delfíny. Vedle přímého kontaktu se zvířetem je důraz kladen právě na zapojení rodiny do terapie, umožnění načerpání nových sil pro její běžný život i rozvoj dítěte a relaxaci. Terapeut v průběhu a zejména po ukončení pobytu vysvětluje rodičům různé aspekty chování jejich dítěte, nové přístupy, nové pohledy, cíle pro rozvoj dítěte i terapeutické kroky. Celý průběh terapie je zaznamenáván videodokumentací, která zůstává po důkladném rozboru s terapeutem rodině (47).

Lamaterapie při které je využívání pozitivních interakcí mezi klientem a lamou (42).

Terapie malými zvířaty. V poslední době se poměrně rychle rozšiřuje podpůrné (koterapeutické) a rehabilitační působení malých savců, akvarijních ryb, obojživelníků, plazů (23). Výhodou z pohledu zooterapeuta je jejich malá náročnost finanční i prostorová. Nevhodné jsou druhy, které mají v přírodě noční nebo soumráčivou aktivitu, popř. jsou kousaví. Malé druhy živočichů se ne vždy dokážou účinně chránit proti přetěžování a nevhodné manipulaci, proto je nutné dodržovat při zoorehabilitaci s těmito zvířaty obecnou zásadu, že zvířata, která lidem psychicky a fyzicky zkvalitňují a obohacují život, si zasluhují trvalou odpovědnou péči, důstojný život a pohodu v souladu se svými životními potřebami a principy tzv. "5 svobod" - osvobození od hladu a žízně, podvýživy, nepohodlí, bolesti, zranění a nemoci, strachu a úzkosti a zajištění svobodné možnosti realizovat prvky normálního chování (23). Z malých savců jsou využíváni králíci, morčata, činčily, fretky, potkani apod. *Farmingterapie.* V rámci farmingterapie¹⁹ se klient dostává do kontaktu s několika druhy zvířat najednou. Na farmách jsou chována většinou hospodářská zvířata jako

---

19 Farmingterapie – terapie praktikovaná na farmách, specifický směr zoorehabilitace provozovaný na farmách s různými druhy hospodářských i domácích zvířat, klient přichází do styku s různými druhy zvířat při jejich krmení, čištění, práci na pastvinách a pod.

kozy, ovce, skot, prasata, pštrosi. Lze praktikovat zoorehabilitaci prostřednictvím volně žijících zvířat v přírodě, či exotických zvířat chovaných v Zoologických zahradách (48).

1.3 Metody zoorehabilitace

1.3.1 Animal Assisted Activities

Animal Assisted Activities („aktivity za pomoci zvířat“, „zvířaty asistované aktivity“) (dále jen AAA). Podle Delta Society²⁰ poskytují AAA příležitost pro motivační, výchovný a nebo rekreační prospěch zaměřený na zvýšení kvality života klienta (48). Je poskytována v různých prostředích profesionálem nebo dobrovolníkem se zvířetem, který splňuje určitá kritéria. Není zde naplánován specifický léčebný cíl pro každou návštěvu. Dobrovolníci nevyžadují od ošetřujícího personálu detailní pozornost. Návštěva je spontánní a další se poté uskuteční podle potřeby. Dle Freeman-Molové je AAA přirozeným kontaktem člověka a zvířete zaměřeným na zlepšení kvality života klienta nebo přirozený rozvoj jeho sociálních dovedností (8). Cílem je přirozené zlepšení komunikace, pohyblivosti, motivace, odbourání stresu, uzavřenosti, nečinnosti apod., tedy aktivizace klienta. Nejčastěji jde o klienty zařízení sociálních služeb s dlouhodobým pobytem a školských zařízení. Ve své podstatě jde o volnočasový program klienta, praktikovaný ve skupině. Tým pracovníků sestává ze zooterapeuta, pečovatелů nebo vychovatelů, určené zodpovědné osoby a dobrovolníků. Zooterapeut vede záznamy o svých aktivitách a je pod pravidelnou supervizí (8). Techniky typické pro AAA jsou například hlazení zvířete, hry se zvířetem, péče o zvíře, přirozené procvičování komunikace a paměti.

1.3.2 Animal Assisted Therapy

Animal Assisted Therapy („terapie za pomoci zvířat“, „zvířaty asistovaná terapie“) (dále jen AAT). Delta Society definuje AAT jako podporu fyzické, sociální,

---

²⁰ Delta society – organizace zaštiťující canisterapii v USA

emocionální a kognitivní funkce. Tato terapie je součástí terapeutického procesu. Může probíhat skupinově či individuálně. Je poskytována a nebo řízena zdravotním nebo sociálním pracovníkem, který pracuje v rámci své profese. Specifické cíle jsou zde stanoveny pro každého individuálně. Pokrok je měřen (4). Freeman-Molová definuje AAA jako cílený kontakt člověka a zvířete, zaměřený na zlepšení psychického nebo fyzického stavu klienta/pacienta. Cílem je zakomponovat AAT do celkové léčby klienta. Cíl se stanovuje individuálně s ohledem na podporu a rozvoj fyzických, psychických, emočních, sociálních a kognitivních funkcí klienta. Cílová klientela je velmi široká a rozmanitá od krátkodobě i dlouhodobě nemocných, lidí v rekonvalescenci až po těžce zdravotně či mentálně znevýhodněné jedince (7). Tým pracovníků je tvořen kromě zooterapeuta, především lékařem, terapeuty, ošetřujícím personálem, sociálním pracovníkem, popř. speciálním pedagogem. Pokud je zooterapeut profesionál s odpovídajícím vzděláním v oblasti zdravotní, sociální nebo pedagogické, může zooterapeutický tým pracovat samostatně. Pokud je zooterapeut laik, je nutné, aby při AAT spolupracoval s profesionálem ošetřujícím klienta. Plán AAT je sestavován vždy individuálně tak, aby zapadal do existujícího léčebného nebo rehabilitačního plánu klienta. Záznamy o AAT jsou součástí odborné dokumentace o klientovi. Techniky využívané při AAT jsou především polohování, hry pro rozvoj motoriky, hry pro rozvoj sociálních dovedností, hlazení a péče o zvíře, zdokonalování komunikace, zdokonalení orientace, paměti a řeči, zdokonalení kognitivních funkcí (6).

1.3.3 Animal Assisted Education

Animal Assisted Education („vzdělávání za pomoci zvířat“) (dále jen AAE). Freeman-Molová definuje AAE jako přirozený nebo cílený kontakt člověka a zvířete zaměřený na rozšíření nebo zlepšení výchovy, vzdělávání nebo sociálních dovedností klienta. Cílem je přirozené zvýšení motivace k učení a osobnímu rozvoji. Dílčí cíle stanovuje pedagog skupinově nebo individuálně (7). K AAE jsou indikováni klienti se specifickými poruchami učení, chování nebo komunikace, kde je činnost zooterapeuta zaměřena na zlepšení těchto poruch. Další cílovou skupinou jsou studenti

běžných škol, kde se AAE zaměřuje na vztahové problémy, vztah ke zvířatům, biologii, psí pomocníky, motivaci k zodpovědnosti. Při AAE je nutná přítomnost nebo spolupráce pedagoga. Tým spolupracovníků při AAE tvoří kromě zooterapeuta pedagog, speciální pedagog, školní nebo dětský psycholog, vychovatel, vedoucí zájmového kroužku (6). Záznamy z AAE zpracovává a vyhodnocuje zoterapeut společně s pedagogem, popř. psychologem. Má-li zoterapeut odpovídající vzdělání, může pracovat s klienty samostatně, pokud je zoterapeut laikem, je nutná přítomnost pedagoga při AAE (7). Techniky nejčastěji používané při AAE jsou předávání informací zábavnou formou, názorné ukázky, zvíře jako prostředník pro výuku, hry pro rozvoj motoriky, hry pro rozvoj komunikace a motivace, péče o zvíře.

1.3.4 Animal Assisted Crisis Response

Animal Assisted Crisis Response („krizová intervence za pomoci zvířat“) (dále jen AACR). Dle Freeman-Molové je AACR přirozeným kontaktem zvířete a člověka, který se ocitl v krizovém prostředí, zaměřeným na odbourání stresu a celkové zlepšení psychického nebo i fyzického stavu klienta (7). Cílem je podpořit stabilizaci celého procesu krizové intervence. Dílčí cíle vyhodnocuje zoterapeut sám nebo ve spolupráci s dalšími pracovníky krizové intervence, aktuálně dle potřeb klientů. Klientelu AACR tvoří oběti katastrof nebo násilí a jejich rodinní příslušníci, osoby evakuované mimo domov, oběti sociálně patologických jevů, členové záchranných týmů, dobrovolníci pomáhající s odstraněním škod (7). Zoterapeut se při AACR stává členem záchranného týmu, spolupracuje s lékaři, sociálními pracovníky, krizovými poradci, duchovními, dobrovolníky, pokud není k této spolupráci vyzván, pracuje samostatně. Kromě patřičného vzdělání nebo průpravy pro zoterapii musí zvládat zoterapeut při AACR širokou škálu klientů, výbornou znalost psychologie, zásady krizové intervence. Sám zoterapeut musí být schopen samostatné práce s vysokou frustrační a stresovou tolerancí (7). Zvíře musí být schopno pracovat ve stresových podmínkách. Svou činnost zoterapeut zaznamenává a po skončení akce vyhodnocuje spolu s ostatními členy týmu. Zoterapeut musí být připraven na nečekané situace i

reakce klientů, musí dbát bezpečnosti své i zvířete (72). Do této skupiny lze zařadit i psy záchranné, kteří se svým působením účastní krizové intervence přímo v místě události (8). Techniky typické pro AACR jsou např. psychologické metody, empatie, motivace ke komunikaci, hlazení zvířete, hry se zvířetem, brašny s drobnostmi a hračkami, projekce, zrcadlení, parafrázování, motorické techniky, práce s aportem, schovávání apod. (72).

1.3.5 Applied Animal Behaviour Science

Applied Animal Behaviour Science (psi asistující včasné diagnostice) (dále jen AABC). Podstatou této metody je schopnost psa rozeznat svým čichem u člověka některé projevy nemocí nebo psychosomatických stavů dříve, než se klinicky projeví a než je možno stav diagnostikovat pomocí laboratorních a dalších vyšetření. V současnosti existují dva typy využití těchto psů, první jsou psi speciálně cvičení k detekci přítomnosti nemoci (onkologické onemocnění, diabetes mellitus, intoxikace apod.), přímo u klientů nebo prostřednictvím odebraných vzorků a to prostřednictvím čichu. Tito psi mohou doplnit diagnostický systém a díky okamžité reakci lze urychlit diagnostiku a terapii klienta. Toto uplatnění psů je prozatím ve fázi výzkumu. Druhý typ jsou psi tzv. signální, speciálně cvičení k varování před blížícím se epi záchvatem, nebo hypoglykemickým šokem. V Čechách prozatím ve fázi příprav projektu (50).

1.4 Formy zoorehabilitace

Zoorehabilitace se v praktikuje formou canisterapeutických akcí, což jsou jednorázové nebo krátkodobé aktivity pro širokou veřejnost nebo naopak pro uzavřený okruh klientů. Canisterapeutický tým se může podílet na veřejných prezentacích, pomáhat v krizových intervencích, účastnit se táborů, setkání nebo např. přednášek, ať již pro zdravé nebo zdravotně znevýhodněné občany. Škála těchto aktivit je velice široká, ale metody a podmínky pro jejich provozování se v jádru neliší od pravidelných aktivit. Lze provozovat buď jednotlivě nebo ve skupině několika týmů(6). V rámci

AAA, AAT, AAE jsou využívány tyto formy: *návštěvní program* – pravidelné návštěvy zooterapeutického týmu v zařízení nebo domácnosti klienta. Nejrozšířenější forma. Alternativně dochází klient za zvířetem nebo jejich setkání probíhá na neutrální půdě. *Jednorázové aktivity* – jednorázové nebo krátkodobé aktivity pro širokou veřejnost nebo pro uzavřený okruh klientů. Prezentace, ukázky, přednášky. *Pobytový program* – jednorázový nebo pobytový program klientů v prostředí, kde je provozována zoorehabilitace. Tábory, farmingtherapy, ekofarmy, výcviková střediska apod. *Rezidentní program* – trvalé držení zooterapeutického zvířete, převzetí zvířete klientem. Předávající zajistí vyškolený personálu nebo klienta pro práci se zooterapeutickým zvířetem. *Ambulantní program* – v ordinaci lékaře-specialisty, školního psychologa apod., kam klient pravidelně dochází. Zvíře pomáhá odbourat stres, strach a motivuje k lepší spolupráci. *Program péče o zvíře* – forma zoorehabilitace, která využívá zvířete jako motivaci k práci, samostatnosti, zodpovědnosti apod. S cílem lepšího zapojení klienta do běžného života. Klient pečuje o zvíře včetně jeho výchovy či výcviku. *Zoorehabilitace s asistenčním zvířetem* – asistenční pes je předáván zdravotně znevýhodněnému klientovi za účelem zvýšení jeho samostatnosti, integrace do společnosti a zlepšení kvality života. Je určen k přímé pomoci konkrétní osobě. *Šikovný společník* – pes předáváný v rámci programu výcviku asistenčních psů, určený k přímé pomoci konkrétní osobě. Canisterapie tvoří velkou, nikoliv ale jedinou, součást výcviku šikovného společníka. Šikovný společník je určen především klientům s těžkým zdravotním postižením a klientům, kteří nejsou schopni sami psa ovládat a kde se zodpovědnost za psa nebo i část pomoci přenáší na další osobu (nejčastěji rodinné společníky) (4). Forma zoorehabilitace při AACR - *zásah krizové intervence*, to znamená, že zooterapeutický tým je zapojen do aktivit integrovaného záchranného systému, v rámci konkrétní krizové situace (9). *Kombinované aktivity* – pro zpestření náplně nebo zvýšení účinku canisterapie lze tuto činnost kombinovat s dalšími formami terapie, zejména ostatními formami zoterapie, ale také s aromaterapií, muzikoterapií, apod. *Návazné činnosti* – soubor aktivit navazujících na canisterapii, pro které je canisterapie ideální přípravou. Díky uvolnění klientů, zlepšení psychického rozpoložení

a zvýšení motivace je vhodné zařadit po canisterapii činnosti jako masáže, mytí, cvičení a další formy terapie nebo výuky (9).

1.5 Oblasti působení zoorehabilitace

Jakýkoliv pozitivně vnímaný kontakt klienta se zvířetem, což je podstatou zoorehabilitace, ovlivňuje klienta ve všech rovinách osobnosti, tedy bio-psycho-sociální. Z toho vyplývá, že zoorehabilitace ovlivňuje jedince komplexně, jak v oblasti léčebné tak i v oblasti psychologické, sociální popřípadě pedagogické (64). Nerandžič uvádí několik kladů zoorehabilitace, jako první zmiňuje zoorehabilitaci jako nenásilný, přirozený a elegantní způsob jak dosáhnout cílů rehabilitace, popř.habilitace. Druhým kladem zoorehabilitace je fakt, že koncentruje všechny čtyři základní složky rehabilitace, popř.habilitace. Je-li zvíře jako koterapeut indikováno vhodně s ohledem na typ postižení a schopnosti člověka, je jeho působení daleko intenzivnější a trvalejší než většina ostatních metod. V neposlední řadě zvíře jako koterapeut zpětně ovlivňuje majitele (terapeuta) (30).

1.5.1 Oblast léčebná

Některé druhy zvířat mohou dopomoci klientovi ke zvýšenému pravidelnému pohybu, což působí pozitivně na jeho kardiovaskulární systém, omezuje počet onemocnění způsobených stresem, jako je onemocnění věnčitých tepen a hypertenze. Pozitivně prožívaná přítomnost zvířat způsobuje snížení krevního tlaku, uvolňování endorfinů. Narůstá počet důkazů, že přítomnost zvířete je spojena se signifikantními změnami, které zahrnují i zvýšení šance na přežití po prodělané koronární příhodě (64). Tělesné teploty zvířat, která je asi o 1 – 1,5°C vyšší než u člověka, se využívá při polohování k prohrátí a uvolnění svalových spazmů, tak, aby bylo možné s klientem začít cvičit. Při péči o zvíře či hrách se zvířetem se zlepšuje jemná i hrubá motorika, koordinace a síla v končetinách, rovnováha. Oblast léčebná v sobě zahrnuje vše od péče o zvíře až po speciální úkony, jako je procvičování svalů

pacienta při jízdě na koni nebo prohřívání částí těla při polohování se psy. Péče o zvíře jako taková bývá často opomíjena, je však známo, že pohyb, který ošetřování i toho nejmenšího zvířete vyžaduje, vykonává klient, aniž by měl pocit, že ho někdo nutí k „nesmyslnému cvičení“(10). Česání psa nebo kočky, kartáčování koně apod. dovede rozcvičit klouby se sníženou hybností stejně jako cviky prováděné se speciálními zdravotními pomůckami, ale s mnohonásobně vyšší motivací klienta, tedy i větší nadějí na úspěšnou rehabilitaci. Přirozené uvolnění, ke kterému dochází při pozitivním kontaktu klienta se zvířetem vede k uvolnění svalstva, uvolněné interakci, hlubokému dýchání. Zvíře může také podporovat chuť k jídlu, redukcii nadváhy nebo redukcii užívání alkoholu, nikotinu apod. Podnítit může lepší stravování, péči o tělo apod. Pozitivní efekt zoorehabilitace naznačuje v redukcii dávkování medikace analgetik, anxiolytik, antidepresiv a antihypertenziv (29). Podle odborných studií dochází u jedinců, kteří jsou v kontaktu se zvířetem, k posílení imunitní obrany zejména proti chřipce a nachlazení. Děti narozené do rodin se zvířetem mají nižší riziko vzniku alergií, astmatu, mají lepší imunitu a jsou méně často nemocné než děti narozené do rodin, kde zvíře není (29).

1.5.2 Oblast psychologická

Prostá přítomnost zvířete, pokud je klientem přijímána pozitivně, má významný vliv na jeho psychickou pohodu. Každý člověk má potřebu péče, sounáležitosti a náklonnosti, která je zakořeněna v biologii všech živočišných druhů. Pokud je člověk v těchto směrech frustrován, může mu zvíře pomoci, zvíře se stává zástupným symbolem pro naplnění potřeb jednotlivce. Člověk si vytvoří ke zvířeti jakousi náhradní citovou vazbu a také prostřednictvím zvířete dokáže často navázat kontakt s jinými lidmi. Kontakt se zvířetem ve formě zoorehabilitace nebo aktivit vyvolá, podle posledních poznatků, snížení agresivity u dětí s tímto problémem (10). Projevy interakce člověka a zvířete mají do jisté míry i diagnostickou hodnotu. Jak uvádí Lacinová, u některých jedinců dochází k projevům agresivity či krutosti ke zvířeti. Tyto projevy charakterizuje u dětí jako přirozený projev snahy mít na někoho vliv a druhého ovládat (20). Někdy je ale

příčinou takových projevů kompenzace vlastních neukojených potřeb dítěte, nemožnost se uplatnit a pod. (24). Tyto projevy lze obecně rozdělit do tří skupin. První skupina jsou děti s nevyspělou osobností, které ještě neumí se zvířetem správně zacházet. Druhou skupinou jsou děti, které se snaží na zvíře přenést to, co samy prožívají (trestání, agresivita ze strany rodičů nebo vrstevníků a pod.) tyto projevy nejsou patologií v dětském věku, pouze dítě přenáší na zvíře to, co je mu samotnému nepříjemné (1). Pokud však takové chování přetrvává i do věku dospívání a dospělosti naznačuje již jakousi patologii. Třetí skupinou jsou děti, které na si na zvířeti krutou formou odreagovávají své komplexy. Snaží se o nahrazení např. citové deprivace, přenesení negativních zážitků zneužívaných dětí, a pod. (20). Lacinová dále uvádí, že vliv soužití zvířete a člověka na duševní vývoj dospívajících zkoumala v České republice Janotová (Psychiatrické centrum Praha), která došla k velmi zajímavým výsledkům. Dotazníkovou metodou s respondenty z různých sociálních skupin zjistila, že: „...dospívající, kteří vlastní domácí zvíře, se cítí šťastnější a jsou úspěšnější ve vztazích k vrstevníkům a k druhému pohlaví oproti těm, kteří domácí zvíře nemají. Mládež s krizovým průběhem dospívání má tyto hodnoty ještě výraznější a navíc vztah ke zvířeti hraje mnohdy úlohu jediného záchranného bodu v citové oblasti. Chování domácího zvířete je protektivním faktorem pro zdravý psychický vývoj v dospívání.“ Německý profesor Reinhold Bergler zjistil ve své studii o dospívající mládeži ve velkoměstech, že mladí majitelé psů významně méně inklinují k užívání drog (20).

1.5.3 Oblast pedagogická

V rámci AAE je využíváno zvířat jako prostředku ke zlepšení či umožnění edukace klienta. Věková skupina klientů není omezená. Úspěchy jsou zaznamenány při edukaci zdravotně i mentálně znevýhodněných jedinců (35), u klientů po CMP apod. (35). Zoorehabilitace se osvědčila již u dětí předškolního věku, jako vhodná metoda edukace. Pro nejmladší věkovou skupinu se využívá zážitkových programů, kde se děti seznámí se zvířaty, mohou si na ně sáhnout, dozví se něco o jejich životě. Později se zvíře použije jako prostředník pro motivaci dětí ve výuce nebo výchově (40).

1.5.4 Oblast sociální

V sociální oblasti má zoorehabilitace velmi široké uplatnění. Osvědčila se u klientů dětských domovů, kde dokáže zmírnit nebezpečí citové deprivace, u dětských klientů na lůžkových odděleních dětské onkologie a dalších odděleních zdravotnických zařízení, kde je dítě nuceno pobývat delší dobu, přítomnost zvířete pomáhá dětem vyrovnat se s nemocničním prostředím, odloučením od rodiny, strachem z neznámého (10). U emočně nevyrovnaných jedinců pomáhá zvíře ke zmírnění emočních výkyvů (15). U osamělých klientů, zvláště u klientů ze skupiny seniorů, je zvíře často jediným společníkem, který pomáhá klientovi udržovat kontakt s okolím. Prostřednictvím zvířete navazuje klient sociální vztahy ve svém okolí, nezůstává izolován. Zvíře napomáhá komunikaci mezi jedinci, často dokáže odpoutat pozornost od zdravotního či mentálního znevýhodnění „svého člověka“ a usnadnit tak sociální interakci klienta (10). Nenahraditelný je např. slepecký pes bez kterého by zrakově znevýhodněný klient byl vážně ohrožen sociální exkluzí, stejně důležitý je pro zdravotně znevýhodněného klienta asistenční pes, který mu dokáže kompenzovat jeho znevýhodnění, podobné je to i v případě signálních psů a klienta např. s epilepsií, kdy pes signalizuje přicházející epileptický záchvat s předstihem, což klientovi s epilepsií výrazně zvyšuje kvalitu života (20). Jízda na koni umožní nechodícímu klientovi znovu ovládat svůj pohyb, „mít nohy“ (11). Podle profesora Berglera se sociálně žádoucí vlastnosti jako je odpovědnost, samostatnost, schopnost integrace, tlumení agresivních projevů, disciplína, frustrační tolerance apod., výrazně lépe upevňují u dětí, které vlastní domácí zvíře. Tento pozitivní vliv se promítá do vývoje a projevuje se i při rizikových faktorech dětského vývoje jako je např. rodičovská výchovná nedostatečnost. Interakce dítěte se zvířetem mu umožňuje poznat přirozené jevy, které moderní společnost již vytěsňuje např. bolest, strach, narození, smrt, sexuální projevy zvířete (20). Zvíře jistě nemůže nahradit kvalitní mezilidské vztahy, ale v případě jejich oslabení může sehrát pozitivní roli alespoň jako zástupný faktor. U méně sociálně průrazných dětí se stává zvíře významným komunikačním facilitátorem tím, že usnadňuje navázání hovoru a je vděčným tématem diskuzí. Stěžejní podmínkou kvalitního vztahu dítěte a zvířete je zodpovědné vedení ze

strany dospělých. Dítě musí být hned od počátku vedeno k tomu, aby zvířeti neubližovalo, aby se dokázalo vcítit do jeho potřeb a pocitů, aby se přizpůsobilo jeho potřebám, aby se zvířeti věnovalo s plnou zodpovědností za jeho zdravý vývoj a vývin (24). K tomu ovšem dítě potřebuje dospělého, který mu ochotně pomůže v činnostech, jež jsou pro dítě příliš náročné, avšak tento dospělý nepřebírá veškeré povinnosti dítěte vůči zvířeti. Je pouze pomocníkem ve chvíli, kdy o to dítě požádá. Kontakt se zvířetem ať už vlastním zvířetem nebo jen příležitostně ovlivňuje jedince výrazně v oblasti emočně sociální. Jedná se např.o adaptivní chování, což je schopnost přizpůsobit se prostředí či situaci, sociální chování, kde se vyvíjí chování jedince ve skupině lidí, sociální vztahy a interakce při kterých jedinec musí řešit situace prvního kontaktu se zvířetem, ostatními lidmi a pod., v neposlední řadě rozvíjí zvíře u jedince emocionální stabilitu (64).

1.6 Problematika zoorehabilitace a aktivit se zvířaty v ČR

Největším problémem zoorehabilitace z pohledu odborné i laické veřejnosti se jeví otázka hygieny a bezpečnosti při provozování zoorehabilitace. Téměř vždy je první reakcí laika, ale i odborníka ať už zdravotníka, soc.pracovníka nebo pedagoga, jestli je to zvíře zdravé, jestli od něj nechytí nějakou chorobu nebo parazita a jestli to zvíře někomu neublíží (43).

Všechna zvířata využívaná v zoorehabilitaci musí před započítím své zoorehabilitační „kariéry“ projít náročným testováním povahy a v průběhu svého využívání v zoorehabilitaci také důkladnými pravidelnými zdravotními prohlídkami (37). Psi určené na canisterapii musí nejprve složit zkoušky, jimiž se testuje jejich povaha a vhodnost pro tuto činnost. Nevhodní jsou psi, kteří nejsou zvyklí na cizí lidi, mají z nich strach. Základem canisterapeutického psa je ochota nechat se hladit a mazlit. Obojí musí ale pes vydržet poměrně dlouho. Proto se pes na své terapeutické poslání připravuje již od štěněte. Zvyká si na různé situace a prostředí, různé způsoby komunikace a zvuky, od klidného hovoru, přes pískání, kvičení až po velmi hlasitý smích. Úkolem majitele je zajistit, aby ze štěněte vybraného pro canisterapii vyrostl

klidný a vyrovnaný pes, trpělivý a společenský, s velkou frustrační tolerancí. Při canisterapii totiž pes může být vystaven neustálému halasu, nekoordinovaným pohybům klienta, soustavnému hlazení, popotahování a pod. Pes musí být zvyklý na pohyb těžce postiženého člověka, na invalidní vozík, na člověka s holemi a pod. Základním předpokladem canisterapeutického psa je, že ho těší kontakt s cizími lidmi. Pes, který má vykonávat canisterapii musí nejprve složit zkoušku podle zvláštního zkušebního řádu, během níž se zjistí, zda má předpoklady pro terapeutickou činnost. Zda je dostatečně klidný a vyrovnaný a ochotný k práci s lidmi. Zkušební řády jednotlivých canisterapeutických společností nejsou totožné, ale liší se jen velmi málo (příloha 2). Sestavují je členové zkušební komise a po jejich schválení představenstvem je platnost zkušebních řádů podmíněna stvrzením Ministerstva vnitra České republiky (74).

1.6.1 Hygiena a zdravotní rizika

Nejčastější obavou laiků je při zoorehabilitaci strach z přenosu choroby nebo parazitů ze zvířete na člověka. Obavy jsou zcela zbytečné. Každé zvíře, které se zoorehabilitace zúčastní je podrobena důkladné preventivní veterinární kontrole, tyto veterinární kontroly se pravidelně opakují (37). Součástí preventivní péče je i pravidelné očkování a preventivní zákroky proti vnitřním i vnějším parazitům. Zoonozy jsou nemoci přenosné ze zvířat na člověka při nedodržení základních hygienických pravidel (43). Cestou přenosu je nejčastěji inhalace (vdechnutí), nebo ingesce (spolknutí), krevní cestou (škrábnutí, kousnutí). Při dodržování hygienických pravidel a pravidelném vyšetřování zvířete, při preventivním opatření proti vnitřním i vnějším parazitům a očkování zvířete je riziko infekce téměř nulové. Je povinností každého zooterapeuta docházet se zvířetem 2 x ročně na preventivní prohlídky, pravidelně zvíře očkovat a zbavovat ekto i endoparazitů (37).

Příklady možných zoonóz:

- Toxoplasmóza – většinou jde o nakažení syrovým masem, jen výjimečně přenáší tuto chorobu kočka, konkrétně infekční kočičí trust v němž jsou oocysty toxoplasma gondii.
- Cryptosporidioza – střevní infekce způsobená kokcií, nakažení většinou od mládřat hospodářských zvířat
- Giardioza – podobně jako u Cryptosporidiozy
- Salmoneloza – infekční průjem, nákaza většinou z kontaminovaných potravin
- Rochalimaea henselae – původce nemoci z kočičího škrábnutí, lokální papulky v místě poranění, regionální lymphadenopatie
- Campylobacter jejuni – nákaza z nedostatečně tepelně zpracovaného drůbežního masa, u zvířat infekce z pet shopů a nehygienických chovných zařízení
- Rhodococcus equi – půdní saprofyt, žije v prostředí, kde se chovají koně, u imunodeficitních jedinců může vyvolat pneumonii
- Plísňové infekce – v případě výskytu nutná dekontaminace prostředí
- Psitakóza – infekce ptáků, přenosná z peří a trusu, u lidí způsobuje pneumonii, bolesti kloubů a svalů
- Syndrom larva migrans – larva Toxocara canis a T. Cati proniká do vnitřních orgánů, vyvolá horečku, pokud doputuje do oka vyvolá granulom retiny, čímž může dojít ke ztrátě zraku
- Leptospiroza – zvíře se infikuje požitím vody z infikovaného zdroje, přenos nákazy ze zvířete na člověka je vzácný
- Vzteklna – smrtelné virové onemocnění přenosné na člověka, ze zákona je povinné očkování psů proti této chorobě
- Vnější parazité – blecha, klíště, parazité, kteří mohou přenášet pro člověka velmi nebezpečné choroby (37).

1.6.2 Legislativa

V České republice doposud není zoorehabilitace samostatně legislativně řešena, přesto se ale na její provádění vztahuje několik platných zákonů a vyhlášek (44).

Zákony vztahující se k provádění zoorehabilitace:

- Zákon 246/1992 Sb. Na ochranu zvířat proti týrání v platném znění včetně prováděcí vyhlášky
- Zákon 258/2000 Sb. O ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů
- Vyhláška č.137/2004 Sb. O hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných
- Zákon 166/1999 Sb. O veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů v platném znění včetně prováděcích vyhlášek
- Zákon 108/2006 Sb. O poskytování sociálních služeb (49).

Jsou to obecná pravidla, kterými se musí řídit každý majitel zvířat, nejen zooterapeut provádějící zoorehabilitaci. Velkým přínosem pro provozování zoorehabilitace vyplývajícím ze současné platné legislativy je to, že vstup zvířete do prostor zařízení je povolen či zamezen provozním řádem organizace. Je zde tedy prostor pro vytvoření diskuzí o vhodnosti zoorehabilitace s ředitelstvím zařízení. Na úrovni vyhlášky je zakázán zvířatům vstup do prostorů kuchyní, o vstupu zvířete do prostorů jídelen rozhoduje zařízení. Přísnější pravidla je třeba zajistit v případě, že zvíře je nastálo umístěno v zařízení (tzv. rezidentní forma zoorehabilitace) (16). Zde je nutné pevně stanovit kdo, jak a kdy bude o zvíře pečovat, jak bude zajištěna bezpečnost a prevence možných rizik, zajistit bezpečný kontakt klientů se zvířetem, zajistit, aby klienti, kteří se zoorehabilitace nechtějí zúčastnit měli klid. Každá organizaci či jedinec provozující zoorehabilitace je povinen podle zákona 108/2006 Sb. sepsat s klientem před započítím sociální služby smlouvu, kde budou zřetelně vymezeny smluvní strany, druh sociální služby, podrobný popis kdo, kdy, kde, jak bude sociální službu poskytovat, za jakých podmínek lze od smlouvy odstoupit, kdy nelze smlouvu uzavřít, jak bude služba hrazena a pod. Vzhledem k roztržitosti a nespecifičnosti pravidel při

provozování zoorehabilitace je vhodné, aby si organizace provozující tuto činnost vytvořily jasná vnitřní pravidla, kterými se budou řídit (44).

1.6.3 Další možná rizika při provozování zoorehabilitace

- Výběr vhodného jedince v rámci plemene. Nelze striktně říci, které plemeno je pro zoorehabilitace v rámci svého druhu vhodné a které nikoliv. Pravdou však je, že některá plemena mají větší předpoklady splnit náročná kritéria zoorehabilitace, jiná plemena mají menší předpoklady. Praxe ukazuje, že i mezi těmito „méně vhodnými“ plemeny jsou jedinci s úspěchem využívání v zoorehabilitaci a naopak z plemene velmi vhodného pro zoorehabilitaci jsou jedinci s takovými vlastnostmi, že jsou pro zoorehabilitaci zcela nevhodní. Zásadním předpokladem kvalitního zvířete využitelného v zoorehabilitaci je zodpovědný přístup ze strany majitele zvířete, jeho včasná a komplexní socializace a důkladná příprava na budoucí využití (19).
- Zajištění welfare zvířete. Prvořadou podmínkou proto, aby zvíře mohlo při zoorehabilitaci odvést kvalitní práci, je zajištění dostatečného odpočinku zvířete mezi jednotlivými aktivitami, nepřetěžování z hlediska fyzického i psychického, možnost odreagování a pod. Přetěžované zvíře začne být agresivní, nespolupracuje, popř. je apatické, dlouhodobé přetěžování zvířete může vést až k jeho vážným zdravotním problémům (55).
- Profesionalita a odbornost zooterapeuta. Každý zoterapeut, který se zoorehabilitace zúčastní je povinen dodržovat podmínky stanovené klientem popř. zařízením, které klientovi zoorehabilitaci zajistilo. Pokud je zoterapeutem sociální nebo zdravotní pracovník, je vázán mlčenlivostí a etickým kodexem (příloha 3). Čím kvalitnější odborné vzdělání zoterapeut má, tím více a kvalitnějších služeb může klientovi nabídnout (51).
- Přijetí zoorehabilitace jako plnohodnotné součásti ucelené rehabilitace ze strany odborné veřejnosti. Zoorehabilitace, i přesto, že je úspěšně využívána již řadu let, stále není odbornou ani laickou veřejností brána jako plnohodnotná součást

ucelené rehabilitace. Bude stát ještě mnoho sil, než se podaří veřejnost přesvědčit, že zoorehabilitace do ucelené rehabilitace právem patří (30).

- Propagace zoorehabilitace mezi laickou veřejností. Díky veřejným charitativním akcím různých sdružení a NNO se daří propagovat zoorehabilitaci a přiblížit tak její možnosti i široké veřejnosti.
- Financování. Financování je problémem dnešní doby nejen subjektů zabývajících se zoorehabilitací. Sponzoři investují své finance raději do sportovních akcí, kde jde o masovou reklamu, než do zooterapeutického týmu, který pracuje pouze lokálně. Získat dotace a granty znamená věnovat převážnou část času vytváření projektů a vyhledávání dotačních titulů.
- Strach ze zvířat.
- Alergie klienta (30).

1.7 Ucelená rehabilitace

Novolatinský pojem „rehabilitace“ byl zaveden v 19. století a znamenal původně léčebné postupy, vedoucí k návratu do stavu funkční schopnosti (habilis = schopný). Byl navržen i český tomu odpovídající výraz „návrtná péče“, který dobře vystihuje podstatu rehabilitace, ale v praxi se neujal. Optimálním výsledkem rehabilitace je proto odstranění všech důsledků nemoci či úrazu, které se projevují na pohybovém ústrojí, rozumových schopnostech a psychice vůbec, i na vnitřních orgánech (58). Rehabilitace bývá v případě dětí označována jako činnost, která zlepšuje a v některých případech přímo umožňuje fyzický a psychický vývoj, u dospělých lidí pak napomáhá k navrácení správné funkce některých orgánů (60). Pojem ucelená rehabilitace je překladem anglického termínu comprehensive rehabilitation. Proto se někdy v českém výrazu používá komprehenzivní rehabilitace. Dle definice SZO z r. 1969 je rehabilitace včasné, plynulé a koordinované úsilí o co nejrychlejší a co nejširší zapojení občanů se zdravotním postižením do všech obvyklých aktivit života společnosti s využitím léčebných, sociálních, pedagogických a pracovních prostředků (58). Koláčková, Kodymová charakterizují rehabilitaci jako plynulé a koordinované

úsilí o optimální integraci do života při využití všech dostupných prostředků léčebných, sociálních, výchovných a pracovních (17). Podle Novosada je rehabilitace kombinací dostupných prostředků a postupů k výcviku jedince za účelem získání nebo znovuzískání a upevnění nejvyšší možné výkonnosti, funkční schopnosti a soběstačnosti v postižením nebo nemocí dotčených oblastech života (31). Podle Jankovského se jedná o dlouhodobou rehabilitaci, která se dělí na léčebnou, sociální, pedagogickou a pracovní (13). Pipeková a kol. přiřazuje k základním čtyřem složkám ucelené rehabilitace ještě složku psychologickou, technickou, právní a ekonomickou (34). Novosad uvádí dále složku psychologickou, rodinnou a volnočasovou (32). Významným cílem ucelené rehabilitace je dosažení optimální kvality života, která je u každého člověka velmi individuální, protože obsahuje jak objektivní, tak také subjektivní složku. Ucelená rehabilitace je koordinované propojení několika složek. Prvním krokem bývá rehabilitace léčebná, ve zdravotnickém zařízení, následuje rehabilitace sociální, s ní úzce souvisí rehabilitace pracovní, u dětí a mládeže rehabilitace pedagogická (58).

1.8 Sociální deviace, sociální patologie

Sociální patologie je pojem zahrnující sociálně nezdravé, nenormální či obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování. Je vhodné rozlišovat mezi pojmy sociální deviace a sociální patologie. Ne každá deviace je sociální patologií. Mezi těmito výrazy je určitý toleranční limit. Jako sociálně patologické jsou označovány jevy škodlivé, přímo ohrožující společnost nebo konkrétního jedince. Sociální deviaci lze definovat jako nepřizpůsobení se dané normě nebo souboru norem, které jsou většinou lidí určité komunity nebo společnosti akceptovány. Sociální deviace je narušení jakékoliv sociální normy, nejen normy sankcionované právně, nábožensky nebo morálně (2). Podle Muhlpaehra je sociální patologie shrnující pojem pro nezdravé, nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společnosti nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování, ale hlavně označení pro studium příčin jejich vzniku a existence (26). Do sociologie zavedl tento pojem Herbert Spencer, který hledal paralelu

mezi patologií (chorobou) sociální a patologií (chorobou) biologickou, mezi biologickým organismem a společenským organismem, jejich strukturami a funkcemi. Spencerovský biologismus je hlavní příčinou pozdějšího zamítání pojmu sociální patologie a jeho nahrazování pojmem sociální deviace (26). Jedním z problémů při definici deviace je upřesnění normality a stanovení specifických či obecně přijímaných norem, od kterých se lidé odchyľují (2). Deviace má univerzální charakter, to znamená, že existuje ve všech společnostech, všude tam, kde lidé spolu přicházejí do styku a žijí ve skupinách. Neexistuje žádná společnost či kultura, která by měla zcela konformní chování²¹ svých členů a absolutní absenci deviace (26). Součástí kterékoli normy je i určitá sankce. V dávnověku se člověk nacházel v tzv. přirozeném stavu existence, byl charakteristický tím, že v něm jedinec měl pouze práva, žádné povinnosti. Každý byl svým vlastním pánem, neexistovaly žádné zákony, žádná obecně závazná pravidla, nemohla tedy existovat ani žádná konformita²² ani deviace, vše bylo dovoleno. Takový stav je ale zcela v rozporu s přirozenou lidskou potřebou jistoty a bezpečí. Pro uspokojení této přirozené potřeby se lidé vzdávají svých přirozených práv a uzavírají spolu tzv. přirozenou smlouvu, sdružují se do společnosti a stanoví pravidla závazná pro všechny. Teprve vznikem zákonů a všeobecně závazných společenských norem jsou vytvořeny podmínky pro vznik konformity nebo deviace (2). Samotná existence normy předpokládá možnost deviace. Normy respektujeme na základě vlastního přesvědčení o jejich správnosti nebo proto, že s jejich porušením je spojena sankce. Sankce jsou ochranou proti deviaci (31). Úkolem sankce je zajistit, aby chování jednotlivce nebo skupiny bylo v souladu s danou normou. Sankce mohou být pozitivní, např. udělení pochvaly za konformní chování, nebo negativní, např. trest za deviantní chování, ale též formální, použijí se tam, kde existuje speciální skupina lidí nebo organizace, jejímž úkolem je zajišťovat, aby určitý druh norem byl dodržován, či neformální, které více spočívají na spontánní reakci okolí než na organizovanosti (26). Chování, které má být společností vnímáno jako pozitivní, musí být kontrolováno, aby byl zajištěn soulad s danými normami. Pokud má společnost fungovat, musí mít funkční mechanismy, kterými své členy povede ke konformnímu chování. Základní kontrolní mechanismy

---

21 Konformní chování – chování dle uznávané normy

22 Konformita – norma

jsou dva, prvním je vnitřní kontrola²³, druhým mechanismem je kontrola vnější²⁴, v ideálním případě působí tyto dva mechanismy simultánně²⁵. Na deviaci je možné nahlížet z různých hledisek – medicínského, právníckého, psychologického a sociologického. Pro pochopení problému deviací je nutné se zaměřit nejen na biologickou a psychologickou analýzu chování, ale je bezpodmínečně nutné vnímat člověka v souvislosti se sociálními podmínkami a prostředím, ve kterém odchylky vznikají (2). Tedy z pohledu bio-psycho-socio-spirituálního (13). Je zapotřebí soustředit se i na reakce lidí, které vznikají jako odpověď na takové odchylné chování (2). Deviantní chování se nevztahuje pouze k jednotlivci, ale i k celým skupinám. Se zvyšující se solidaritou uvnitř skupin a její integrací do společnosti deviace roste (26). V průběhu vývoje společnosti se vyčlenilo několik tradičních pohledů na deviantní chování. Prvním pohledem je *absolutistický pohled*, který je historicky nejstarší. Vychází z představy existence zcela jasných pravidel, která jsou srozumitelná všem členům společnosti. Odlišné chování je nepřijatelné. Daná pravidla se vztahují na všechny společnosti, proto určitý deviantní akt bude deviantním aktem bez ohledu na to, v jaké společnosti se odehrál (26). Tento přístup vychází z předpokladu, že každý člen společnosti souhlasí s určenými pravidly a normami, pokud ne, je deviantem a společnost má právo i povinnost se k němu jako k deviantovi chovat, tedy kontrolovat ho, soudit, trestat. Jevy jako prostituce, užívání drog, krádeže apod. jsou proto z tohoto pohledu považovány za deviantní ve všech údobích i kulturách (2). Druhým z tradičních pohledů na deviantní chování je *morální pohled*, podle něž je deviace nemorální a asociální. Takové chování je jako deviantní označováno ve všech situacích a ve všech společnostech, tento názor je stejný jako názor absolutistů. Moralisté, podobně jako absolutisté, předpokládají, že ve společnosti existují dva druhy jedinců, morální

---

23 Vnitřní kontrola může existovat u jedince, který má vytvořeny individuální kodexy konformního chování. Je ovlivněna celou řadou faktorů: pozitivním sebehodnocením, silou ega, mírou frustrační tolerance či pocitem sociální odpovědnosti apod. Jednotlivé kodexy správného chování jsou vytvořeny v procesu socializace(26).

24 Vnější kontrola vychází ze strany okolí jedince. Vnější kontrolu mohou provádět vrstevníci, přátelé, rodiče, lidé se kterými je jedinec v úzkém kontaktu, to je neformální kontrola. Nebo tuto kontrolu zajišťují soudy, policie, věznice, psychiatrické léčebny apod., pak se jedná o formální kontrolu, která je zajištěna speciálními orgány a organizacemi, vytvořenými proto, aby aplikovaly nátlak na jedince, tedy sankce, s cílem dosáhnout konformity jeho chování(26).

25 Simultánní působení – souběžné působení

nedevidanti²⁶ a nemorální devianti²⁷(26). Třetím pohledem je *medicínský pohled*, je to jeden z přístupů, který našel své místo i v současné sociologické literatuře v rámci sociální patologie (26). Deviantní chování je zde dáváno do souvislosti se stavem společnosti a označováno jako jeden z příznaků jejího onemocnění. Organismus jedince a organismus společnosti jsou velmi podobné, oba fungují na stejných principech. Z tohoto pohledu lze deviaci chápat jako nemoc, ale také jako produkt nesouladu mezi jednotlivými strukturami společenského systému (2). Medicínské pojetí, které je stejně absolutistické jako pohledy předcházející, protože dělí skutečnost na dvě protikladné sféry, mezi nimiž není žádná šedá zóna, na dlouhý čas poznamenalo ráz především evropské sociologie a mělo za důsledek, že deviace byla vyčleněna z terminologie marxistických sociologů, neboť termíny nemoc, stáří, smrt apod. nezapadaly do tohoto názorového pojetí (2). Posledním čtvrtým pohledem na deviantní chování je *statistický pohled*. Jako jediný z tradičních pohledů není absolutistický. Typický je především pro vědní oblasti, které upřednostňují empirický výzkum a jeho závěry bez hlubší teoretické analýzy. Tento pohled chápe odchylku jako určité odlišné chování mimo průměr. Při tomto pojetí lze každou odchylku od statistické normy chápat ve smyslu deviace. Nevýhodou tohoto pohledu je, že nebere v úvahu otázky sociálních souvislostí a další faktory. Nebere rovněž v úvahu schopnost lidí ovlivňovat své vlastní chování (2). Každou odchylku od statistické normy tak lze považovat za deviaci (26). Pro současnou dobu je charakteristický *relativistický pohled*. Od předchozích se liší stanoviskem, že otázkám kultury, chování i dalších sociálních produktů lze porozumět jen tehdy, jsou-li vyhodnoceny a pojímány pouze v souvislosti s tou společností a kulturou, ve které vznikly (kulturní relativismus). Podle tohoto pohledu pak lze deviaci definovat a vykládat zcela negativně, zatímco v jiném společenském systému může být hodnocena značně pozitivně (2). V základu kulturního relativismu je tedy obecné tvrzení, že určitá skutečnost či jev, který je definován jako deviantní v dané situaci, nemusí být deviantní vždy a všude. To, že jisté chování není považováno za konformní, je výsledkem celé řady faktorů, které ovlivňují skupinovou odpověď a definici deviace. Nejdůležitějšími

---

26 Morální nedevidanti-jedinci, kteří se v plném rozsahu řídí danými pravidly a v zásadě je neporušují(2)

27 Nemorální devianti-asociální typy lidí, kteří se dle tohoto pohledu již jako devianti rodí(2).

Nemorálnost je poznamenává duševně i fyzicky a společnost jim pouze přisuzuje příslušnou nálepkou(2)

faktory této kategorie jsou: čas, prostředí, situace a sociální status aktéra. Z hlediska času může být chování v určitém období považováno za deviantní, v druhém období naopak za nedevidantní. Z hlediska prostředí může být jednání v určité společnosti považováno za deviantní, v jiné za zcela konformní (32). Odlišnosti se objevují i v rámci jedné společnosti, kdy rozdílné subkultury vyznávají rozdílné normy, které se zcela jistě budou jevit jako deviantní nejen vůči základním pravidlům celé společnosti, ale i vůči normám jiné subkultury. Z hlediska situace lze chování definovat jako deviantní v jedné situaci, ale stejné chování ve stejném čase i prostředí nemusí být nekonformní. Důvodem je to, že každá společnost toleruje jistou míru nezvyklostí a extremismu chování. Míra této tolerance závisí na stupni otevřenosti společnosti (32). Čím je společnost uzavřenější, tím je tolerance menší a sankce za porušení konformity větší. Z hlediska sociálního statutu²⁸ neboli postavení jedince v rámci určité společnosti, který je dán určitou biologickou a sociální charakteristikou jedince, které získává narozením, aniž by je mohl ovlivnit, to jsou především pohlaví, věk, rasa, národnost apod. a jiné, které ovlivnit může a to jsou vzdělání, manželství, zaměstnání. Biologická a sociální charakteristika spolu asociují, a tím ovlivňují sociální status jedince (26). Deviantní chování má za následek společenskou reakci, která směřuje k ochraně společnosti, nápravě provinilce, varování každého, že odchylky nad určitou hranici nebudou společností tolerovány (2).

1.8.1 Teorie sociálních deviací

Z velkého množství existujících teorií deviace lze vyčlenit tři základní teoretické proudy biologický, psychologický a sociologický. *Biologické teorie* jsou nejstaršími teoriemi deviace. Zaměřují se na studium kriminálního chování a analýzu zločinu, podle této teorie je zločin páčán biologicky determinovanými jedinci. Teorie se snaží dokázat, že jsou typy lidí, kteří jsou deviantně disponibilní. Tyto typy jsou rozlišovány na základě měřitelných anatomických charakteristik (26). Za zakladatele této teorie lze považovat Cesare Lomborosa (1835 – 1909). Lomboroso věnoval

---

²⁸ Sociální statut – postavení jedince ve společnosti

základní pozornost identifikaci zločinných typů a objevení sil, které jsou pro tyto typy charakteristické. Lombroso identifikoval jednotlivé typy na základě rozboru tvaru lebky. Pro výzkum použil početný vzorek obyvatel italských věznic (26). V Evropě 20. a 30. let byla populární typologie německého konstitucionalisty Ernsta Kretschmera, který dokazoval, že ve stejném poměru, v jakém jsou zastoupeny v populaci, se určité typy lidí dopouštějí protiprávního jednání (26). V USA se této teorii věnoval antropolog Ernest A. Hooton, který na základě statistického šetření došel k závěru, že existují jisté fyzické znaky a zvláštnosti, které delikventy odlišují od jiných lidí. Zjistil, že trestanci jsou ve srovnání s ostatními morálně, intelektuálně, morfologicky i geneticky degenerováni (26). Dalším z významných zastánců této teorie byl profesor harvardské univerzity William H. Sheldon, který se inspiroval typologií Kretschmera a vytvořil klasifikaci lidských typů do tří kategorií, jedince do kategoriích rozlišil dle síly temperamentu a stupně mentální úrovně (26). Dnešní biologické přístupy mají nejčastěji podobu biochemických studií, které vycházejí z myšlenky, že příčinou deviantního chování může být chemická nevyváženost látek v lidském organismu, jde například o hyperglykémii²⁹ nebo vitaminový deficit³⁰. *Psychologické teorie* považují deviaci za úchytku a devianty za nositele jisté abnormality. Deviace je nemoc. Abnormita je něco, co je potřeba léčit a kontrolovat (59). Deviace i abnormality se podle této teorie objevují v každé společnosti (26). Mezi psychologické teorie deviace se řadí např. etiketizační přístup, který spočívá v tom, že určité chování je nálepkováno jako deviantní, v jedné společnosti je sankcionováno, zatímco ve druhé tolerováno. V 60. letech 20. století proti tomuto zjednodušujícímu nálepkování a chápání deviace jako duševní nemoci vystoupili zástupci tzv. antipsychiatrického hnutí, které představovalo opozici vůči stávajícím psychologickým studiím (26). Mezi psychologické teorie deviace je zařazována psychoanalytická koncepce Sigmunda Freuda (1856 – 1939), který se otázkou deviace a nekonformního chování zabýval zprostředkovaně, především z hlediska jejich patologických projevů v individuálním životě jedince. Podle Freuda je duševní život jednotlivce ovládan pudovými silami, které vyvolávají různé způsoby odreagování. Základní lidské pudy – pud sexuální a pud destrukční – korespondují i se

---

29 Hyperglykémie-zvýšená hladina cukru v krvi

30 Deficit - nedostatek

dvěma protikladnými principy, které determinují život každého člověka – principem slasti a principem smrti. Pokud se člověk chová přirozeně – je deviantní ze strany společnosti, pokud je konformní vůči společenským normám, je deviantní vůči své vlastní přirozenosti. Freud tvrdí, tímto způsobem si společnost sama vyrábí a vychovává devianty, které pak trestá za porušení svých pravidel (26). Na Freudovu teorii – id, ego, superego – navazuje psychologická teorie Richarda L. Jankinse, který definoval tři základní typy špatně uspořádané struktury psychiky individua. První typ dle této teorie je jedinec s nadměrně rozvinutými obrannými tendencemi, introvert reagující neuroticky. Druhým typem je jedinec v opozici k prvnímu typu, nesocializovaný, agresivní, útočný, impulsivní. Třetí typ je představován nesocializovaným delikventem, který má normální obranné schopnosti, ale tyto jsou vlivem rušivých elementů značně oslabeny. Následkem tohoto oslabení je deviantní chování na základě primitivních impulsů (26). Teorie frustrace a agrese je další psychologickou teorií deviance (39). Jde v ní o integraci psychoanalýzy s behaviorismem, představitelem této teorie je John Dollard. Teorie předpokládá, že jedinec má určité vrozené instinkty, které zásadním vlivem ovlivňují jeho vývoj. Vybití agresivního jednání vede ke zklidnění jedince a k návratu do normálu (26). Specifická koncepce spojující psychoanalýzu se sociologickým poznáním je teorie obrany. Byla akceptována celou řadou sociologů, ale byla rovněž i kritizována. Tato teorie považuje deviaci za mechanismus obrany, každý člověk má určitá přání, která mohou být nekonformní ke společenským normám nebo svědomí jedince. Dochází k rozporu mezi přáním a svědomím, objevují se stavy úzkosti, pocity viny. Deviantní chování pak představuje nástroj obrany, jímž se jedinec brání účinkům stresu (26). Koncepce Johna Bowlbyho se nedomnívá, že by deviance byla dědičná, snaží se ji vysvětlit spíše z hlediska analýzy rané dětské socializace, kdy dochází k vytvoření prvních postojů vůči společenským normám, zákonům, hodnotám (26). Poslední z teorií deviací je *sociologická teorie*. Tyto teorie hledají příčiny především v patologické struktuře rodiny a dalších primárních skupin, ve vlivu masových medií, v koncentraci obyvatel ve velkoměstech (2). Mezi sociologické teorie řadíme např. teorii anomie, podle této teorie produktem nedostatečné sociální regulace je stav bezzákonnosti, stav, kdy ve společnosti přestávají platit zákony. Durkheim jako

představitel anomického pojetí deviance se domníval, že porušení sociální stability má za následek rozvoj patologických forem dělby práce a nárůst napětí a konfliktů mezi jednotlivými částmi struktury. Dochází k rozbití struktury obecných pravidel a výsledkem je anomie. Podle Roberta Kinga Mertona není deviance výsledkem patologické osobnosti, ale je produktem společnosti a její kultury (26). Subkulturní teorie říká, že deviance je výsledkem konformity s normami a hodnotami těch skupin, jichž jsou jedinci členy. Příslušníci určité subkultury se často příliš neodlišují od dalších členů společnosti. Základní odlišnost je však v oblasti norem, subkultura uznává jiná pravidla a jiné hodnoty, než jsou ty, které uznává konformní většina, proto přirozeně produkuje chování, které lze z hlediska společnosti označit za deviantní (26). Teorie kulturního přenosu vychází z představy, že deviance je součástí subkulturních vzorců, jež jsou novým členům skupiny předávány v procesu jejich začleňování do skupiny. Myšlenka, že deviance je přenášena sociálním učením a socializací, se stala základem koncepcí dalších teoretiků (26). Teorie sociálního učení předpokládá, že deviantní i konformní chování je především determinováno sankcí, která za ně následuje, a to jak sankcí pozitivní, tak negativní (26). Etiketizační teorie říká, že deviantní chování nelze brát jako určitý typ jednání, který na sebe bere izolovaný jedinec. Spíše je výsledkem lidské interakce, lidského interpretování, definování a hodnocení jak vlastního jednání, tak jednání druhých (32). Novější teorie vycházejí z empiricky prověřeného faktu kulturní variability hodnocení určitých aktů jako deviantní, z čehož se odvozují dva negativní a dva pozitivní závěry (26). Negativním závěrem je, že deviance není inherentní vlastností určitých forem chování, ale je vlastností, kterou na ně klade veřejnost. Druhým negativním závěrem je, že pravidla a normy nemají absolutní charakter, tzn. že neplatí předpoklad absolutistů, že normy jsou nutné, že jejich význam je jednoznačný, že jsou kompletně uspořádány pro všechny možné situace, že jsou univerzální, že jsou nadčasové, že jsou sankcionalizovány nezávisle na členech skupiny. Pozitivním závěrem je, že deviance je funkcí vnímání a hodnocení určitých forem chování skupinou, které se toto týká nebo jež je s ním seznámena. Druhým pozitivním závěrem je, že deviance je funkcí sociální kontroly, oficiální (tvůrců práva, realizátorů sankcí atd.) i neoficiální (veřejné mínění, skupinové hodnocení). Aby šlo o deviaci v

sociologickém smyslu, musí být splněny následující charakteristiky deviantního chování, první charakteristikou deviace je opakovatelnost daného jevu v určitých časových a teritoriálních souvislostech, druhou je hromadnost, tj. distribuce ve větších skupinách populace, třetí je sociální závažnost, tj. relevance³¹, která je danému chování přisuzována v dané kultuře, společenství či skupině, poslední charakteristikou deviace je etiologie³², která umožňuje predikci výskytu daného jevu (26).

1.8.2 Sociální vyloučení – sociální exkluze

Vznik pojmu sociální vyloučení se datuje do 70.let 20.století ve Francii, kde byl poprvé použit pro situaci určitých skupin obyvatel žijících na okraji společnosti, odříznutých od pracovních příležitostí a zároveň od záchranné sítě státní sociální pomoci (62).

Sociální vyloučení lze vidět ve třech rovinách:

- 1) redistribuční – zdůrazňuje sociální vlivy, které tuto situaci způsobují (například existující nerovnost ve společnosti) a zaměřuje se na osoby žijící v chudobě
- 2) etický – zdůrazňuje kriminální chování a morální úpadek celých sociálních skupin či obyvatel městských čtvrtí, které se ocitly v sociálním vyloučení
- 3) integrační – sociální vyloučení je zde chápáno jako totožné s vyloučením z trhu práce (62).

Sociální vyloučení tedy lze definovat (při vědomí různých způsobů užívání tohoto pojmu) jako proces, kterým jsou jednotlivci i celé skupiny osob zbavování přístupu ke zdrojům potřebným pro jejich zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti. Proces sociálního vyloučení je primárně důsledkem chudoby, nízkých příjmů, významnou úlohu však hrají i faktory jako je diskriminace, nízké vzdělání, špatné životní podmínky, nevhodné životní návyky, zdravotní či jiné postižení (32). Sociálně vyloučení jedinci jsou odříznuti od institucí a služeb, sociálních

---

31 Relevance - tolerance

32 Etiologie – příčiny vzniku určitého jevu

37 Sociální exkluze – sociální vyloučení, jedinec je na „okraji společnosti“ a je ohrožen soc.patol.jevy

sítí a příležitostí ke vzdělání (55). Projevem sociálního vyloučení je tedy například závislost na sociálních dávkách, dlouhodobá nezaměstnanost, život v prostorově vyloučených částech obcí, nedostatečné vzdělání, špatný zdravotní stav, rozpad rodin a ztráta sebeúcty. Jedinec se adaptuje na podmínky sociálního vyloučení vytvořením specifických hodnot a norem, mezi něž patří například důraz na přítomnost, neschopnost plánovat budoucnost, pocit beznaděje a bezmoci, či přesvědčení, že člověk nemůže ovlivnit vlastní sociální situaci (62).

Sociálním vyloučením (exkluzí) tedy rozumíme proces, kdy jsou jednotlivci či celé skupiny vytěsňovány na okraj společnosti a je jim omezen nebo úplně zamezen přístup ke zdrojům, které jsou dostupné ostatním členům společnosti. Mezi tyto zdroje řadíme především bydlení, zaměstnání, sociální ochranu, zdravotní péči, vzdělání (55).

Sociálně vyloučení lidé obvykle nestojí jen před jedním problémem, ale jsou v situaci, kdy musí čelit celému komplexu problémů, přičemž každý problém jednotlivě by ohrožoval normální fungování člověka ve společnosti. Čím déle je jedinec v takové zátěžové situaci, tím menší je jeho šance na návrat zpět do běžného života společnosti (62). Tito lidé upadají do začarovaného kruhu životních problémů, přičemž mnohdy nevědí, který z nich řešit jako první. Netuší kde začít. Mezi vnější vlivy významné pro vznik sociálního vyloučení patří trh práce a jeho charakter, bytová politika státní správy a místní samosprávy, sociální politika státu, praxe místních samospráv ve vztahu k sociální oblasti, diskriminace. Mezi vnitřní vlivy významně ovlivňující sociální vyloučení pak patří ztráta pracovních návyků při dlouhodobé nezaměstnanosti, dlouhodobá neschopnost hospodařit s penězi a dostát svým finančním závazkům, orientace na okamžité uspokojení svých potřeb vyplývající z dlouhodobé frustrace, apatie a nízká motivace k řešení vlastních problémů (62).

V sociálním vyloučení se často ocitají lidé, neznající dobře svá práva a povinnosti, zadlužení, diskriminovaní, s nízkým vzděláním, neschopní uplatnit se na trhu práce, se špatným rodinným zázemím, příslušníci menšin, cizinci, handicapovaní. Někteří se v této situaci ocitli vlastní vinou, kdy zanedbali svoji povinnost, jiní jen nedokázali uspět v dnešní společnosti i přes snahu prosadit se v konkurenci (55).

Sociální vyloučení je krize, která se prohlubuje a transformuje do dalších oblastí života jedince. V sociálním vyloučení dobrovolně setrvává jen nepatrný zlomek lidí (62).

1.8.3 Sociálně znevýhodňující prostředí

Tento pojem nacházíme především v pedagogice. Je tím myšleno prostředí, do kterého je dítě v raném věku socializováno a enkulturováno, tedy především rodinné prostředí, a které ovlivňuje jeho psychický, kognitivní vývin negativním způsobem. Většinou se jedná o rodiny s nízkými příjmy, nízkou úroveň kvalifikace svých členů, více ohrožené nezaměstnaností a sociálně – patologickými jevy, s nižším sociálním statutem a nižší kvalitou života (32). K tomu ještě může přistupovat kulturní nebo subkulturní příslušnost odlišná od majoritní, což dále znevýhodňuje děti při integraci do monokulturně orientovaného školského systému. Děti ze sociálně nevýhodného prostředí bývají z různých důvodů výrazně méně vystavovány smyslovým a jiným podnětům stimulujícím jejich celkový vývoj. Při porovnání s ostatními dětmi jejich věku je u dětí ze sociálně nevýhodného prostředí znatelný nižší stupeň rozvoje jemné motoriky, slabší koordinace vizuálního vnímání, kvantitativně omezenější a kvalitativně jinak orientovaná slovní zásoba, horší vyjadřovací schopnosti, menší počet zvládnutých abstraktních konceptů a nižší stupeň rozvoje vyšších a nižších kognitivních kompetencí (55).

V současné době je tato problematika v České republice zakotvena i v právním systému. Mluví o ní zákon č.564/2004 Sb.,o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, školský zákon, definující ho v § 16, odst.4:

„Sociálním znevýhodněním“ je pro účely tohoto zákona:

- a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
- b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo
- c) postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.“(70).

Dle § 16, odst.1, patří děti se sociálním znevýhodněním mezi děti se „speciálními vzdělávacími potřebami“. §16, odst.5 stanovuje, že takovéto děti „mají právo na vzdělání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem.“(70).

1.8.4 Socio-patologické jevy

Mezi sociálně patologické jevy se nejčastěji zařazuje:

- kriminalita (trestná činnost dětí a mládeže, kriminalita páchaná na mládeži, kriminalita bílých límečků, organizovaný zločin, terorismus, zločinnost spojená s drogami, ničení životního prostředí, vandalismus, trestná činnost nadnárodních subjektů) (26)
- alkoholismus³³. Tento jev má negativní dopad na jedince, rodinu a celou společnost. Světová zdravotnická organizace definuje alkoholika jako jedince s chronickým onemocněním, které se manifestuje jako narušené chování. Je charakterizováno opakovanou konzumací alkoholických nápojů, která překračuje obvyklou dávku požívání nebo vyhovění společenským zvykům a projevuje se jako narušování zdraví pijáků nebo jejich ekonomické či sociální funkce (2). Podle 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí je chápán syndrom závislosti na alkoholu jako skupina jevů fyziologických³⁴, behaviorálních³⁵ a kognitivních³⁶, v nichž přijímání alkoholu má u jedince mnohem větší přednost, než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti na alkoholu je nezvladatelná touha přijímat alkohol (26). Alkohol pro svou snadnou dostupnost patří mezi nejzávažnější a nejrozšířenější formy návyku. Jeho konzumace plní u závislých několik funkcí: 1. fyziologickou, kdy je alkohol potravou a dodavatelem energie, 2. psychologickou, alkohol je lékem proti úzkosti, napětí, na povzbuzení, zlepšení

---

33 alkoholismus - je nadměrné či pravidelné pití alkoholu, spojené s nebezpečím získání návykového chování

34 fyziologický - tělesný

35 behaviorální – týkající se chování

36 kognitivní – týkající se duševního života, zejména poznávání

nálady, únik od reality, apod., 3. rituální, při náboženských obřadech, rodinných obřadech, svátcích, oslavách, 4. sociální, při hodování, spolustolování, alkohol jako „společenský tmel“, symbol prestiže a moci, symbol kulturní identity a kontinuity, 5. ekonomickou, je zdrojem příjmů pro stát, způsobem obživy pro jedince a skupiny při produkci, distribuci a prodeji alkoholu, 6. politickou, kdy je alkohol brán jako zbraň a lest v politických a vojenských zápasech, jako prostředek mocenské manipulace a pod. (2)

- drogová závislost³⁷. Droga je přírodní nebo syntetická látka psychotropních účinků, tzn., že ovlivňuje prožívání okolní reality, mění vnitřní naladění, vyvolává závislost (2). Mezi základní faktory vzniku závislosti patří droga, osobnost, prostředí a podnět (26). Závislost je chápána jako problém sociální, etický, právní, trestní, zdravotní, který je multifaktoriálně podmíněn a jeví se jako multidimenzionální. Dominantní preventivní institucí je rodina. Výchovně-školnímu systému je dána také řada možností k účinné prevenci, které většinou nejsou využívány efektivně a cíleně (26)
- suicidální jednání³⁸. Je vědomé a úmyslné ukončení vlastního života. Obzvláště rizikové je v tomto směru období od patnácti do dvaceti let věku. V této skupině se přičítá růst počtu dokonaných sebevražd následujícím rizikovým faktorům: 1. sociodemografické vlivy – chlapci kolem puberty a mladí muži, dále ti, kteří se již o sebevraždu pokusili, 2. psychiatrická onemocnění – nejčastěji poruchy chování, deprese, závislost na drogách, psychózy, 3. psychosociální vlivy a vlivy prostředí – u poruch osobnosti vyvolaných ztrátou rodičů, duševním, tělesným nebo pohlavním zneužíváním, chudobou a bídou, předčasně uzavřeným manželstvím zejména u mladých žen, u delikventů a vězňů, u jedinců s chaotickými vztahy v rodině, nakažených HIV nebo nemocných AIDS, 4. vlivy dědičné a rodinné – vyšší výskyt sebevražd je u obou jednovaječných dvojčat (2). Francouzský sociolog Emil Durkheim (1858-1917) definoval čtyři typy společensky motivovaných sebevražd: 1. Egoistická sebevražda, která má původ v nedostatečné integraci jedince ve skupině k níž náleží. 2. Altruistická

---

37 drogová závislost – nutková potřeba užívat drogu

38 suicidální jednání – sebevražedné jednání

sebevražda – autorita skupiny nad jedincem je natolik neúprosná, že ztrácí vědomí vlastní osobnosti a práva na život, jde o sebevraždy, k nimž je jedinec společensky a kulturně donucován, např. hinduistické vdovy, které se nechávají upálit s tělem svého muže. 3. Fatalistická sebevražda – sebevražda z pocitu bezmocnosti nad průběhem života, např. vězni. 4. Anomická sebevražda – je následkem porušení sociální rovnováhy, tedy prudkého otřesu životního standardu, v okamžiku, kdy přestávají platit závazné normy chování a soudržnost skupiny či většího společenství se rozpadá, např. rozpad rodiny (2). Suicida se objevuje u dětí, mladistvých i dospělých, jako suicidální pokusy nebo demonstrativní suicida, dokonané sebevraždy tvoří asi 5% (26)

- sexuální deviace³⁹. Sexuální deviace se dělí do dvou skupin, první skupina jsou sexuální perverze, kde je změněn průběh sexuálního aktu např. sadismus⁴⁰, masochismus⁴¹, transvestitismus⁴², frotérství⁴³, tušérství⁴⁴, voyeurství⁴⁵, exhibicionismus⁴⁶, do druhé skupiny, která se nazývá sexuální inverze a její podstatou je úchylka v nasměrování pudu, patří např. pedofilie⁴⁷, zoofilie⁴⁸, nekrofilie⁴⁹, gerontofilie⁵⁰, fetišismus⁵¹
- prostitute⁵² (2)
- gambling – patologické hráčství⁵³ (2)

---

39 sexuální deviace - je takové chování, při němž je sexuální vzrušení nebo ukojení dosaženo jiným způsobem než sexuální interakcí se souhlasícím objektem odpovídající zralosti, výjimkou z této definice je sebeukájení, které je považováno za fyziologický způsob sexuální aktivity v době dospívání(2)

40 Sadismus – vzrušování se působením bolesti nebo z ponížení objektů sexuálního zájmu, nejdrastičtější projevem této úchylky je vražda(2)

41 Masochismus – vyžadování bolestivých nebo ponižujících podnětů od objektů sexuálního zájmu (2)

42 Transvestitismus – převlékání se do prádla či oblečení osob druhého pohlaví za účelem sexuálního vzrušení(2)

43 Frotérství – tření se tělem o cizí osoby v tlačenících(2)

44 Tušérství – doteky na prsou nebo genitálu cizích sexuálně nevytvořených objektů (2)

45 Voyeurství – slídění po možnosti vidět cizí osoby při svlékání, event. pohlavním styku(2)

46 Exhibicionismus – obnažování genitálu před cizími osobami(2)

47 Pedofilie – sexuální aktivita je zaměřena na dítě, které nemá ještě vyvinuty druhotné pohlavní znaky, jako sexuální objekt, má těžké psychotraumatické důsledky pro dítě, proto je tato aktivita trestná(2)

48 Zoofilie – sexuální aktivita je zaměřena na zvíře jako sexuální objekt(2)

49 Nekrofilie – sexuální aktivita je zaměřena na mrtvolu jako sexuální objekt(2)

50 Gerontofilie – sexuální aktivita je zaměřena na starého člověka(2)

51 Fetišismus – objektem sexuální aktivity je předmět nebo část těla(2)

52 Prostituce - poskytování sexuálních služeb za úplatu, prostitute dětská, veřejná, skrytá, silniční, příležitostná, udržování žen či mužů

- tabakismus⁵⁴. Tabákový kouř obsahuje řadu škodlivin jako je dehet, oxid uhelnatý, formaldehyd, arsenid, kyanid a návykovou látku nikotin. Nikotinová závislost je na sestupném trendu k čemuž přispěl i moderní postoj k fenoménu nekuřáctví a změna životního stylu poslední doby (26). Ve školní populaci je kouření výrazným hromadným jevem. Cigareta symbolizuje mužnost a dospělost. Více jsou k závislosti náchylní chlapci, zejména chlapci se špatným prospěchem (26). Poživatele cigaret lze rozdělit do 4 skupin, první je příležitostný kuřák, kouří občas, necítí potřebu, neuspokojení případné potřeby mu nezpůsobí žádné komplikace. Druhou skupinou je návykový kuřák, kouří ze zvyku, psychická závislost není vyvinuta, může ukončit kouření bez větší námahy. Do třetí skupiny patří kuřák s psychickou závislostí, kouří kvůli požitku (vůně, chuť, kuřácký ceremoniál) nebo je motivován prožívaným uvolněním, uklidněním, odstraněním dysforie a pocitu prázdnoty. Ve čtvrté skupině je kuřák s psychickou a fyzickou závislostí, je pod vlivem farmakodynamických účinků nikotinu, vyhledává cigaretu pro emočně vegetativní prožitek. Na tělesnou závislost upozorňuje bušení srdce, návaly pocení, třes a neklid po absenci kouření (26).
- sekty a sektářství (politické sekty, ekonomické, komerční sekty, náboženské sekty, vzdělávací, výchovné a psychoterapeutické sekty, sekty přírodně okultního původu) (26)
- agresivita (zneužívání a týrání dítěte, násilí ve škole, agresivita ze strany vrstevníků, syndrom CAN , tělesné týrání, sexuální zneužívání, citové týrání, zanedbávání, systémové týrání) (26).

---

53 Gambling - porucha chování a prožívání, která se vyznačuje nutkavou potřebou hrát, spočívá v opakovaných epizodách hráčství, které jsou na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot

54 Tabakismus – kouření tabáku. Tabák je návyková droga, jejíž účinky se projevují pomalu.

1.9 Prevence

Prevence znamená snahu předcházet vzniku problému – patologii, nebo alespoň na minimum zmírnit následky již vzniklého problému. Dle okamžiku intervence se prevence dělí na primární (profylaxe), sekundární (léčba) a terciární (rehabilitace) (59).

1.9.1 Primární prevence

Primární prevencí jsou všechna opatření směřující ke snížení incidence jevu. Např. snížení incidence onemocnění v oblasti medicíny, snížení incidence socio-patologických jevů v oblasti sociální apod.

Vymětal specifikuje profylaxi jako primární prevenci odpovídající prevenci v medicínském pojetí, znamená opatření, jejichž cílem je zamezit vzniku a rozvoji nežádoucích psychických a somatických stavů majících za následek poruchu zdraví (59). Např. preventivní očkování. V sociální oblasti jsou primární prevencí např. aktivity základních škol zaměřené na prevenci šikany a diskriminace popř. xenofobie, enviromentální programy zaměřené na vytvoření pozitivního vztahu jedince k přírodě, zájmové kluby, nízkoprahová centra, střediska rané péče, kluby seniorů, které svou aktivitou vytvářejí primární prevenci sociálního vyloučení seniora a pod. (55). Primární prevenci provádějí specialisté v poradnách pro rodinu, manželských poradnách, pedagogicko psychologických poradnách, školní preventisté, školní psychologové, speciální pedagogové, zdravotně sociální pracovníci, sociální pracovníci apod.

1.9.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence zahrnuje všechna opatření směřující ke snížení prevalence určitého jevu. Cílem těchto opatření je co nejdříve detekovat a správně diagnostikovat patologický jev, zejména ještě v presymptomatologické fázi.

Vymětal charakterizuje sekundární prevenci v medicínském pojetí jako léčbu. Cílem terapie je „restitutio in sano“⁵⁵. Konkrétně znamená užití takových postupů a strategií, jimiž zmírníme popř.odstraníme poruchu zdraví. Lze sem zařadit též všechny aktivity zamezující dalšímu rozvoji již vzniklé poruchy. Např. včasná diagnostika a zahájení léčby (59). V sociální oblasti je princip sekundární prevence stejný. Jedná se např. o časnou krizovou intervenci při živelných pohromách, u obětí trestných činů, jedinců, kteří jsou ohroženi trestnou činností, dětí vyrůstajících v ústavním zařízení, dětí ohrožených šikanou, syndromem CAN, zanedbávaných, apod. Sekundární prevence v sociální oblasti je prováděna specialisty v poradnách, zdravotnických zařízeních, ústavních zařízeních, sociálních zařízeních, krizových centrech (17).

1.9.3 Terciární prevence

Terciární prevence je zaměřena na odstranění nebo alespoň zmírnění následků patologických jevů, zkrácení chorobného stavu, zabránění vzniku znevýhodnění. Spadá sem účelná rehabilitace a psychosociální reintegrace⁵⁶. Cílem je zlepšit kvalitu života zasaženého jedince.

Podle Vymětala představuje terciární prevence rehabilitaci, jde o cílenou intervenci, pomocí které usilujeme o zmírnění následků poruch, přičemž rehabilitace často přechází v prevenci, čili v odstraňování předpokladů vzniku a rozvoje určité poruchy, výskytu nového vzplanutí nemoci, dekompenzace stavu apod. V praxi jde o reaktivaci a sociální začlenění jedince do života a jeho přijetí nevratných důsledků poruchy. Cílem rehabilitace (terciární prevence) je „restitutio ad integrum“⁵⁷(59). V praxi je terciární prevence poskytována ve zdravotní oblasti lékařem, rehabilitačními pracovníky, v sociální a pedagogické oblasti pak sociálními pracovníky, speciálními pedagogy, psychology.

---

55 latinský výraz, česky znamená „obnova zdraví“

56 reintegrace – znovuzapojení jedince do společnosti

57 latinský výraz, česky znamená „návrat do původního stavu“

Nedílnou součástí preventivní triády je spolupráce rodiny a blízkých osob, dobrovolnické aktivity, podpora v podobě příznivé sociální politiky na lokální i centrální úrovni, legislativní zajištění zdravotní, sociální a pedagogické sféry (17).

2. Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je zmapovat možnosti zoorehabilitace a aktivit se zvířaty, jako metody rozvoje osobnosti a prevence socio-patologických jevů.

3. Metodika

3.1 Metody výzkumu

V rámci výzkumu pro svou bakalářskou práci jsem využila metod kvalitativního výzkumu. Z metod kvalitativního výzkumu bylo v této práci použito sběru dat, polostandardizovaného rozhovoru, metody „CAMI“- emailové dotazování, pozorování, analýzy dat a fotodokumentace. Subjekty jsem kontaktovala prostřednictvím emailu nebo telefonicky.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, zda jsou zoorehabilitace a aktivity se zvířaty využívány v praxi jako metody rozvoje osobnosti a prevence sociopatologických jevů.

V první fázi výzkumu jsem oslovila zařízení a spolky provozující chovatelskou činnost, konkrétně Český rybářský svaz (dále jen ČRS), Český svaz chovatelů domácích zvířat (dále jen ČSCHDZ), ve druhé fázi výzkumu jsem oslovila subjekty nabízející aktivity se zvířaty – kynologické kluby, jízdárny a jezdecké oddíly, ve třetí fázi organizace zaměřené na environmentální výchovu – Český svaz ochránců přírody (dále jen ČSOP), zoologické zahrady, ve čtvrté fázi výzkumu jsem oslovila subjekty zaměřené na primární prevenci, v páté poslední fázi pak zařízení pro výkon trestu.

Vybraným organizacím a spolkům jsem zaslala dotazník se 7 otevřenými otázkami. Prostřednictvím dotazníku jsem zjišťovala kde tyto oslovené subjekty nejčastěji provozují své aktivity, tedy zda subjekt využívá své vlastní zařízení, nebo dochází za klienty, zda jsou aktivity provozovány vždy ve stejném prostředí nebo různě dle typu aktivity, v terénu, apod. Jaké je složení klientely. Zda je či není klientela tohoto subjektu vyhraněna z hlediska věku, pohlaví, zdravotního stavu, sociálního statusu, zda jde o klienty ohrožené sociálním vyloučením, v krizových situacích, klienty školských a výchovných zařízení a pod. Jak často subjekt tyto aktivity provozuje. Zda jde o pravidelné aktivity, nebo jednorázové akce. Kdo tyto aktivity vede. Jestli je aktivita zaštitěna specialistou, nebo laikem. Jaké má vzdělání. Dále jsem ve svém

výzkumu zjišťovala jak jsou tyto aktivity financovány, zda je plně hradí klient, nebo se klient pouze spolupodílí na financování, pokud ano, pak kolika procenty, nebo zda jsou aktivity plně hrazeny z jiných zdrojů např. granty, dotace, sponzoring a pod. Nedílnou součástí výzkumu bylo zjistit, zda se subjekty domnívají, že jejich aktivity plní preventivní úlohu, nebo naopak zda se domnívají, že jejich aktivity preventivní úlohu neplní. Těmto kritériím byla podřízena formulace otázek v dotazníku.

U respondentů, kteří byli zařazení do základního výzkumného souboru jsem se setkala s ochotou zamyslet se nad otevřenými otázkami v dotazníku a smysluplně jej vyplnit a poskytnout tak materiál pro můj výzkum. Někteří z oslovených respondentů na mou žádost o spolupráci při výzkumu nereagovali vůbec, někteří odpověděli, že na podobné záležitosti nemají čas.

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

V rámci výzkumu jsem metodou CAMI oslovila 287 organizací, kterým jsem rozeslala dotazník se sedmi otevřenými otázkami. Do výzkumu se zapojilo 37 subjektů. Výzkum probíhal v období od března do srpna 2009.

Základním souborem mého výzkumu byly organizace pracující se zvířaty, nabízející aktivity se zvířaty, organizace zaměřené na enviromentální výchovu, subjekty nabízející programy primární prevence, zařízení pro výkon trestu. Ze skupiny oslovených organizací pracujících se zvířaty se do výzkumu zapojily 3 subjekty (místní organizace ČRS Zábřeh, hospodářské oddělení sekretariátu Rady ČRS, M.NAVY, s.r.o. Valašské Meziříčí) z toho 2 subjekty (místní organizace ČRS Zábřeh a Hospodářské oddělení sekretariátu Rady ČRS) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpověděly: Ano. Tyto dva subjekty postoupily do cílového souboru mého výzkumu. Ze skupiny oslovených organizací nabízejících aktivity se zvířaty se do výzkumu zapojilo 10 subjektů (Dítě a kůň o.s. Kutná Hora, Toulcův Dvůr o.s. Praha, DAMAL kynologické centrum Praha, Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík, Dobrovolnické centrum Lékořice Praha, Pomocné tlapky o.p.s., SDO Brontosauři

Ostrava, jízdárna Havlíčkův Brod, jízdárna Liberec, jízdárna Plzeň) z toho 7 subjektů (Dítě a kůň o.s. Kutná Hora, Toulcův Dvůr o.s. Praha, DAMAL kynologické centrum Praha, Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík, Dobrovolnické centrum Lékořice Praha, Pomocné tlapy o.p.s., SDO Brontosauři Ostrava) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpovědělo: Ano. Těchto 7 subjektů postoupilo do cílového souboru mého výzkumu. Ze skupiny oslovených organizací zaměřených na enviromentální výchovu se do výzkumu zapojilo 7 subjektů (ZOO Liberec, ZOO Děčín, ZOO Plzeň, ZOO Ostrava, Podblanické ekocentrum ČSOP Vlašim, ZOO Chleby, ZOO Zlín-Lešná) z toho 5 subjektů (ZOO Liberec, ZOO Děčín, ZOO Plzeň, ZOO Ostrava, Podblanické ekocentrum ČSOP Vlašim) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpovědělo: Ano. Těchto 5 subjektů postoupilo do cílového souboru mého výzkumu. Ze skupiny subjektů nabízejících programy primární prevence se do výzkumu zapojilo 8 subjektů (Asociace odpovědného vztahu k malým zvířatům Praha, Alternace o.s. Kutná Hora, rodinná poradna Lucian Kantor Praha, Mgr. Igor Pavelčák preventivní programy Praha, Prevcentrum Podané ruce o.s. Plzeň, rodinná poradna Božena Havlová Hradec Králové, poradna pro závislosti v Jablonci nad Nisou, Institut Filia protidrogová prevence na školách Brno) z toho 2 subjekty (Asociace odpovědného vztahu k malým zvířatům Praha, Alternace o.s. Kutná Hora) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpověděly: Ano. Tyto 2 subjekty postoupily do cílového souboru mého výzkumu, ostatní respondenti ze skupiny subjektů nabízejících programy primární prevence nabízejí programy primární prevence, ale nevyužívají při své činnosti zvíře, proto nebyly do cílové skupiny zařazeny. Poslední oslovenou skupinou byla zařízení pro výkon trestu, z této skupiny do výzkumu zapojilo 9 subjektů (Vazební věznice Pankrác Praha, Věznice Bělušice Bečov, Věznice Nové Sedlo, Věznice Oráčov, Věznice Rýnovice, Věznice Karviná, Věznice Jiřice, Věznice Opava, Věznice Kuřim) z toho 4 subjekty (Vazební věznice Pankrác Praha, Věznice Bělušice Bečov, Věznice Nové Sedlo, Věznice Oráčov) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity

preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpověděly: Ano. Tyto 4 subjekty postoupily do cílového souboru mého výzkumu.

Cílovým souborem se staly subjekty, které se zapojily do výzkumu a v rámci dotazníku na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpověděly: Ano. Celkem jsem do cílového souboru zařadila 20 subjektů.

Do cílového souboru se zařadily, na základě dotazníkového šetření tyto subjekty nabízející preventivní programy, organizace nabízející aktivity se zvířaty, organizace pracující se zvířaty, organizace zaměřené na enviromentální výchovu, zařízení pro výkon trestu:

1. subjekty nabízející aktivity se zvířaty

- Dítě a kůň o.s., hipocentrum Kutná Hora
- Toulcův Dvůr o.s. Praha
- DAMAL kynologické centrum Praha
- Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík
- Dobrovolnické centrum Lékořice Praha
- Pomocné tlapky o.p.s.
- SDO Brontosauři Ostrava
- jízdárna Havlíčkův Brod
- jízdárna Liberec
- jízdárna Plzeň

2. subjekty pracující se zvířaty (ČSCHDZ, ČRS)

- Místní organizace ČRS Zábřeh
- Hospodářské oddělení sekretariátu Rady ČRS
- M.NAVY, s.r.o. Valašské Meziříčí

3. subjekty zaměřené na enviromentální výchovu

- ZOO Liberec
- ZOO Děčín

- ZOO Plzeň
- ZOO Ostrava
- Podblanické ekocentrum ČSOP Vlašim
- ZOO Chleby
- ZOO Zlín-Lešná

4. subjekty zaměřené na primární prevenci

- Asociace odpovědného vztahu k malým zvířatům Praha
- Alternace o.s. Kutná Hora
- Rodinná poradna Lucian Kantor Praha
- Mgr.Igor Pavelčák preventivní programy Praha
- Prevcentrum Podané ruce o.s. Plzeň
- Rodinná poradna Božena Havlová Hradec Králové
- Poradna pro závislosti v Jablonci nad Nisou
- Institut Filia protidrogová prevence na školách Brno

5. zařízení pro výkon trestu

- Vazební věznice Pankrác Praha
- Věznice Bělušice Bečov
- Věznice Nové Sedlo
- Věznice Oráčov
- Věznice Rýnovice
- Věznice Karviná
- Věznice Jiřice
- Věznice Opava
- Věznice Kuřim

Tabulka 2: Subjekty, které se zapojily do výzkumu (základní a cílový soubor)

Subjekty	Počet subjektů v základním výzkumném souboru	Počet subjektů v cílovém výzkumném souboru
nabízející aktivity se zvířaty	10	7
pracující se zvířaty	3	2
zaměřené na enviromentální výchovu	7	5
primární prevence	8	2
zařízení pro výkon trestu	9	4
Celkem	37	20

Zdroj: vlastní výzkum

4. Výsledky

4.1 Kazuistika

4.1.1 Kazuistika 1: *Aktivity se zvířaty provozované na kynologickém cvičišti DAMAL Benešov.*

Informace o subjektu jsem získala pomocí polostandardizovaného rozhovoru, sběrem a analýzou dat, pozorováním, fotodokumentací. Kynologické cvičiště DAMAL je soukromé cvičiště nabízející zájemcům všech věkových skupin různé příležitosti, jak trávit volný čas se svým psem. Mezi nejvíce navštěvované patří tréninky výchovy a výcviku poslušnosti pro štěňata, agility pro začátečníky i pokročilé, obedience pro začátečníky, výcvik poslušnosti pro pokročilé kynology, dogdancing pro začátečníky. Všechny aktivity probíhají v areálu cvičiště. Kromě pravidelných tréninkových setkání pořádá kynologické cvičiště také závody agility pro své členy, závody v poslušnosti, závody obedience, o prázdninách se každoročně koná letní výcvikový tábor pro začátečníky i pokročilé. Klientela kurzů není vyhraněna z hlediska věku, pohlaví, zdravotního stavu ani sociálního statutu. Zájemcům o tyto aktivity se věnuje jeden instruktor se vzděláním v oboru pedagogiky a sociální práce a jeden instruktor se vzděláním v oboru kynologie, který je zároveň provozovatelem cvičiště. Zájemce si zvolené aktivity na cvičišti plně hradí. Ročně se aktivit na kynologickém cvičišti zúčastní průměrně 300 zájemců. Kurz výchovy a výcviku štěňat probíhá vždy v neděli od 9.00 hod do 11.00 hod. Kynologové začátečníci se zde učí porozumět svému psovi, učí se předvídat jeho reakce v určitých situacích. Ve výcvikové hodině se prolíná teorie s praxí, majitelům štěňat je dopodrobna vysvětleno jak se mají o štěně starat, jaké je vhodné a jaké naopak nevhodné krmivo, jaké jsou příznaky onemocnění psa, jsou seznámeni s právními základy, které se dotýkají chovu a držení psa, případně zodpovědnosti za škody způsobené psem. S dětmi pracuje na cvičišti odborník se vzděláním v oboru pedagogiky a sociální práce, u dětí do 12-ti let je nutná spolupráce s rodiči. Instruktor pracuje společně s dítětem, psem a rodičem. Rodič pak má možnost

se svým dítětem a psem procvičovat získané znalosti a dovednosti až do další výcvikové lekce. Z kurzu výchovy a výcviku štěňat může klient pokračovat v dalších kynologických aktivitách na cvičišti, např.:

- *kurz agility*, který je velmi oblíbený u dětí a dospívajících, výcvik probíhá každou středu od 15.00 do 17.00 hodin a vždy v sobotu od 10.00 hodin do 13.00 hodin, předpokladem úspěchů v agility je vytvoření vztahu, který je založen na oboustranné důvěře mezi člověkem a psem, takového vztahu lze dosáhnout v případě, že se majitel naučí rozumět zvířeti, osvojí si schopnost empatie, je schopen sebekázně a trpělivosti při výchově a výcviku psa . Tréninků agility se zúčastňuje průměrně 12 majitelů a psů.
- *kurz obedience*, oblíbený u dospělých klientů, tato kynologická disciplína je v České republice poměrně nová, opět i zde je nutná absolutní důvěra mezi psem a člověkem, které lze docílit citlivým přístupem majitele k výchově a výcviku psa, ze strany majitele je nutná sebekázeň, zodpovědnost a pozitivní přístup ke zvířeti, trénink obedience probíhá dvakrát týdně, vždy ve čtvrtek od 15.00 hodin do 17.00 hodin a v neděli od 13.00 hodin do 15.00 hodin. V průměru se výcvikových lekcí zúčastňuje 10 majitelů a psů.
- *kurz poslušnosti pro pokročilé*, oblíbený u mužů, majiteli psa umožňuje zažít pocit, že něco ovládá, něco řídí, něco funguje podle jeho představ a pokynů, každý člověk v sobě tyto pocity má a kurzy poslušnosti mohou být vhodnou formou, jak dát těmto pocitům volný průběh, aby nebyly potlačovány, čímž by mohly skrytě iniciovat pozdější zdravotní nebo psychické problémy člověka. Výcvikové lekce jsou jednou týdně, v neděli od 15.00 hodin do 17.00 hodin. Výcvikových lekcí se zúčastňuje průměrně 20 majitelů a psů.
- *kurz dogdancingu*, velmi oblíbený u dospívajících dívek, tato disciplína podporuje kreativitu, rozvíjí motoriku člověka, umožňuje vyjádření vnitřních pocitů uměleckou formou a tento prožitek ještě umocňuje fakt, že se na celkovém výsledku spolupodílí zvíře, se kterým je člověk „naladěný na stejné vlně“. Tréninkové hodiny dogdancingu jsou dvakrát týdně, vždy v úterý od

15.00 hodin do 17.00 hodin a v sobotu od 14.00 hodin do 16.00 hodin. Tréninkových hodin se zúčastňuje průměrně 8 majitelů a psů.

- o mezi oblíbené jednorázové aktivity na cvičišti patří závody členů kynologického cvičiště DAMAL, v zúčastněných tyto aktivity podporují zdravou soutěživost a ctižádost dosáhnout příště ještě lepších výsledků, ve skupinových soutěžích se učí jedinci kooperovat, učí se sociálnímu cítění, sebekázni a zodpovědnosti za výsledek.
- o pro členy i nečleny kynologického cvičiště DAMAL je určen také letní výcvikový tábor, který probíhá opět v areálu cvičiště, koná se vždy 1 týden v prázdninových měsících. Účastníci jsou zde rozděleni do skupin podle věku, schopností majitelů a psů. Dětem a začátečníkům se věnuje instruktor se vzděláním v oboru pedagogiky a sociální práce, pokročilým se věnují instruktoři s praxí v jednotlivých disciplínách. Celou akci zaštiťuje provozovatel cvičiště, který má vzdělání v oboru kynologie.

Informace o tomto subjektu jsem získala prostřednictvím dotazníku a polostandardizovaného rozhovoru s provozovatelem cvičiště. Z dotazníku a rozhovoru vyplynulo, že provozovatel se domnívá, že aktivity, které na kynologickém cvičišti nabízí široké veřejnosti plní preventivní úlohu a to především tím, že vyplňují volný čas účastníků, učí je spolupráci, pozitivnímu vztahu ke zvířatům, komunikaci mezi sebou navzájem, sebekontroly a zodpovědnosti. Na cvičišti se provozovatel setkává i s jedinci, kteří náhle ztratili někoho blízkého a jejich pes jim byl v takové těžké chvíli velkou oporou tím, že byl nablízku, museli ho krmit, venčit, tím, že s nimi sdílel jejich bolest a postupně pomáhal svému člověku najít po ztrátě partnera nový smysl života. Děti získávají při aktivitách se svým psem zdravé sebevědomí, zlepšuje se jejich schopnost komunikace s vrstevníky i staršími účastníky aktivit na cvičišti. U dětí jsou tyto aktivity významným motivačním prvkem, děti zlepšují své školní výsledky, zlepšují své sociální dovednosti v kolektivu. Děti, které přišli zakřiknuté, neprůbojně se díky svému psímu kamarádovi naučili prosadit se v kolektivu, posílili sebevědomí a samy pak pomáhaly novým mladším dětem, které na cvičiště přicházely. Někdy se na cvičišti objeví i dítě, které je samo o sobě zakřiknuté, avšak ke svému psovi se někdy chová hrubě až

agresivně. Většinou u těchto dětí nefunguje spolupráce instruktora s rodiči, nebo naopak jde o rodiče velmi aktivní. Zjevně jsou u těchto dětí i narušené sociální vztahy v rodině. Na cvičišti vznikají i přátelství, která se udržují i mimo cvičiště, i dlouho potom, co jedinci opustí aktivní kynologický život, někdy jsou to přátelství na celý život. Sociální schopnosti, především komunikativnost, schopnost spolupráce, empatii, zodpovědnost, které jedinci se svým psem na kynologickém cvičišti získávají, pak přenášejí i do svého soukromého života.

4.1.2 Kazuistika 2: Aktivita se zvířaty provozovaná na Toulcově Dvoře, občanské sdružení SRAZ

Informace o subjektu jsem získala pomocí polostandardizovaného rozhovoru, sběrem a analýzou dat, pozorováním, fotodokumentací. Toulcův Dvůr je Ekologické centrum hl.m.Prahy, zahrnuje komplex zrenovovaných památkově chráněných budov a 8 hektarů přírodních společenstev. Dále obhospodařované plochy a farmu s hospodářskými zvířaty. Areál je využíván především obyvateli Prahy v rámci pořádaných akcí pro veřejnost, ekologicko-výchovných programů pro školy, seminářů a pod. Od roku 1998 zde působí také občanské sdružení SRAZ – Společně za radost a zdraví, které vzniklo v roce 1996. Cílem sdružení SRAZ je rozvíjet v lidech aktivní vztah k přírodě, nabídnout jim poznání vzájemných vazeb a souvislostí, vést jedince k zodpovědnému myšlení a chování k přírodě, a tím i k sobě navzájem. Na tomto principu nabízí sdružení programy pro děti i dospělé, zdravé i handicapované, které by měly zaujmout a prospět psychickému i fyzickému zdraví jedince a pomoci pozitivně utvářet jeho osobnost. Programy jsou zaměřeny relaxačně, ale současně také vychovávají zúčastněné k zodpovědnosti a respektování práv druhých, ke zdravému životnímu stylu a k ochraně přírody. Sdružení SRAZ se zaměřuje především na aktivity určené dětem a mládeži, na kontakt dětí se zvířaty a jejich vzájemné vazby. Připravuje a vede environmentální výukové programy pro školy, volnočasové programy, prázdninové pobytové akce, kynologické kroužky, hipoterapii, pracovní terapii pro klienty z Jedličkova ústavu, ústavů sociální péče i rodin,

chovatelské kroužky pro děti, včetně dětí z Dětských domovů, jezdecký oddíl pro širokou veřejnost. Aktivity probíhají v areálu sdružení, jehož součástí je také farma s domácími zvířaty s původním genofondem, čímž sdružení přispívá k udržení těchto ohrožených původních českých plemen hospodářských zvířat. Součástí areálu jsou i klubovny, výukové místnosti, prodejna přírodních produktů, prostory pro občerstvení i odpočinek, kde mohou v příjemném prostředí a bezprostředním kontaktu s přírodou a zvířaty trávit volný čas rodiny s dětmi i jednotlivci. Nosným programem Sdružení SRAZ jsou aktivity využívající pozitivního vlivu při kontaktu člověk-zvíře, k léčbě, rehabilitaci, relaxaci nebo výchově. Cílem je nejen terapeutické působení zvířete na člověka, ale i oboustranné obohacení života.

Sdružení SRAZ nabízí tyto aktivity se zvířaty:

Chovatelský kroužek navštěvují děti z mateřských škol a 1. stupně základních škol. Náplní kroužku jsou hry o přírodě, o tom „jak to v přírodě chodí“. Cílem těchto her je vytvářet u dětí zodpovědný vztah k přírodě, ke zvířatům, děti se učí na farmě sdružení manipulovat se zvířaty, krmit je, poznat, když jsou nemocná a pod. Při těchto aktivitách vznikají skupiny různě starých dětí, což je vede k ohleduplnosti vůči mladším dětem a učí se kooperaci v rámci skupiny. Dle slov lektora je tato činnost cestou prevence šikany. Z dlouhodobého pohledu dětí v chovatelském kroužku přibývá. Lektor kroužku uvádí, že ze zpětné vazby od rodičů některých dětí s poruchou chování lze usuzovat, že pravidelná účast dětí v chovatelském kroužku zlepšuje jejich chování v domácím prostředí.

Program pro třídy 1. stupně ZŠ trvá 2-3 hodiny. Zúčastňují se ho děti se svým pedagogem. Většinou se jedná o menší kolektivy 10-15 dětí. Společně si vyberou z nabízeného programu, co je nejvíce zajímavé. Většina z nabízených programů je zaměřena na přímý kontakt se zvířaty. Po celou dobu programu je v prostorách přítomen canisterapeutický pes, pes upoutává pozornost dětí, lektor takových situací využívá a prostřednictvím psa přiměje děti ke komunikaci v rámci skupiny, osobnost lektora je v tomto případě stěžejní, musí být schopen zapojit do programu všechny zúčastněné včetně pedagoga. Cílem je, aby se do programu zapojili i tzv. „třídní outsideri“, jejich zapojení do kolektivu a přijetí kolektivem je dle slov lektora

výrazným prvkem v boji proti šikaně v rámci třídy, což se daří prostřednictvím přítomného canisterapeutického psa. Program je určen pro děti ZŠ, Speciálních škol, Integračních center a pod.

Hipoterapie. Na Toulcově Dvoře se praktikuje léčebně pedagogicko – psychologické ježdění. K dispozici je 5 huculských klisen, hipoterapie probíhá na pískové jízdárně i v terénu. Klienti jsou na hipoterapii zařazeni na doporučení lékaře a docházejí na lekce 1x v týdnu. Jedná se o skupiny ze speciálních zařízení – speciální MŠ, speciální školy, Integrační centra, Diakonie nebo individuální klienty, kteří chodí s rodiči. Lekce trvá 10-20 minut, někteří klienti jen jezdí, jiní mají jako součást terapie i práci při péči o koně. Koně na hipoterapii jsou maximálně využiti, poptávka převyšuje možnosti tohoto zařízení. Na skupinové terapie dochází 40 klientů, kromě pozitivního vlivu práce ve skupině se mezi klienty zlepšují komunikační schopnosti, zvyšuje se motivace, odbourávají se vzájemné bariery. Na individuální terapii dochází 12 klientů, kteří přicházejí na doporučení specialistů. Do zařízení docházejí 2x týdně v doprovodu rodičů.

Pracovní terapie nabízí sdružení klientům Jedličkova ústavu. Klienti mají možnost pracovat ve stáji při ošetřování koní.

Činnost sdružení je financována z 1/3 z grantů a sponzorských darů, jejichž součástí je i tzv. adopce chovaných zvířat, z 1/3 z členských příspěvků, z 1/3 z vlastní činnosti (pořádání seminářů, kurzů, provozování ubytovny). V roce 2008 absolvovalo nabízené aktivity Sdružení SRAZ celkem 13 000 dětí. Lektoři aktivit mají vzdělání jako lektor volného času, hlavní vedoucí táborů, lektor ekologické výchovy. Pracovník hipoterapie má VŠ vzdělání v oboru ergoterapie a hiporehabilitační kurz. Management sdružení prošel rekvalifikačními kurzy. Sdružení zaměstnává celkem 12 pracovníků, na jednorázové akce pak najímá pracovníky na dohodu s dlouhodobou spoluprací. Sdružení má za cíl do budoucna rozvíjet nabídku aktivit směrem ke zvýšení jejich kvality. Sdružení je partnerem Projektu Zoorehabilitace na České Zemědělské Univerzitě, studenti z ČZU se v rámci praxí zúčastňují aktivit v Toulcově Dvoře. Své preventivní působení vidí Sdružení SRAZ především v tom, že nabízí dětem z velkoměsta a jejich rodičům volnočasové aktivity s využitím různých zvířat, při

skupinových aktivitách tak pomáhá rozvíjet pozitivní vztahy mezi dětmi a zvířaty, ale i mezi dětmi a jejich rodiči, kteří mohou být při těchto aktivitách v bezprostřední blízkosti dítěte. Děti se učí zodpovědnému vztahu k přírodě, ale i jeden k druhému. Navozování pozitivních vztahů mezi dětmi je účinnou formou prevence proti šikaně, posilování sebevědomí a úcty k přírodě k níž neodmyslitelně patří i člověk je prevencí sociálně patologických jevů u dospívající mládeže.

4.1.3 Kazuistika 3: Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům (AOVZ)

Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům. Informace o subjektu jsem získala depistáží na internetu, dotazníkovým šetřením a polostandardizovaným rozhovorem. Asociace zastánců odpovědného vztahu k malým zvířatům (dále jen AOVZ) byla založena v květnu roku 1995 v Praze. Jejím posláním je šíření a prohlubování myšlenky pozitivních vlivů soužití lidí se zvířaty. Sdružuje odborníky z různých vědních oborů jako např. psychologie, psychiatrie, pedagogiky, gerontopsychiatrie, zoologie, veterinářství a další. Mezi zakládající členy AOVZ patřil mj. prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc., dětský psycholog. Asociace má za cíl podporovat odpovědný přístup k chovu malých zvířat v rodinách a různých zařízeních a vzdělávat širokou veřejnost. Informacemi o výsledcích odborných a vědeckých prací, které se zabývají vztahy mezi zvířaty a lidmi. Praktickými programy informuje o těch, kteří pracují se zvířaty, a napomáhá chovatelům ke zdokonalování jejich péče o malá zvířata. AOVZ se snaží aktivně podílet na akcích podporujících odpovědný přístup k malým zvířatům. Aktivně spolupracuje na přípravách oslav Světového dne zvířat. Tyto osvětově zábavné akce se setkaly s velkým ohlasem nejen u majitelů domácích mazlíčků, ale i médií, což významně přispívá k propagaci odpovědného vztahu ke zvířatům. Asociace se dále zaměřuje na podporu výzkumných prací. AOVZ je členem IAHAIO, organizace, která sdružuje asociace z celého světa zabývající se podporou soužití člověka a zvířete. IAHAIO je hlavním pořadatelem různých mezinárodních konferencí tématicky zaměřených na podporu pozitivního soužití lidí se zvířaty. Mezi současné hlavní aktivity AOVZ patří program *Výchova k zodpovědnému vztahu ke zvířatům*, tvůrci tohoto programu se nechali inspirovat úspěšnými programy stejného

typu vyvinutými nejen specialisty v oblasti vzdělávání a připravenými předními odborníky v oblasti dětské psychologie, učiteli, veterinárními lékaři a pod., ale i samotnými rodiči. Odborným garantem projektu byl Prof. PhDr. Zdeněk Matějček, CSc AOVZ a zmíněný vzdělávací program *Výchova k zodpovědnému vztahu ke zvířatům*, si klade za cíl vést děti přirozenou formou k lepšímu, chápajícímu a přátelskému vztahu ke zvířatům. AOVZ se mj.snaží výrazně zlepšit úroveň vzdělávání a výchovy dětí v této oblasti. Týká se to především znalostí vlivů a působení domácích zvířat na vývoj a vyspělost jedinců v dětství a v období dospívání. Na tato témata mají učitelé a žáci k dispozici jen velmi malé množství materiálů a pomůcek. Podobný program úspěšně funguje např. ve Francii, Rakousku či Velké Británii. Ve školním roce 2003-2004 proběhlo za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky na vybraných školách testovací kolo tohoto vzdělávacího projektu a setkalo se s překvapivě příznivým ohlasem. Doposud byl projekt využit téměř 200 základními školami a 10.000 žáky v Čechách a na Moravě. Cílem programu je v průběhu 1. - 5. ročníku základního vzdělávání seznámit děti se psy jako součástí lidské společnosti. Naučit je správnému a odpovědnému přístupu nejen ke psům a ostatním zvířatům, ale také k přírodě a životu obecně. Zároveň jim chce program předat základní kynologické znalosti, které zkvalitní jejich vztah ke psu jako k partnerovi, a podpoří v dětech aktivní zájem o psy a ostatní domácí zvířata. Základní balíček materiálů vzdělávacího programu se skládá z části materiálů, která je určena pro učitele, a z druhé části, která je určena pro děti. Informační brožura pro učitele poskytuje nástroje, s jejichž pomocí se mohou děti komplexně vychovávat a vzdělávat ve všech oblastech zodpovědného vztahu ke zvířatům. Přináší informace o původu psa, úloze psa v životě člověka, vývoji a výchově psa od štěněte a komunikaci psů. Pracovní listy jsou provázeny krátkými příběhy dětí a psů a mají za cíl zaujmout dítě a získat jeho plnou pozornost. Součástí listů jsou také různé doplňovačky a tajenky. Děti získávají nejen vědecky správné informace o pozitivním vlivu soužití se zvířaty, ale především se učí dialogu, tvorbě a porozumění vztahu. Pracovní materiály pro žáky mají podobu listů volně vložených do desek, aby mohly být dětem rozdávány podle potřeby a vhodnosti v různých vyučovacích hodinách (nejčastěji v prvouce, českém jazyce, ale i ve výtvarné výchově

či matematice) (příloha 4). Pokyny, jednotlivé úkoly a postupy jsou uváděny a vysvětlovány v metodických materiálech pro vyučující. Speciální částí projektu jsou návštěvy kynologů se psy, návštěvy asistenčních, záchranářských, vodících psů na školách apod. Cílem je ověřit si získané informace a doplnit je v osobním setkání s živým zvířetem a jeho majitelem. V posledních letech jsme sdělovacími prostředky zahrnováni informacemi o útocích psů na lidi. Velká většina konfliktů se týká dětí. Je proto potřeba se problémem zabývat a hledat nejen vysvětlení, ale i možná východiska. Při bližším pohledu na jednotlivé případy se ukazuje, že velká část konfliktů je vyprovokována samotnými dětmi nebo způsobena jejich neznalostí chování a vztahu ke psům. I v těch případech, kde je jednoznačně vina na straně majitele a jeho psa, lze vhodným poučením dětí konfliktu předejít nebo alespoň výrazně zmírnit jeho následky. Současná podoba soužití člověka a psa přináší člověku mnoho pozitivního. Aby toto soužití mělo co nejméně negativních stránek, a aby z něho děti mohly pro svůj život vytěžít co nejvíce, o to usiluje právě projekt Výchova k zodpovědnému vztahu k malým zvířatům. Svou činností působí AOVZ v oblasti primární prevence úrazů způsobených zvířaty, primární prevence patologického vztahu ke zvířatům. Svými aktivitami ukazuje AOVZ dětem cestu jak mohou ve společnosti psů a jiných domácích zvířat smysluplně naplnit svůj volný čas.

4.1.4 Kazuistika 4: Občanské sdružení Dítě a kůň

Občanské sdružení Dítě a kůň. Informace o tomto subjektu jsem získala internetovou depistáží, polostandardizovaným rozhovorem, sběrem a analýzou dat, fotodokumentací. Občanské sdružení Dítě a kůň vzniklo v roce 1994. Jeho posláním bylo v době vzniku uvést do praxe myšlenku kvalitní hipoterapie pro zdravotně znevýhodněné klienty a jezdecký sport pro širokou veřejnost. Sdružení bylo v oblasti hipoterapie jako první podpořeno Nadací Charty 77 a v rámci programu Phare. Hipocentrum občanského sdružení Dítě a kůň se nachází v Miskovicích nedaleko Kutné Hory, je koncipováno jako integrované podle zahraničních vzorů, zastřešuje programy humanitní, sportovní i ekologické. Hipoterapie provozovaná sdružením Dítě a kůň je financována z činnosti sdružení (jezdecký oddíl, letní tábory) a z příspěvků, grantů,

dotací a sponzoringu. V roce 2009 se na provozu hipocentra finančně nejvýznamněji podíleli Středočeský Kraj, Projekt Pomozte dětem, Program rozvoje venkova SZIF, Konto bariery 77, Dobročinný fond Philip Morris ČR a Nadace Via. Základní myšlenkou hipocentra je provozování takového zařízení, které se bude věnovat dětem, mládeži, dospělým i seniorům bez ohledu na věk, zdravotní stav, původ, sociální zázemí, schopnosti a další limitující parametry. Mezi základní činnosti sdružení Dítě a kůň patří provozování *hipoterapie*, která nabízí na vysoké odborné úrovni prováděnou rehabilitační péči spojenou s pohybem ve specifickém přírodním prostředí s možností kontaktu s živými zvířaty. Pro děti svěřené do ústavní péče je hipoterapie jednou z mála příležitostí, kdy mohou opustit zdi ústavů, vyjet do přírody, změnit prostředí, komunikovat s jinými lidmi, získat nové vjemy a neopakovatelné zážitky. Dalšími aktivitami, které sdružení nabízí jsou *programy pro veřejnost*, školská zařízení včetně speciálního školství, družiny a zájmové organizace. Programy probíhají formou předem domluvených návštěv a Dnů otevřených dveří. Základ tvoří rekreační jízda na koni doplněná o program zaměřený na ekologickou výchovu, sport, výtvarné a rukodělné techniky, stará řemesla. Sdružení nabízí také aktivitu nazvanou Babiččin dvoreček, zde se děti mohou seznámit s běžnými domácími zvířaty (kozy, prase, králíci, ovce, a pod). Naučí se o tato zvířata pečovat, poznat jejich zdravotní stav, naučí se jim porozumět a přizpůsobit své požadavky potřebám zvířat. Mezi jednorázové akce patří *Letní jezdecká škola pro děti od 6 let*. Denní pobyty pro děti o prázdninách s celodenním dohledem, stravováním a programem. Jezdecké kurzy pro začátečníky a pokročilé, rekreační jízdy, vyjížděky do terénu a do okolí. Svou preventivní činnost vidí Sdružení Dítě a kůň především v tom, že nabízí široké veřejnosti možnost kontaktu s koňmi a běžnými domácími zvířaty. Výchovně působí na děti, které tvoří největší část klientely, a to v tom směru, že při bezprostředním kontaktu dítětem s koněm je dítě nuceno podrobit se tomuto zvířeti jako autoritě, přizpůsobit mu své chování, čímž se u dětí docíluje sebekázně a úcty ke zvířatům. Při skupinových akcích se děti učí vzájemné komunikaci a spolupráci. Navozování pozitivních vztahů mezi dětmi je účinnou prevencí šikany. Posilování sebevědomí a sebekázně vede děti k ukázněnému chování v běžném životě.

Pravidelné návštěvy dětí u zvířat vnáší do jejich života řád a přispívají tak k celkové harmonii v rodinách těchto dětí.

4.1.5 Kazuistika 5: Občanské sdružení Alternace, resocializačně preventivní program s účastí zvířat

Občanské sdružení Alternace nabízí mj. 2 resocializačně preventivní programy s názvem Možnosti a Pejsek. Oba tyto programy využívají při skupinové práci zoorehabilitaci – konkrétně canisterapii. Aktuálně se zpracovává program Mantinely II./práce se šikanou na školách/, kde bude rovněž využita zoorehabilitace. Programy, které sdružení nabízí jsou provozovány na základě zakázky v prostorách klienta, tedy ve školských zařízeních, příp. v pronajatých prostorách v případě, že zadavatelem zakázky je OSPOD či justice. Klientela programů je nejčastěji ve věkové skupině 14-18 let, jedná se o pachatele trestných činů, klienty s rizikovým chováním, klienty s rizikovými kontakty nebo rizikovým rodinným prostředím. Aktivitky jsou provozovány celoročně, výjimkou jsou jen letní prázdninové měsíce. Aktivitky vedou specializovaní lektoři, terapeuti s VŠ vzděláním pedagogického, psychologického nebo sociálního zaměření. Programů se zúčastňuje zooterapeut s VŠ vzděláním, výcvikem a zkušenostmi v zooterapii. Všechny aktivitky jsou plně hrazeny z grantů. Dosavadní výsledky ukazují, že zoorehabilitace a koterapeut mají na klienta pozitivní vliv. V oblasti resocializace má sdružení zpracován Projekt Pejsek. Jedná se o resocializačně-preventivní program v oblasti prevence kriminality. Určený pro věkovou skupinu 14 – 18 let. Podstatou projektu je rozšířit možnosti při uložení alternativního trestu. V současné době je v ČR v trestní justici uplatňován zákon týkající se trestní odpovědnosti mladistvých – zákon č. 218 / 2003 Sb. Součástí tohoto zákona je i možnost, aby soud jako jedno z opatření uložil, v případě, že mladistvý spáchá trestný čin, společensky prospěšnou činnost, tedy práce, které by měly být odpracovány ve prospěch společnosti, nebo společensky prospěšné organizace. V rámci uložených prací klient – odsouzený navíc dochází do skupiny, ve které se učí novým dovednostem, uvědomuje si důsledky svého trestného činu, ale také, proč k trestnému činu došlo a co mu předcházelo. Velmi důležitá je zde i prevence, tedy motivace klienta – odsouzeného

k tomu, aby předcházel patologickému jednání, které by mohlo končit trestným činem. Kromě soudů program mohou využívat při prevenci i pracovníci OSPOD při péči o děti a mládež z problémových rodin, ohrožených sociálním selháním. Cílem programu je snížit rizika recidivy pachatelů trestných činů, nebo osob z nepodnětného rodinného prostředí. Součástí projektu je i prevence, která je v současné době, kdy dochází k medializování zranění psem, častému týrání psů neméně důležitá. Hlavní pilíře projektu jsou: 1. Integrace a resocializace 2. prevence 3. pomoc. Obsahem projektu je tedy, že pokud je spáchán trestný čin s trestní sazbou do 5 let a soudce se rozhodne uložit, u mladistvého pachatele společensky prospěšnou činnost, může pachatel trestného činu odpracovat tento trest v útulku pro psy, opuštěná zvířata, nebo u společensky prospěšné organizace, která se zabývá chovem zvířat (ad 3. pomoc). A to jak v přímé péči o zvířata, tak v oblasti úklidu a údržby zařízení. Kromě pracovních povinností, dochází pachatel na pracovišti pravidelně na sezení do terapeutické skupiny (ad 1. integrace a resocializace). V rámci prevence, pak pracovník projektu, společně s pracovníkem útulku a některým z pachatelů provádí preventivní přednášky na základních školách, o tom, jak se chovat při setkání se psem, ale také základy péče o psa atd. Další formou prevence je i terapeutická skupina, která vede a motivuje pachatele spáchaných trestných činů k řádnému způsobu života, bez konfliktu se zákonem. Součástí projektu je i seminář pro odbornou veřejnost - pedagogy, orgány činné v trestním řízení, orgány sociálně právní ochrany dítěte, atd. Obsahem semináře jsou možnosti práce s klienty s poruchou chování a výchovnými problémy za pomoci ko-terapeuta. Většina pachatelů trestné činnosti má poruchu osobnosti, trpí psychickou deprivací, má problémy s autoritami, povinnostmi atd. Tento projekt má za cíl pomocí kontaktů pachatelů s opuštěnými psy navodit pachatelům trestné činnosti pocit zodpovědnosti, povinností, usnadnit jim komunikaci s okolím, autoritami, snížit jejich agresivitu, ale také pomoci nalézt sebevědomí. Druhým projektem sdružení Alternace je Projekt Možnosti - Program podpory aktivit v oblasti prevence kriminality. Program je určen pro sekundární a terciární prevenci. Jedná se o resocializační program pro mladistvé a osoby blízké věku mladistvého, které mají zkušenosti s pácháním kriminality, nebo které jsou svým rizikovým chováním pácháním kriminality ohroženi.

Jedná se o výchovný program poskytovaný výše uvedené skupině mladistvých. Cílovou skupinou jsou děti a mládež ve věku od 14 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, osoby, které vedou rizikový způsob života, nebo jsou tímto jevem ohroženy, pachatelé trestné činnosti, osoby ohrožené závislostí nebo závislé na návykových látkách. Věková struktura cílové skupiny je: starší děti / 11- 15 let/, dorost / 16 – 18 let /, mladí dospělí / 19 – 26 let /. Vhodní klienti do programu jsou kontaktováni pedagogickými pracovníky, výchovným poradcem a preventistou v rámci školského zařízení. Program je nabídnut vytipovaným žákům a studentům a vstup do programu je na bázi dobrovolnosti. S klienty je sepsána dohoda o podmínkách účasti v programu. Obsah programu je založen na sebezkušenosti, hlavní důraz je kladen na to, aby si klient vyzkoušel, osvojil a zafixoval vzorce a dovednosti řádného způsobu života . Naučil se řešit krizové a nepříznivé životní situace nekonfliktní cestou. Dále klient motivován k aktivitám týkající se běžného života jako je motivace ke vzdělání, seberealizace, uplatnění na trhu práce atd. Cílem je i osobnostní rozvoj, rozvoj kompetencí a posílení sebedůvěry. Program je složen z 8 lekcí po 3 hodinách 1 x týdně. Jednotlivé lekce jsou zpracovány v programovém manuálu, který je jednou ze součástí výstupu programu. A lze ho dále využívat. Počet klientů ve skupině je maximálně 10.

Lektoři a zpracovatelé manuálu jsou odborníci s dlouholetou praxí v oblasti práce s mládeží ohroženou sociálně – patologickými jevy. Při realizaci programu je klientům poskytnuta komplexní péče v podobě individuálního poradenství, konzultace s dalšími odborníky atd. Efektivita programu je sledována jednak v rámci samotného programu v podobě změny v chování každého klienta a v řešení modelových situací, po ukončení programu pak zpětná vazba od výchovných pracovníků, kurátorů, OSPOD a pod. Dalším ukazatelem efektivity programu je i docházka klientů do programu. Spokojenost klientů v programu je ověřována evaluačními listy. Přípomínky klientů jsou zpracovány a promítnuty v rámci dalšího programu. V roce 2008 občanské sdružení Alternace realizovalo tento pilotní resocializační program s názvem Možnosti na SOU a SŠ řemesel v Kutné Hoře. Program byl kladně hodnocen, jak frekventanty kurzu, tak pedagogickými pracovníky a vedením zařízení.

4.1.6 Kazuistika 6: Aktivita se zvířaty v zařízení pro výkon trestu

Jednou ze skupin subjektů na které jsem se ve svém výzkumu zaměřila byla zařízení pro výkon trestu. Zooterapie se v ČR v zařízeních tohoto typu téměř nikde neprovozuje. Zajímala jsem se tedy, zda se v těchto zařízeních nabízí klientům aktivity se zvířaty. Z oslovených subjektů spadajících do skupiny zařízení pro výkon trestu se do výzkumu zapojilo 9 subjektů, z toho 4 subjekty postoupily do cílového souboru. V těchto subjektech jsou aktivity se zvířaty přijímány kladně jak ze strany zařízení, tak ze strany klientů. Ve všech zařízeních jsou aktivity provozovány pravidelně, ve dvou zařízeních jsou aktivity denně, jedno zařízení nabízí aktivity 1x týdně, jedno zařízení nabízí aktivity 3x týdně. Všechny aktivity probíhají v místnostech k tomu určených v rámci zařízení. Ve všech čtyřech zařízeních probíhají aktivity v podobě akvaristických a teraristických kroužků. Jedno zařízení nabízí klientům nepravidelně, v rámci tzv. extramurálních aktivit pro vybrané klienty, návštěvy ZOO Praha, o tyto aktivity je velký zájem. Vzhledem k typu zařízení je klientela těchto aktivit vyhraněna. Ve všech zařízeních je vedoucím kroužku výchovný pracovník se středoškolským vzděláním. Ve třech zařízeních jsou tyto aktivity financovány z rozpočtu zařízení a částečné úhrady klientů, v jednom zařízení hradí aktivitu plně klienti. Preventivní působení těchto aktivit vidí zařízení v tom, že naplňují volný čas odsouzených, učí je zodpovědnosti v péči o faunu a vytváří vztah k přírodě. Přispívají k psychické vyrovnanosti odsouzených, internalizaci nových hodnot a postojů k budoucímu životu. Získané odborné znalosti mohou odsouzení využít po propuštění ze zařízení.

4.2 Výsledky dotazníkového šetření

Dotazníkového šetření se zúčastnily tyto subjekty:

1. subjekty nabízející aktivity se zvířaty
  - Dítě a kůň o.s., hipocentrum Kutná Hora
  - Toulcův Dvůr o.s. Praha
  - DAMAL kynologické centrum Praha
  - Výcvikové canisterapeutické sdružení Hafík
  - Dobrovolnické centrum Lékořice Praha
  - Pomocné tlapky o.p.s.
  - SDO Brontosauři Ostrava
  - jízdárna Havlíčkův Brod
  - jízdárna Liberec
  - jízdárna Plzeň
2. subjekty pracující se zvířaty (ČSCHDZ, ČRS)
  - místní organizace ČRS Zábřeh
  - hospodářské oddělení sekretariátu Rady ČRS
  - M.NAVY, s.r.o. Valašské Meziříčí
3. subjekty zaměřené na enviromentální výchovu
  - ZOO Liberec
  - ZOO Děčín
  - ZOO Plzeň
  - ZOO Ostrava
  - Podblanické ekocentrum ČSOP Vlašim
  - ZOO Chleby
  - ZOO Zlín-Lešná
4. subjekty zaměřené na primární prevenci
  - Asociace odpovědného vztahu k malým zvířatům Praha
  - Alternace o.s. Kutná Hora

- rodinná poradna Lucian Kantor Praha
- Mgr.Igor Pavelčák preventivní programy Praha
- Prevcentrum Podané ruce o.s. Plzeň
- rodinná poradna Božena Havlová Hradec Králové
- poradna pro závislosti v Jablonci nad Nisou
- Institut Filia protidrogová prevence na školách Brno

5. zařízení pro výkon trestu

- Vazební věznice Pankrác Praha
- Věznice Bělušice Bečov
- Věznice Nové Sedlo
- Věznice Oráčov
- Věznice Rýnovice
- Věznice Karviná
- Věznice Jiřice
- Věznice Opava
- Věznice Kuřim

Ze skupiny oslovených subjektů pracujících se zvířaty se do výzkumu zapojily 3 subjekty (místní organizace ČRS Zábřeh, hospodářské oddělení sekretariátu Rady ČRS, M.NAVY, s.r.o. Valašské Meziříčí) z toho 2 subjekty (místní organizace ČRS Zábřeh a hospodářské oddělení sekretariátu Rady ČRS) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpověděly: Ano. Tyto dva subjekty postoupily do cílového souboru mého výzkumu. Ze skupiny oslovených subjektů nabízejících aktivity se zvířaty se do výzkumu zapojilo 10 subjektů (Dítě a kůň o.s., hipocentrum Kutná Hora, Toulcův Dvůr o.s. Praha, DAMAL kynologické centrum Praha, Hafík kynologické centrum Třeboň, Dobrovolnické centrum Lékořice Praha, Pomocné tlapky o.p.s., SDO Brontosauři, Ostrava, jízďárna Havlíčkův Brod, jízďárna Liberec, jízďárna Plzeň) z toho 7 subjektů (Dítě a kůň o.s., hipocentrum Kutná Hora, Toulcův Dvůr o.s. Praha, DAMAL kynologické centrum Praha, Hafík kynologické centrum Třeboň,

Dobrovolnické centrum Lékořice Praha, Pomocné tlapky o.p.s., SDO Brontosauři, Ostrava) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpovědělo: Ano. Těchto 7 subjektů postoupilo do cílového souboru mého výzkumu. Ze skupiny oslovených subjektů zaměřených na enviromentální výchovu se do výzkumu zapojilo 7 subjektů (ZOO Liberec, ZOO Děčín, ZOO Plzeň, ZOO Ostrava, Podblanické ekocentrum ČSOP Vlašim, ZOO Chleby, ZOO Zlín-Lešná) z toho 5 subjektů (ZOO Liberec, ZOO Děčín, ZOO Plzeň, ZOO Ostrava, Podblanické ekocentrum ČSOP Vlašim) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpovědělo: Ano. Těchto 5 subjektů postoupilo do cílového souboru mého výzkumu. Ze skupiny subjektů nabízejících programy primární prevence se do výzkumu zapojilo 8 subjektů (Asociace odpovědného vztahu k malým zvířatům Praha, Alternace o.s. Kutná Hora, rodinná poradna Lucian Kantor Praha, Mgr.Igor Pavelčák preventivní programy Praha, Prevcentrum Podané ruce o.s. Plzeň, rodinná poradna Božena Havlová Hradec Králové, poradna pro závislosti v Jablonci nad Nisou, Institut Filia protidrogová prevence na školách Brno) z toho 2 subjekty (Asociace odpovědného vztahu k malým zvířatům Praha, Alternace o.s. Kutná Hora) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)? Odpověděly: Ano. Tyto 2 subjekty postoupily do cílového souboru mého výzkumu, ostatní ze zapojených subjektů ze skupiny subjektů nabízejících programy primární prevence nabízejí programy primární prevence, ale nevyužívají při své činnosti zvíře, proto nebyly do cílové skupiny zařazeny. Poslední oslovenou skupinou byla zařízení pro výkon trestu, z této skupiny do výzkumu zapojilo 9 subjektů (Vazební věznice Pankrác Praha, Věznice Bělušice Bečov, Věznice Nové Sedlo, Věznice Oráčov, Věznice Rýnovice, Věznice Karviná, Věznice Jiřice, Věznice Opava, Věznice Kuřim) z toho 4 subjekty (Vazební věznice Pankrác Praha, Věznice Bělušice Bečov, Věznice Nové Sedlo, Věznice Oráčov) na otázku: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či

pasivně)? Odpověděly: Ano. Tyto 4 subjekty postoupily do cílového souboru mého výzkumu.

Otázka č.1: Domníváte se, že nabízíte aktivity preventivního charakteru, při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře (aktivně či pasivně)“?

Tabulka 3: Rozdělení subjektů dle nabízených aktivit

Ano	20
Ne	11
Jiné	6
Celkem	37

Zdroj: vlastní výzkum

Subjekty byly dotázány, zda se domnívají, že nabízejí aktivity preventivního charakteru, při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře. Z celkového počtu 35 subjektů, které se výzkumu zúčastnily, odpovědělo 11 subjektů, ne, tedy, že nenabízejí aktivity preventivního charakteru, při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře. Z těchto 11-ti subjektů byly 4 zařízení pro výkon trestu, 2 jízdárny, 5 subjektů byly organizace nabízející programy primární prevence. 6 subjektů nevybralo odpověď ano ani odpověď ne. Jejich odpovědi naznačovaly, že subjekty spadají do skupiny poskytující aktivity preventivního charakteru, ale proto, že v dotazníku uvedly, že se domnívají, že spíše nespádají do skupiny subjektů poskytujících aktivity preventivního charakteru, nebyly do výzkumu zařazeny. Jednalo se např.v jednom případě o zařízení výkonu trestu, které uvedlo, že využívá pouze psy k protidrogové prevenci a v kulturní místnosti má umístěno akvárium, což nepovažují za aktivity preventivního charakteru, při kterých je jakýmkoliv způsobem přítomno zvíře. V případě rodinné poradny nabízející preventivní programy, kde respondent uvedl, že kdysi jako vedoucí terapeutického programu pro mládež užíval psa, dnes v rodinné poradně má pouze rybičky pro uklidnění. Třetím subjektem byla místní organizace ČRS, kde respondent uvedl, „...já ani nikdo z mých kolegů nepracuje se zvířaty profesně ani ve volném čase. V naší firmě jsme rybáři. Zabýváme se pouze chovem, ochranou a lovem ryb.“ Čtvrtým

subjektem byla ZOO Chleby, která uvedla „Bohužel naše Zoo nemá čas dělat vaši práci.“ Pátým subjektem byla také ZOO Zlín-Lešná, která uvedla „...zoorehabilitaci a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti ve zlínské zoo neprovádíme.“ Šestáým subjektem byla oslovená jízdárna, kde respondent uvedl „...nemáte nějakou zaškrťávací podobu dotazníku? Na tohle nebude mít nikdo čas, já tedy ne...“

Do dalšího výzkumu postoupilo 20 subjektů, které odpověděly na danou otázku Ano. Tedy, že se domnívají, že nabízí aktivity preventivního charakteru při kterých je přítomno zvíře.

Dále jsou odpovědi již jen subjektů, které v otázce č.1 odpověděly Ano.

Otázka č.2: Kde tyto aktivity provozujete?

Tabulka 4: Kde jsou nejčastěji provozovány aktivity se zvířaty

Vždy ve stejném prostředí	2
Různé prostředí dle aktivity	3
Ve svém zařízení	7
V terénu	2
Vždy u klienta	2
Kombinovaně	4
Celkem	20

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti nejčastěji na otázku: „Kde tyto aktivity provozujete?“ odpovídali: „ve svém zařízení“- uvedlo celkem 7 subjektů. Další nejčastější odpovědí byla varianta „kombinovaně“ tedy, že své aktivity provozují ve svém zařízení, u klienta, v terénu, tuto variantu zvolily 4 subjekty. Třetí v pořadí nejčastěji vybraná varianta na danou otázku byla „různé prostředí dle aktivity“, tuto variantu zvolily 3 subjekty. Ostatní varianty odpovědi, tedy „vždy u klienta“, „v terénu“, „vždy ve stejném prostředí“ vybral shodný počet subjektů tedy vždy 2.

Otázka č.3: Kdo jsou vaši nejčastější klienti? Je vaše klientela vyhraněna z hlediska věku, pohlaví, zdravotního stavu, sociálního statutu a pod.?

Tabulka 5: Vyhraněnost klientely z hlediska věku, pohlaví, zdravotního stavu, sociálního statutu a pod

Ano	8
Ne	12
Celkem	20

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku: „Je vaše klientela vyhraněna z hlediska věku, pohlaví, zdravotního stavu, sociálního statutu a pod.“ respondenti uvedli častěji odpověď: Ne. Tedy, že jejich klientela není vyhraněna z hlediska věku, pohlaví, zdravotního stavu ani sociálního statutu. Takto odpovědělo na danou otázku celkem 12 subjektů. 8 subjektů na danou otázku odpovědělo, že jejich klientela je vyhraněna z hlediska věku, pohlaví, zdravotního stavu, sociálního statutu. Ze subjektů, které na danou otázku odpověděly: Ano, byly 4 subjekty ze skupiny zařízení pro výkon trestu, 2 subjekty ze skupiny nabízející programy primární prevence a 2 subjekty ze skupiny subjektů zaměřených na environmentální výchovu.

Otázka č.4: Jak často tyto aktivity provozujete?

Tabulka 6: Pravidelnost provozovaných aktivit se zvířaty

Pravidelně	8
Jednorázově	
Pravidelně i jednorázově	12
Celkem	20

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku: „Jak často tyto aktivity provozujete?“ vybralo 12 subjektů variantu odpovědi :“pravidelně i jednorázově“, nejvíce tuto variantu volily subjekty ze skupiny subjektů nabízejících aktivity se zvířaty a subjekty nabízející programy

primární prevence. Druhou variantu odpovědi, tedy variantu „pravidelně“ zvolilo celkem 8 subjektů, především subjekty ze skupiny zařízení pro výkon trestu, celkem 4 subjekty. Dále tuto variantu zvolily 2 subjekty ze skupiny subjektů nabízejících aktivity se zvířaty a 2 subjekty ze skupiny subjektů zaměřených na enviromentální výchovu.

Otázka č.5: Tyto aktivity vede specializovaný pracovník?

Tabulka 7: Specializace pracovníka při aktivitách se zvířaty

Ano	14
Ne	6
Celkem	20

Zdroj: vlastní výzkum

Cílem této otázky bylo zjistit, zda aktivity se zvířaty provádějí pracovníci s odborným vzděláním. Z dvaceti zúčastněných subjektů zvolilo 14 subjektů variantu Ano, tedy, že jejich aktivity se zvířaty vede pracovník s odborným vzděláním. Nejvíce subjektů, které na danou otázku odpověděly Ano, tedy, že jejich aktivity se zvířaty vede pracovník s odborným vzděláním, bylo ze skupiny subjektů nabízejících aktivity se zvířaty a ze skupiny subjektů zaměřených na enviromentální výchovu, v obou případech to bylo 5 subjektů, 2 subjekty ze skupiny subjektů nabízejících programy preventivní péče, 1 subjekt ze skupiny subjektů pracujících se zvířaty a 1 subjekt ze skupiny zařízení pro výkon trestu. Nejvíce subjektů, které na otázku: „Tyto aktivity vede specializovaný odborník?“ odpověděly: Ne, bylo ze skupiny zařízení pro výkon trestu, konkrétně 3 subjekty, dále 2 subjekty ze skupiny subjektů nabízejících aktivity se zvířaty, 1 subjekt ze skupiny subjektů pracujících se zvířaty.

Otázka č.6: Jak jsou vaše aktivity financovány?

Tabulka 8: Financování aktivit se zvířaty

Plně hrazeno klientem	3
Plně hrazeno z grantů , dotací, sponzoringu	5
Převážně hrazeno klientem, doplaceno z grantů, dotací	1
Převážně hrazeno z grantů, dotací, částečně klientem	7
Sponzoring a vlastní aktivity	4
Celkem	20

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku: „Jak jsou vaše aktivity financovány?“ vybralo 7 ze zúčastněných subjektů variantu odpovědi „převážně hrazeno z grantů, dotací, částečně klientem“ z toho byly 3 subjekty ze skupiny subjektů zaměřených na enviromentální výchovu, 1 subjekt ze skupiny subjektů zaměřených na aktivity se zvířaty, 1 subjekt ze skupiny subjektů pracujících se zvířaty, 1 subjekt ze skupiny subjektů nabízejících programy primární prevence, 1 subjekt ze skupiny zařízení pro výkon trestu. Dalších 5 zúčastněných subjektů vybralo na danou otázku variantu odpovědi: „plně hrazeno z grantů, dotací, sponzoringu“ z toho byly 3 subjekty ze skupiny subjektů nabízejících aktivity se zvířaty, 1 subjekt ze skupiny subjektů zaměřených na enviromentální výchovu, 1 subjekt ze skupiny subjektů nabízejících programy primární prevence. Variantu „sponzoring a vlastní aktivity“ zvolily jako odpověď na danou otázku 4 ze zúčastněných subjektů, z toho byly 2 subjekty ze skupiny subjektů nabízejících aktivity se zvířaty, 2 subjekty ze skupiny subjektů zařízení pro výkon trestu. Ve 3 případech subjekty uvedly, variantu odpovědi: „plně hrazeno klientem“, z toho byl 1 subjekt ze skupiny subjektů nabízejících aktivity se zvířaty, 1 subjekt ze skupiny subjektů pracujících se zvířaty, 1 subjekt ze skupiny subjektů zařízení pro výkon trestu. Jeden ze zúčastněných subjektů zvolil variantu odpovědi: „převážně hrazeno klientem, doplaceno z grantů, dotací“, tento subjekt byl ze skupiny subjektů zaměřených na enviromentální výchovu.

Otázka č.7: Domníváte se, že vámi nabízené aktivity plní svou preventivní úlohu?

Tabulka 9: Preventivní úloha aktivit se zvířaty

Ano	18
Ne	0
Neumím posoudit	2
Celkem	20

Zdroj: vlastní výzkum

Cílem této otázky bylo, aby si respondent zpětně uvědomil, zda subjektem nabízené aktivity skutečně plní svou preventivní úlohu. Z 20 zúčastněných respondentů odpovědělo na danou otázku kladně celkem 18 respondentů, z toho bylo 7 subjektů ze

skupiny subjektů nabízejících aktivity se zvířaty, 4 subjekty ze skupiny subjektů zaměřených na enviromentální výchovu, 3 subjekty ze skupiny subjektů zařízení pro výkon trestu, 2 subjekty ze skupiny subjektů pracujících se zvířaty, 2 subjekty ze skupiny organizací nabízejících programy primární prevence. Záporně na danou otázku neodpověděl žádný ze zúčastněných subjektů. Dva subjekty zvolily variantu odpovědi:“neumím posoudit“, jeden z těchto subjektů byl ze skupiny subjektů zaměřených na enviromentální výchovu, druhý subjekt byl za skupiny subjektů zařízení pro výkon trestu. Respondenti uváděli, že preventivní působení svých aktivit vidí v aktivním naplnění volného času klientů, vytváření kladného vztahu k přírodě, aktivity odvádí mládež od nástrah dnešní doby /hrací automaty, alkohol, drogy/, prevence úrazů způsobených psem, výchova k zodpovědnému vztahu ke zvířatům, prevence sociální izolace klientů, udržování psychické pohody klientů, předcházení depresím, motivace klientů, odstraňování předsudků a fobií, rozvíjení komunikace, empatie, kooperace, posilování sebedůvěry, sebekázně, prožívání příjemných pocitů při kontaktu se zvířaty

5. Diskuze

Cílem mé práce bylo zjistit, zda se zoorehabilitace a aktivity se zvířaty využívají v praxi jako metoda prevence socio-patologických jevů. Dílčím cílem výzkumu bylo zjistit, které typy organizací nejvíce využívají zoorehabilitace nebo aktivit se zvířaty jako metody prevence socio-patologických jevů. Proto jsem oslovila zařízení a spolky provozující chovatelskou činnost, konkrétně Český rybářský svaz ČRS, Český svaz chovatelů domácích zvířat ČSCHDZ, dále jsem oslovila subjekty nabízející aktivity se zvířaty – kynologické kluby, jízdárny a jezdecké oddíly, organizace zaměřené na enviromentální výchovu – Český svaz ochránců přírody ČSOP, zoologické zahrady. Ve třetí fázi výzkumu jsem oslovila subjekty zaměřené na primární prevenci, ve čtvrté poslední fázi pak zařízení pro výkon trestu. Vybrané typy subjektů jsem oslovila telefonicky nebo prostřednictvím elektronické pošty a požádala je o poskytnutí informací o zařízení a vyplnění dotazníku. Dotazník obsahoval 7 otevřených otázek. Otázky byly koncipovány tak, aby poskytly základní informace o subjektu, jeho aktivitách a úloze zvířete při těchto aktivitách. Zaměřila jsem se také na to, zda tyto aktivity se zvířaty provádí profesionál s odborným vzděláním. Jednou z klíčových otázek byla otázka týkající se vyhraněnosti klientely. Na závěr jsem respondentům položila otázku, zda se domnívají, že jimi nabízené aktivity plní svou preventivní úlohu. Domnívám se, že ne všechny subjekty si uvědomují všechny směry v kterých na své klienty působí. Příkladem mohou být dva subjekty ze skupiny subjektů zaměřených na enviromentální výchovu, kdy ZOO Zlín-Lešná uvádí: „... zoorehabilitaci a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti ve zlínské zoo neprovádíme.“ a druhý subjekt ze stejné skupiny stejného zaměření např. ZOO Ostrava uvádí o svém zařízení rozsáhlé informace z nichž jednoznačně vyplývá, že aktivity takového zařízení mají vliv na rozvoj osobnosti návštěvníků i prevenci v oblasti soc.patologie. Dalším příkladem nepochopení podstaty preventivního působení je subjekt ze skupiny organizací pracujících se zvířaty, ředitel pobočky ČRS ve Valašském Meziříčí, který uvádí: „...ani já ani nikdo z mých kolegů nepracuje se zvířaty profesně ani ve volném čase. V naší firmě jsme rybáři. Zabýváme se pouze chovem, ochranou a lovem ryb.“ A druhý

subjekt ze stejné skupiny subjektů, ČRS, odborný referent pro životní prostředí, čistotu vod, ichtyologii, který mi prostřednictvím dotazníku poskytl velké množství informací a na závěr uvádí: „Jestliže se dítě naučí kladnému vztahu k přírodě, později ji neničí- příklad: kdo ví, jak trvá dlouho než ryba vyroste, nelije do vody saponát z mytí auta. Jestliže se dítě naučí nějakému sportu-což rybaření jistě je, nestráví tolik času lelkováním po městě, hrozí mu tedy menší riziko uchycení se v kolektivu konzumentů drog aj. Pro řadu dětí např. z dětských domovů je tato činnost jednou z mála, která je dokáže zaujmout.“

Z výsledků výzkumu vyplývá, že respondenti viděli preventivní působení nabízených aktivit se zvířaty především v aktivním vyplnění volného času klientů, aktivity se zvířaty se tak stávají stabilizačním prvkem, který vnese do života klienta řád a disciplínu – pozitivní stereotyp. Tyto výsledky se shodují s tím, co uvádí Nešpor, tedy, že jedním ze spouštěčů rizikového chování je zmatený neboli chaotický životní styl (27). Z uvedeného vyplývá, že zoorehabilitace a aktivity se zvířaty mohou být formou prevence rizikového chování jedince. Respondenti uvádějí, že jimi nabízené aktivity rozvíjí u klientů zodpovědnost, komunikaci, kooperaci, sociální vztahy, empatii. Tyto informace se shodují s názorem Nešpora, který uvádí, že mezi dovednosti potřebné ke zdravému životnímu stylu patří především sociální dovednosti, komunikace, sociální vztahy, schopnost rozhodovat, schopnost předvídat, empatie, porozumění životním situacím (27). Respondenti často uváděli, že vztah člověk-zvíře působí např. v tom směru, že při bezprostředním kontaktu dítětem s koněm je dítě nuceno podrobit se tomuto zvířeti jako autoritě, přizpůsobit mu své chování, čímž se u dětí docíluje sebekázně a úcty ke zvířatům. Při skupinových akcích se děti učí vzájemné komunikaci a spolupráci. Zvíře učí jedince spolupráci, pozitivnímu vztahu ke zvířatům, k lidem navzájem, komunikaci, kooperaci, sebekontrolu a zodpovědnosti. Z výzkumu je patrné, že aktivity se zvířaty pomáhají rozvíjet osobnost klienta, v případě některých klientů mohou sehrát klíčovou roli, ve chvíli, kdy klient ztratí partnera, zvláště, pokud jde o jedince, který byl na partnerovi závislý, v tom okamžiku je nablízku zvíře, které může klientovi pomoci překonat tuto těžkou chvíli a v některých případech i předejít negativním jevům spojeným s náhlým osaměním klienta. Toto zjištění se shoduje i

s názorem Bartlové, která uvádí, že jedinec, který byl závislý na partnerovi, se těžko vyrovnává s náhlou samotou a pak je jen krůček k tomu, aby svou zoufalou situaci řešil suicidálním chováním (2). Respondenti uvádějí, že klienti aktivit se zvířaty si vytvářejí kladný vztah k přírodě, prožívají příjemné pocity při kontaktu se zvířaty. Pokud člověk prožívá příjemné pocity, mozek uvolňuje do těla endorfiny, látky navozující v těle pocit libosti, stejný pocit libosti navozují v těle psychotropní látky, alkohol, nikotin, hrací automaty, sázky apod.. Bartlová uvádí, že jednou z okolností, která vede ke vzniku patologického hráčství, je nedostatek endorfinů v mozku. Aktivity se zvířaty tedy mohou být jednou z cest boje proti závislostem. Aktivity se zvířaty mohou být účinnou prevencí sociální exkluze u depresivních jedinců, kdy nutí svého člověka k aktivitě v podobě procházek, zajištění krmení, aktivizují jej i v domácím prostředí, jsou mu nablízku. tato skutečnost se shoduje s tvrzením Tiché (46), která uvádí, že kontakt se zvířetem přináší psychosociální podporu a pocit sociální jistoty. Respondenti, kteří pracují s dětmi nebo dospívajícími, uvádějí, že dítě ve společnosti zvířete posiluje své sebevědomí, sebekázeň, uvědomuje si sounáležitost s přírodou, dokáže rozvíjet svou empatii. Což se shoduje s názorem Matějčka, který uvádí, že dítě pro svůj plnohodnotný vývoj potřebuje bezprostřední kontakt s přírodou, se zvířaty a u méně sociálně průrazných dětí je zvíře významným komunikačním facilitátorem, usnadňuje navázání hovoru a je vděčným tématem hovorů (24). Navozování pozitivních vztahů mezi dětmi je účinnou formou prevence proti šikaně, posilování sebevědomí a úcty k přírodě k níž neodmyslitelně patří i člověk je prevencí sociálně patologických jevů u dospívající mládeže. Tyto poznatky se shodují s tím, co uvádí Bergler, tedy, že sociálně žádoucí vlastnosti se výrazně lépe upevňují u dětí, které mají kontakt se zvířetem (20). Z výsledků výzkumu vyplývá, že pozorování vztahu člověk-zvíře má i určitý diagnostický význam. Toto se shoduje s tím, co uvádí Lacinová, tedy, že u některých jedinců dochází k projevům agrese či krutosti ke zvířeti, což je forma odreagování vlastních komplexů či deprivací (20). Podle Matějčka může být takový projev ze strany dítěte kompenzací jeho neukojených potřeb (24). Takové chování dítěte pak může být důvodem agrese ze strany zvířete. Což se shoduje s tím, co uvádí Arkow, tedy, že agresivita v rodině může být souviset s útoky psů na člena rodiny (1). Z výsledků

výzkumu je patrné, že některé z dotázaných subjektů svou činností působí v oblasti primární prevence úrazů způsobených zvířaty a primární prevence patologického vztahu ke zvířatům. Svými aktivitami ukazují dětem cestu jak mohou ve společnosti psů a jiných domácích zvířat smysluplně naplnit svůj volný čas. Aktivně a smysluplně naplněný volný čas je primární prevencí výskytu negativních jevů ve společnosti. Jak vyplynulo z výzkumu, zoorehabilitace a aktivity se zvířaty mají své místo i v procesu resocializace a integrace jedinců do společnosti. Zvířata jsou využívána aktivně v procesu resocializace v případě, že mladistvý spáchá trestný čin, může soud jako jedno z opatření uložit společensky prospěšnou činnost, tedy práce, které by měly být odpracovány ve prospěch společnosti, nebo společensky prospěšné organizace. V rámci uložených prací klient – odsouzený navíc dochází do skupiny, ve které se učí novým dovednostem, uvědomuje si důsledky svého trestného činu, ale také, proč k trestnému činu došlo a co mu předcházelo. Velmi důležitá je zde i prevence, tedy motivace klienta – odsouzeného k tomu, aby předcházel patologickému jednání, které by mohlo končit trestným činem. Většina pachatelů trestné činnosti má poruchu osobnosti, trpí psychickou deprivací, má problémy s autoritami, povinnostmi atd. Z výsledků výzkumu vyplynulo, že zoorehabilitace a aktivity se zvířaty mají také za cíl pomoci kontaktů pachatelů s opuštěnými psy (Projekt Možnosti o.s. Alternace) navodit pachatelům trestné činnosti pocit zodpovědnosti, povinností, usnadnit jim komunikaci s okolím, autoritami, snížit jejich agresivitu, ale také pomoci nalézt sebevědomí. Tento zjištěný fakt potvrzuje i Freeman-Molová, která uvádí, že kontakt člověka a zvířete přináší zlepšení kvality života klienta a přirozený rozvoj jeho sociálních dovedností. Zlepšuje komunikaci, motivaci, odbourává stres, uzavřenost (8). Aktivity se zvířaty mohou být s úspěchem využity v resocializaci a sociální readaptaci, protože, jak uvádí Hollý a Hornáček, kladou na klienta požadavky v oblasti rozhodnosti, koncentrace pozornosti a tyto intelektové funkce se u klienta dále podporují (11). Využití zvířat v podobě zoorehabilitace a aktivit se zvířaty v oblasti resocializace a sociální readaptace je smysluplné, což potvrzuje i Vízdalová, která ve své práci uvádí, že léčebně psychologicko-pedagogické ježdění je využitelné v resocializaci, sociální readaptaci, tedy sociální rehabilitaci (57). Nerandžič uvádí, že pozitivně vnímaným kontaktem se

zvířetem se rozvíjí sociální inteligence a schopnost empatie člověka (30). Sociální inteligence a schopnost empatie jsou základními stavebními kameny zdravých mezilidských vztahů.

Na základě zjištěných výsledků lze stanovit následující hypotézy:

H 1: Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty jsou metodou rozvoje osobnosti klienta.

H 2: Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty jsou metodou prevence socio-patologických jevů

6. Závěr

Tato bakalářská práce je zaměřena na zoorehabilitaci a aktivity se zvířaty. Cílem práce bylo zmapovat možnosti zoorehabilitace a aktivit se zvířaty v rámci rozvoje osobnosti a prevence socio-patologických jevů.

V rámci svého výzkumu jsem hledala subjekty, které využívají zoorehabilitace nebo aktivity se zvířaty jako metodu rozvoje osobnosti klienta nebo jako metodu prevence socio-patologických jevů u svých klientů. Oslovila jsem subjekty z několika oblastí působení. První skupinou byly subjekty nabízející aktivity se zvířaty, druhou skupinou byly subjekty pracující se zvířaty, třetí skupinou byly subjekty zaměřené na enviromentální výchovu, čtvrtou skupinou byly subjekty nabízející preventivní programy a poslední pátou skupinou byla zařízení pro výkon trestu. Z celkového počtu 287 oslovených subjektů jsem na základě výsledků dotazníkového šetření do cílového souboru zařadila 20 subjektů. Prostřednictvím dotazníkového šetření, internetové depistáže, polostandardizovaného rozhovoru, sběru a analýzy dat a fotodokumentace jsem získala potřebné informace, které jsem zpracovala v této bakalářské práci. Získávání informací nebylo snadné, svědčí o tom i propastný rozdíl mezi počtem oslovených subjektů a počtem subjektů v cílovém souboru. Často jsem se setkala s faktem, že subjekty si neuvědomují, že svými aktivitami působí i v oblasti prevence. Prokázat preventivní účinek jakékoliv metody je velmi složité, protože téměř nikdy nelze předpokládat, jak by se daný problém vyvíjel, pokud by nebylo prevence použito.

Při zpracování mé bakalářské práce jsem získala mnoho nových poznatků o možnostech zoorehabilitace i aktivit se zvířaty.

Stručným shrnutím lze říci, že z výsledků tohoto výzkumu lze usuzovat, že zoorehabilitace a aktivity se zvířaty mohou být metodou rozvoje osobnosti a prevence socio-patologických jevů. Aby byly výsledky skutečně přesvědčivé, bylo by vhodné pokračovat ve výzkumu, obrátit se na klienty těchto subjektů, přimět ke spolupráci odborníky z řad pedagogů, psychologů, sociálních pracovníků a získaná data kvantifikovat a statisticky vyhodnotit.

Záměrem této práce bylo ukázat zoorehabilitaci a aktivity se zvířaty z poněkud jiného pohledu, než je běžně užíváný, z pohledu rozvoje osobnosti a prevence socio-patologických jevů. Tato práce by mohla sloužit jako zdroj informací nejen pro odborníky – psychology, pedagogy, sociální pracovníky, vedoucí kroužků, apod., ale i pro zájemce z řad veřejnosti. Výsledky výzkumu lze využít jako základ pro další výzkum v oblasti rozvoje osobnosti a prevence socio-patologických jevů.

7. Klíčová slova

zoorehabilitace

aktivity se zvířaty

prevence

socio-patologické jevy

8. Seznam použitých zdrojů

1. ARKOW,P. Multidisciplinary Prevention and Intervention: Animal Abuse and Family Violence. In: *3.Internationales TaT Symposium Networking im Bereich der Tier Mensch Beziehung*. Wien:Tiere als Therapie, 2006. 108s. ISSN 1812-6006.
2. BARTLOVÁ,S. *Sociální patologie*. 1.vydání. Brno:Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně, 1998. 53 s. ISBN 80-7013-259-0.
3. BRZÁKOVÁ,P. *Pes jako terapeut* [on line].[cit.2009-03-18]. Dostupné z: <http://www.e.-stranka.cz/regenerace/2003/08/psi.htm>.
4. DOLEŽELOVÁ,A. *Papoušci-ornitoterapie*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
5. EISERTOVÁ,J. *Canisterapie-terminologie*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
6. FREEMAN MOLOVÁ,M. Tvorba norem praxe canisterapie a její definice. In“ *Mezinárodní seminář o zooterapiích. Tvorba norem praxe I. 1. – 3.7.2005 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2005. 63s. ISBN 80-239-5863-1.
7. FREEMAN MOLOVÁ,M. *Definice typů zooterapie dle metody*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
8. FREEMAN MOLOVÁ,M. *Definice forem zooterapie*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
9. FREEMAN MOLOVÁ,M. *Terminologie v zooterapii*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
10. GALAJDOVÁ,L. *Pes lékařem lidské duše*. Praha:Grada, 1999. ISBN 80-7169-789-3.

11. HOLLÝ,K.-HORÁČEK,K. *Hipoterapie*. Ostrava:Montanex, 2005. 293 s. ISBN 80-7225-190-2.
12. HYPŠOVÁ,D. *Felinoterapie*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
13. JANKOVSKÝ,J. *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*. 1.vydání. Praha:Triton, 2001. 158 s. ISBN 80-7254-192-7.
14. JANOUŠEK,S.-ZVADOVÁ,Z.-KODL,M. *Aby pes nekouzl*. 1.vydání. Státní zdravotní ústav Praha. Liberec:Goeprint,2003. 20 s. ISBN 80-7071-218-X.
15. KALINOVÁ,V. Letní integrační canisterapeutické tábory ZSF JU. In:*Děti potřebují zvířata. Zvíře a senior 25.a 26.9.2004 v Mladé Boleslavi*. Mladá Boleslav: NCHK, 2004. 66s.
16. KLIKOVÁ,A. Problematika právních aspektů provozování canisterapie. In: *Mezinárodní seminář o zoterapiích k tvorbě metodiky 25.-27.6.2004 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2004. 89s. ISBN 80-239-3591-7.
17. KODYMOVÁ,P.-KOLÁČKOVÁ,J.-MATOUŠEK,O. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*.1.vydání. Praha:Portál, 189s. ISBN 80-7367-002-X.
18. KOZLOVÁ,L.-KUBELOVÁ,V. *Jak psát bakalářskou a diplomovou práci*.1.vydání. České Budějovice:Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta,2008. 56 s. ISBN 978-80-7394-112-3.
19. KRAUSOVÁ,A. Americký systém testování terapeutických psů. In: *Mezinárodní seminář o zoterapiích 27.6.-1.7.2003 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2003. 89s.
20. LACINOVÁ,J. Děti potřebují zvířata. In: *Děti potřebují zvířata. Zvíře a senior 25.a 26.9.2004 v Mladé Boleslavi*. Mladá Boleslav: NCHK, 2004. 66s.
21. LACINOVÁ,J. *Historický vývoj zooterapie a její současný stav*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
22. LORENZ,K. *Život se psem není pod psa*. 2.vydání. Přeložili Božena a Josef Kosekovi. Praha:Granit, 1999. 128 s. ISBN 80-85805-90-1 .

23. MAHELKA ,B. *Malá zvířata*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
24. MATĚJČEK,Z. Malá domácí zvířata a děti. *Forum medicinae*, 1998, 2, 39s.
25. MIKULICA,M. Chovatelský kroužek ve věznici. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích 27.6.-1.7.2003 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2003. 89s.
26. MÜHLPACHR,P. *Kapitoly ze sociální patologie*. 2.vydání. Brno:Institut mezioborových studií, 2003. 83 s. ISBN 80-210-2511-5.
27. NEŠPOR,K. *Návykové chování a závislost*. 3.vydání. Praha:Portál, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7367-267-6.
28. NEŠPOR,K.-PROVAZNÍKOVÁ,H. *Slovník prevence problémů působených návykovými látkami*. 3.rozšířené vydání. Státní zdravotní ústav Praha. Praha:FORTUNA,1999. 54 s. ISBN 80-7071-123-X.
29. NERANDŽIČ,Z. *Animoterapie aneb Jak nás zvířata umí léčit*. 1. vydání. Praha:Albatros, 2006. ISBN 80-00-01809-8.
30. NERANDŽIČ,Z. Zooterapie v kontextu ucelené rehabilitace. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky 25.-27.6.2004 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2004. 89s. ISBN 80-239-3591-7.
31. NOVOSAD,L. *Kapitoly ze základů speciální pedagogiky:Somatopedie*. 1.vydání. Liberec:Technická univerzita v Liberci, 2001. 79 s. ISBN 80-7083-563-X.
32. NOVOSAD, L. *Základy speciálního poradenství:struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním*. 1.vydání. Praha: Portál, 2000.160 s. ISBN 80-7178-197-5.
33. ODENDAAL, J. *Zvířata a naše mentální zdraví*. 1.vydání. Praha:Brázda, 2007. 173s. ISBN 978-80-209-0356-3.
34. PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno:Paido, 2003. 234 s. ISBN 80- 85931-65-6.
35. REIFBERGER,M. Zvířaty asistovaná pedagogika, film „Lara-terapeutický pes“. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky 25.-27.6.2004 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2004. 89s. ISBN 80-239-3591-7.

36. REISAUS,H. Pes jako průvodce po neurologické příhodě. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky 25.-27.6.2004 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2004. 89s. ISBN 80-239-3591-7.
37. SEITLOVÁ,K. Zooterapie a zdravotní rizika s ní spojená. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích 27.6.-1.7.2003 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2003. 89s.
38. SHAPIRO LAWRENCE,E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Praha:Portál, 2004. 272 s. ISBN 80-7178-964-X.
39. SCHULZE,R.-ROBER,R. *Emoční inteligence*. Praha:Portál, 2007. 368 s. ISBN 978-80-7367-229-4.
40. SKOUPÁ,L. Prožitkový program-Hebká ouška, měkké tlapky, s využitím podpůrných aktivit se zvířaty na Toulcově dvoře. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky 25.-27.6.2004 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2004. 89s. ISBN 80-239-3591-7.
41. STAFFOVÁ,Z. *Canisterapie v ústavním zařízení pro děti*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
42. STEGEMANN,A.-MAZÁNEK,V. Lamaterapie-první pokusy a zkušenosti. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích k tvorbě metodiky 25.-27.6.2004 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2004. 89s. ISBN 80-239-3591-7.
43. SVOBODOVÁ,I.-TICHÁ,V. Zoonózy a zooterapie. *Kontakt*, 2008, 10, 2. 119 s. ISSN 1212-4117.
44. SVOBODOVÁ,I.-TICHÁ,V. Zákony v zoorehabilitační praxi v podmínkách ČR. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích Tvorba norem praxe I. 1.-3.7.2005 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2005. 63s. ISBN 80-239-5863-1.
45. TICHÁ,V. *Canisterapie v dětském věku a vliv psa na vývoj dítěte*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
46. TICHÁ,V. *Indikace a cíle canisterapie*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.

47. TICHÁ,V. *Delfinoterapie*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
48. TICHÁ,V. *Propojení (kombinace) využití různých druhů zvířat*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
49. TICHÁ,V. *Legislativní úprava týkající se praktikování zooterapie*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
50. TICHÁ,V.-TVRDÁ,A. *Využití psa ve zdravotně sociální oblasti*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
51. TVRDÁ,A. *Koncepce canisterapie jako sociální prevence – Unie canisasistentů,o.s. Kontakt*, 2008, 10, 2. 119 s. ISSN 1212-4117.
52. TRUMLER,E. *Tykáme si se psem*. 7.vydání. České Budějovice:Dona, 1999. 222 s. ISBN 3-492-21135-6.
53. VELEMÍNSKÝ,M. et al. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
54. VESELOVSKÝ,Z. *Člověk a zvíře*. 1.vydání. Praha:Academia, 2000. 246 s. ISBN 80-200-0756-3.
55. VÍTKOVÁ,M. *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. Brno:Paido, 2004. 463 s. ISBN 80-7315-071-9.
56. VÍZDALOVÁ,H. *Welfare zvířat v zooterapii*. In: *Mezinárodní seminář o zooterapiích Tvorba norem praxe I. 1.-3.7.2005 v Brně*. Brno:Sdružení Filia, 2005. 63s. ISBN 80-239-5863-1.
57. VÍZDALOVÁ,H. *Léčebně pedagogicko-psychologické ježdění*. In *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vydání. České Budějovice:Dona, 2007. 335s. ISBN 978-80-7322-109-6.
58. VOTAVA,J. *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením*. 1.vydání. Praha:Karolinum, 2005. 207s. ISBN 80-246-0708-5.

59. VYMĚTAL, J. *Obecná psychoterapie*. 2. vydání. Praha: Grada, 2004. 340 s. ISBN 80-247-0723-3.
60. [on line]. [cit. 2009-03-18]. Dostupné z: http://etext.czu.cz/php/skripta/kapitola.php?titul_key=64&idkapitola=186
61. [on line]. [cit. 2009-03-16]. Dostupné z: <http://cz-pes.cz/literatura-veterin角度ologie.php#ochoceni-a-domestikace>
62. [on line]. [cit. 2009-06-20]. Dostupné z: http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=892&Itemid=294
63. [on line]. [cit. 2009-05-15]. Dostupné z: <http://www.deltasociety.org>
64. [on line]. [cit. 2009-04-28]. Dostupné z: <http://www.terapieaz4u.cz>
65. [on line]. [cit. 2009-06-08]. Dostupné z: <http://www.dolphinetherapy.eu>
66. Dostupné z: www.cschdz.cz
67. Dostupné z: www.kynologie.cz
68. Dostupné z: www.csop.cz
69. Dostupné z: www.crs.cz
70. Dostupné z: www.zakony-online.cz
71. Dostupné z: www.diteakun.cz
72. Dostupné z: www.aacr.cz
73. Dostupné z: www.canisasistence.cz
74. Dostupné z: www.canisterapieinfo.cz

9. Přílohy

9.1 Zkušební řád pro canisterapii

9.2 Etický kodex CTA

9.3 Výukové listy AOVZ

9.4 Fotodokumentace

Příloha 2: Etický kodex CTA

Canisterapeutická asociace schválila na mezinárodní zooterapeutické konferenci 2006 v Brně etický kodex.

DEFINICE:

Pojmem „canisterapeutický pracovník“, rozumíme pracovníka nebo dobrovolníka, jehož vzdělání odpovídá úrovni „canisasisistent“ a „canisterapeut“ podle norem ESAAT.

Pojmem „canisterapeutický tým“ rozumíme canisterapeutického pracovníka společně s jeho psem, dále „koterapeutem“.

PREAMBULE:

Canisterapeutičtí pracovníci respektují důstojnost a hodnotu jednotlivce a usilují o zachování a ochranu základních lidských práv, zároveň ctí práva zvířat a naplňují tak tento kodex.

Průběžně rozvíjejí své poznatky ze všech oblastí týkajících se využívání psů pro práci s lidmi.

Při dosahování canisterapeutických cílů vynakládají veškeré úsilí k ochraně zájmů klientů, jejich blízkých (není-li to v rozporu s potřebami klientů), všech účastníků canisterapie a činností s ní souvisejících.

Canisterapeutičtí pracovníci respektují ostatní členy své profese a příbuzných oborů a dělají vše, co je v jejich silách a co není v konfliktu se zájmy klientů pro to, aby poskytovali úplné informace a vzájemně se respektovali.

Své dovednosti používají pouze pro účely, jež jsou v souladu s těmito hodnotami a vědomě nedopustí jejich zneužití.

Canisterapeutičtí pracovníci, ve snaze dosáhnout těchto ideálů, plně souhlasí s etickými normami v těchto oblastech: 1. odpovědnost; 2. kompetence; 3. etické a právní normy; 4. důvěrnost; 5. prospěch klienta; 6. profesní vztahy; 7. veřejná prohlášení, 8. výzkum, 9. welfare koterapeuta.

Canisterapeutičtí pracovníci plně spolupracují s vlastními profesními, národními a nadnárodními organizacemi a asociacemi. Rychle a úplně zodpovídají dotazy a plní požadavky všech řádně ustanovených etických nebo profesních komisí těch asociací či organizací, jejichž členy jsou nebo ke kterým náležejí.

Přijetí do Registru canisterapeutických pracovníků CTA canisterapeutické pracovníky zavazuje k dodržování všech zásad.

1. ODPOVĚDNOST

Obecně: Při poskytování služeb dodržují canisterapeutičtí pracovníci nejvyšší standardy své profese. Přijímají zodpovědnost za důsledky svého jednání a vynaloží veškeré úsilí, aby zabezpečili vhodné využití svých služeb.

1.a: Canisterapeutičtí pracovníci si uvědomují, že nesou velkou zodpovědnost, neboť jejich jednání může ovlivnit stav druhých lidí (psychický i fyzický).

1.b: Canisterapeutičtí pracovníci svým klientům předem objasní všechny záležitosti, které by mohly souviset s jejich společnou prací. Vyhýbají se vztahům, které by mohly omezit jejich objektivitu nebo vytvořit konflikt zájmů.

1.c: Jako členové NNO, organizací, zaměstnanci zařízení či OSVČ, canisterapeutičtí pracovníci jako jednotlivci zůstávají odpovědní nejvyšším standardům své činnosti -canisterapie.

1.d: Jako přednášející nebo vedoucí praxe si jsou canisterapeutičtí pracovníci vědomi své primární povinnosti pomáhat ostatním získávat znalosti a dovednosti. Udržují potřebný standard vzdělání, informace předkládají objektivně, plně a přesně.

2. KOMPETENCE

Obecně: Udržování vysoké úrovně kompetence je odpovědností sdílenou všemi canisterapeutickými pracovníky v zájmu veřejnosti a činnosti jako celku. Canisterapeutičtí pracovníci jsou si vědomi hranic

své kompetence a mezi canisterapeutických technik. Poskytují pouze takové služby a používají pouze takové techniky, ke kterým je opravňuje vzdělání a zkušenost. V těch oblastech, kde uznávané standardy ještě neexistují, canisterapeutičtí pracovníci přijímají všechna opatření, nezbytná k ochraně zájmů svých klientů a koterapeutů.

2.a: Canisterapeutičtí pracovníci uvádějí svoji kvalifikaci, vzdělání, praxi a zkušenosti přesně. Canisterapeutičtí pracovníci udržují kvalitu vlastní práce na takové úrovni, aby odpovídala alespoň minimálním profesním požadavkům CTA, příslušných NNO a evropské ESAAT.

2.b: Jako přednášející a vedoucí praxe vykonávají canisterapeutičtí pracovníci svou činnost na podkladě pečlivé přípravy a soustředění tak, aby jejich práce měla nejvyšší kvalitu a aby jejich sdělení byla srozumitelná příjemcům.

2.c: Canisterapeutičtí pracovníci si jsou vědomi potřeby neustálého vzdělávání a osobního rozvoje a jsou otevřeni novým pracovním postupům a zvyšování kvalifikace v souladu s rozvojem oboru.

2.d: Canisterapeutičtí pracovníci respektují specifika jednotlivých cílových skupin a eliminují jakoukoli diskriminaci.

2.e: Canisterapeutičtí pracovníci si uvědomují, že osobní problémy a konflikty mohou ovlivňovat jejich pracovní výkon. Proto se zdrží jakékoli aktivity, ve které by jejich osobní problémy mohly zavinit nedostatečný výkon nebo poškození klienta, kolegy, studenta nebo jiného účastníka činnosti.

3. MORÁLNÍ A PRÁVNÍ NORMY

Obecně: Morální a etické zásady chování canisterapeutických pracovníků jsou stejnou měrou jako pro ostatní občany jejich osobní záležitostí, s výjimkou případů, kdy by toto mohlo narušit plnění pracovních povinností nebo snížit důvěru veřejnosti v canisterapii, canisterapeutické pracovníky, ale i obecně v pomocné terapie a v kynologii. Co se vlastního chování týče, jsou canisterapeuti citliví k převažujícím společenským normám a k možnému dopadu, který může dodržování nebo narušování těchto norem mít na jejich výkon jako canisterapeutických pracovníků. Canisterapeutičtí pracovníci si jsou rovněž vědomi možného dopadu svých veřejných vystoupení na možnosti kolegů vykonávat své pracovní povinnosti.

3.a: Ve své činnosti jednají canisterapeutičtí pracovníci v souladu se zásadami ESAAT, CTA, NNO v oblasti canisterapie, a s normami a pravidly zařízení, vztahujícími se k jejich praxi. Canisterapeutičtí pracovníci rovněž dodržují příslušné vládní zákony a vyhlášky.

3.b: Pokud jsou evropské, národní, krajské, organizační nebo instituční zákony, vyhlášky nebo postupy v rozporu s ESAAT, NNO v oblasti canisterapie a/nebo s normami a pravidly zařízení vztahujícími se k jejich praxi, canisterapeutičtí pracovníci předloží tuto skutečnost výboru CTA a snaží se rozpor vyřešit.

3.c: Canisterapeutičtí pracovníci jako dobrovolníci, zaměstnanci či OSVČ neprovozují ani nepřehlížejí žádné postupy, které jsou nehumánní a v rozporu se zákonem na ochranu zvířat, nebo které by mohly vyústit v nelegální nebo neobhajitelné činy.

3.d: Ve své činnosti se canisterapeutičtí pracovníci vyhýbají jakékoli činnosti, která porušuje nebo omezuje lidská, zákonná nebo občanská práva klientů či jiných osob, kterých by se mohla dotýkat, práva zvířat a hygienické normy.

3.e: Setkají-li se canisterapeutičtí pracovníci s odlišným názorem, uznávají a respektují rozdílné postoje a individuální pocity, které mohou klienti, studenti, účastníci praxe mít k těmto záležitostem.

4. DŮVĚRNOST

Obecně: Primární povinností canisterapeutických pracovníků je respektovat důvěrnost informací získaných od osob v průběhu své canisterapeutické činnosti. Ostatním tyto informace sdělují pouze se souhlasem dané osoby (nebo jejího zákonného zástupce), s výjimkou těch neobvyklých případů, kdy by nesdělení pravděpodobně uvedlo danou osobu nebo osoby jiné do nebezpečí. Canisterapeuti informují své klienty o právních hranicích důvěrnosti. Za normálních okolností by měl být souhlas s odhalením informace získán v písemné formě od osoby, které se týká.

4.a: Informace jsou diskutovány pouze z profesních důvodů a pouze s osobami, kterých se daný případ týká. V písemné i ústní formě jsou uváděna pouze data přímo se vztahující k účelu hodnocení či přednášky a je vynaloženo veškeré úsilí, aby se zabránilo nepřiměřenému zásahu do soukromí.

4.b: Canisterapeutičtí pracovníci, kteří osobní informace získané při výkonu povolání uvádějí ve svých pracích, přednáškách, nebo je jinak prezentují veřejnosti, musí k tomu buď mít předchozí písemný souhlas nebo vhodným způsobem zamlčet všechny údaje, které by mohly vést k identifikaci osoby.

4.c: Canisterapeutičtí pracovníci učiní všechna potřebná opatření pro zachování důvěrnosti při uchovávání a likvidaci záznamů, a případně pro jejich úplnou nedosažitelnost.

4.d: Při činnosti s nezletilými nebo nesvéprávnými osobami (osobami neschopnými dát dobrovolný informovaný souhlas), kladou canisterapeutičtí pracovníci zvláštní důraz na ochranu zájmů těchto osob a spolupracují a informují ostatní osoby, kterých se situace týká.

5. ZÁJMY KLIENTA

Obecně: Canisterapeuti respektují integritu a chrání zájmy lidí a skupin, se kterými pracují. Dojde-li ke střetu zájmů klienta a instituce, která canisterapeutické pracovníky zaměstnává, canisterapeutičtí pracovníci informují obě strany o svých povinnostech a odpovědnosti a sdělí oběma stranám svoje rozhodnutí. Canisterapeutičtí pracovníci plně informují klienty, kolegy a ostatní personál a specialisty o smyslu a povaze své činnosti a užití techniky a metody. Nucení lidí k účasti nebo trvání na využití služeb je neetické.

5.a: Canisterapeutičtí pracovníci si jsou neustále vědomi svých vlastních potřeb a své potenciálně více či méně vlivné pozice vůči osobám, jakými jsou klienti či účastníci praxe. Předcházejí zneužití důvěry a závislosti těchto osob. Sexuální vztahy s kýmkoliv z klientů, studentů, účastníků činnosti canisterapie jsou neetické. **5.b:** Canisterapeutičtí pracovníci ukončí činnost služby canisterapie hned, jakmile začne být zřejmé, že pro klienta není přínosný, nebo ihned, jak o to klient požádá.

6. PROFESNÍ VZTAHY

Obecně: Canisterapeutičtí pracovníci jednají s ohledem na potřeby, odlišné kompetence a povinnosti svých kolegů zooterapeutů, terapeutů, psychoterapeutů, psychologů, lékařů a personálu, v případě krizové intervence i členům IZS ČR a pracovníkům jiných profesí. Respektují práva a povinnosti těchto svých kolegů vůči institucím či organizacím, s nimiž jsou svázáni.

6.a: Canisterapeutičtí pracovníci znají oblasti kompetence příbuzných profesí. Plně využívají všechny odborné, technické a administrativní zdroje, které nejlépe poslouží zájmu klienta. Minimalizují absenci pracovních vztahů s pracovníky jiných profesí.

6.b: Jestliže je canisterapeutickému pracovníkovi známo porušení etických norem jiným canisterapeutickým pracovníkem, pak, je-li to vhodné, snaží se tento problém neformálně vyřešit tím, že na to dotyčného canisterapeutického pracovníka upozorní. Jestliže je tento prohřešek pouze malý a/nebo se zdá být výsledkem nedostatku citlivosti, znalosti nebo zkušenosti, je takovéto neformální řešení obvykle dostačující. Tyto neformální snahy musí být podniknuty citlivě s ohledem na důvěrnost a práva klientů. Pokud se nezdá, že by přestupek mohl být napraven pouze neformální cestou a nebo je vážnější povahy, canisterapeutičtí pracovníci na to upozorní příslušnou instituci, sdružení nebo výbor zabývající se profesní etikou a chováním.

6.c: Publikáční zásluha je přiznána těm, kteří do publikace přispěli, úměrně rozsahu jejich odborného příspěvku. Významné příspěvky odborného charakteru ke společnému projektu od více osob se posuzují jako spoluautorství s osobou, která poskytla příspěvek uvedený jako první. Drobné příspěvky odborné povahy a rozsáhlejší administrativní nebo podobná asistence mohou být uvedeny jako poznámky pod čarou nebo v úvodu díla. Odkazy ve formě citací v textu se týkají publikovaného i nepublikovaného materiálu, který přímo ovlivnil výzkum či studii. Canisterapeutičtí pracovníci, kteří sestavují a upravují cizí materiál k publikaci, zveřejňují tento materiál pod jmény původních autorů, tam kde je to vhodné uvedou své jméno jakožto editora. Všichni přispěvatelé jsou jmenovitě uvedeni.

7. VEŘEJNÁ PROHLÁŠENÍ

Obecně: Veřejná prohlášení, oznámení o poskytovaných službách, reklama a aktivity podporující canisterapeutické pracovníky slouží k tomu, aby si veřejnost mohla vytvořit informované názory a měla možnost volby. Canisterapeutičtí pracovníci přesně a objektivně uvádějí svoji profesionální kvalifikaci, členství a funkce, a také instituce nebo organizace, se kterými mohou být oni nebo daná prohlášení spojována. Ve veřejných prohlášeních, poskytujících canisterapeutické informace, odborné názory nebo informace o dostupnosti jednotlivých technik, publikací a služeb, canisterapeutičtí pracovníci zakládají svá tvrzení na obecně přijatelných zjištěních a technikách, plně přitom uznávají jejich meze a připouštějí pochybnosti o nich.

7.a: Canisterapeutičtí pracovníci podílející se na rozvoji nebo propagaci canisterapeutických technik, produktů, knih a dalších věcí nabízených pro komerční účely vyvíjejí přiměřené úsilí pro zabezpečení

toho, že oznámení a inzerce budou uváděny profesionálním, vědecky přijatelným a přesně informujícím způsobem.

7.b: Canisterapeutičtí pracovníci prezentují svou znalost a umění canisterapie a nabízejí svoje služby, produkty a publikace poctivě a přesně, vyhýbají se senzačnosti, přehánění, povrchnosti. Canisterapeutičtí pracovníci se řídí svojí základní povinností pomáhat veřejnosti vytvářet si informované soudy, názory a rozhodnutí.

7.c: Produkty, metodiky, techniky které jsou popisovány nebo prezentovány na veřejných přednáškách či předváděních, v novinových a časopisových člancích, rozhlasových nebo televizních programech, internetových prezentacích, v poštovních zásilkách nebo podobných médiích, splňují stejné uznávané standardy, jaké existují pro samotnou činnost výkonu canisterapie

8. VÝZKUM

Obecně: Rozhodnutí provést výzkum spočívá na uváženém rozhodnutí jednotlivých institucí a odborníků o tom, jak nejvíce prospět lidské vědě a lidskému blahobytu. Canisterapeutický pracovník je ve své činnosti součástí komplexu rehabilitačně-terapeutické péče, je tedy možné že jeho činnost bude zahrnuta do výzkumu. Po rozhodnutí o provedení výzkumu canisterapeutický pracovník podá výzkumnému týmu ucelené informace o možnostech vstupu metody do výzkumu a zapojí se dle pokynů výzkumného týmu, canisterapeutický pracovník vede bádání s ohledem na důstojnost a prospěch účastníků, máje na vědomí předpisy a profesní standardy týkající se vedení výzkumu s lidskými účastníky a se zvířaty.

8.a: Canisterapeutický pracovník má právo se výzkumu neúčastnit a má povinnost se neúčastnit pakliže povaha a způsob a myšlenka výzkumu jsou v rozporu s etikou či myšlenkou pomocné rehabilitační metody – canisterapie.

8.b: Canisterapeutický pracovník může vést vlastní výzkum, na základě všech platných předpisů a protokolů pro výzkum v oblasti sociálně-zdravotní či školské. Při provádění výzkumu v institucích, zařízení a organizacích si canisterapeutičtí pracovníci zajistí příslušné oprávnění provádět tuto studii.

9. WELFARE KOTERAPEUTA

Obecně: Pes jako koterapeut (spoluterapeut), je během výkonu zatěžován fyzicky a hlavně psychicky, je proto nutno zajistit pravidla, která budou udržitelná v praxi výkonu canisterapie a zároveň budou účinně chránit zvíře před fyzickým i psychickým týráním tedy i týráním samotným chybným výběrem psa k činnosti výkonu canisterapie. Canisterapeutický pracovník je povinnen i při výkonu činnosti canisterapie ctít a dodržovat Zákon na ochranu zvířat proti týrání.

9.a: K činnosti koterapeuta má pes právo být vybrán po znalém až odborném úsudku, že jeho vlohy - povaha, fyzická i psychická přirozenost je k těmto úkonům vhodná. K posouzení psa k výkonu canisterapie se vyjadřuje osoba budoucího canisterapeutického pracovníka (jakožto kynolog, vlastník psa a po absolvaci odborného kurzu a náhledu canisterapie - teoretik v oboru canisterapie) a zkušený canisterapeutický pracovník s praxí minimálně 6 hodin měsíčně po dobu 2 let. Posouzení při různých testech povahy psa v kynologických i jiných organizacích je přípustné, nikoli však rozhodující, o zařazení psa do činnosti koterapeuta. K posouzení psa k výkonu canisterapie se vyjadřuje osoba která musí být v praxi znala speciální problematiky zvířat jako koterapeutů, a osoba která velmi úzce zná osobnost konkrétního zvířete – majitel. Canisterapie není obor čistě kynologický, ale převážně z hlediska psa jde o problematiku typologickou a etologickou (povahové vlohy, vrozené i získané techniky chování zvířete vhodné k výkonu canisterapeutických metodik a technik) a z hlediska samotné činnosti jde odvětví zdravotně-sociální se specifickými požadavky na dovednosti psa. Canisterapie, jako forma zooterapie, je zcela samostatným odvětvím v oboru Podpůrných rehabilitačních metod.

9.b: K činnosti koterapeuta má pes právo být vybrán po psychickém i fyzickém vyvrání k této činnosti. Mláďata a dospívající jedinci se činnosti účastní jen za účelem přípravy a socializace (seznámení se s prostředím kde je vedená canisterapie a s činností koterapeuta), ale v činnosti samotné nesmí být stavěni do pozice koterapeuta. Účastní se tedy jen pasivně –náhledově. Aktivita vůči klientům typická pro již připravené koterapeuty se tedy vyskytuje u mláďat a dospívajících jedinců jen jako vlastní pokus o iniciativu. Doba vyvrání psychického a fyzického je individuální podle plemen a osobnosti zvířete. U malých plemen jde minimálně o věk 12ti měsíců, u velkých potom o věk minimálně 18 měsíců, vždy s postupným zapojováním zvířete do činnosti od jednoduchých úkonů po složitější. Při zacvičování štěňat a mladých jedinců by měl být přítomen již zkušený pes - koterapeut, který zřetelně přebírá funkci koterapeuta a umožňuje tím mladému jedinci naplňovat bod 9.c - učení formou náhledu.

9.c: K činnosti koterapeuta má pes právo být citlivě zacvičen a to pouze pro nezbytně nutné úkony a dovednosti spjaté k činnosti AAT, AAA, AAE nebo AACR a to pro něho nezbytně dlouhou dobu k jeho pochopení činnosti koterapeuta. Při výchově, průpravě, přípravě a vedení zvířete v oboru canisterapie se užívají výhradně metody pozitivního posilování a rozvíjení vlastních vloh (vždy s ohledem na jedinečnou osobnost konkrétního psa) k činnosti canisterapie, je zakázáno pozměňovat zvířeti přirozenou fyzickou či psychickou dispozici za účelem výkonu canisterapie farmaceuticky i operativně (u hlasitých jedinců operovat hlasivky, podávání sedativ u jedinců neurotických apod.)

9.d: Při činnosti koterapeuta má pes právo na odborné vedení canisterapeutickým pracovníkem dobře znalým kynologie, etologie, zdravotní péče psa a individuality toho kterého psa - koterapeuta a tím mít zajištěn welfare koterapeuta. Pouze canisterapeutický pracovník s kynologickými zkušenostmi je schopen vnímat jemnou komunikaci se svým koterapeutem během výkonu canisterapie, která může být velmi zásadní pro další vývoj situace při terapii v daném okamžiku a její přehlédnutí či chybná interpretace může vést až ke konfliktu ve vzorci „klient - canisterapeutický tým“. Canisterapeutický pracovník má povinnost časově upravit dobu výkonu canisterapie dle individuálních předpokladů psa a i jeho momentálních potřeb.

9.e: Při činnosti koterapeuta má pes právo projevit strach, bolest a nevoli ke konkrétním úkonům. Díky vlohově správnému výběru psa dle bodu 9.a, se pes projeví neagresivně, neútočně a tedy mnohdy velmi skrytě. Canisterapeutický pracovník má povinnost vůči zvířeti přehodnotit zda je konkrétní úkon opravdu i v zájmu psa a na tento signál od psa reagovat k naplnění welfare koterapeuta. I pes velmi vhodný k výkonu canisterapie má přirozené hranice tolerance vzrušivosti a bolesti, canisterapeutický pracovník zajistí jejich nenarušování a ve zcela výjimečném případě narušení, ihned jedná ve prospěch welfare zvířete, zároveň adekvátně k situaci a s ohledem na klienta a prostředí.

9.f: Pes koterapeut má právo být na dobu dočasnou nebo stálou odvolán canisterapeutickým pracovníkem z činnosti koterapeuta pro změny ve fyzické a/nebo psychické kondici, nebo je mu upravena náplň činnosti při výkonu canisterapie.

Jedná se zejména o vysoký věk, březost a mateřství, úraz, nemoc, veterinární zákrok, změny chování a reakcí po událostech na zvíře působících a jiné změny, které canisterapeutický pracovník zcela individuálně vyhodnotí jako kontraproduktivní nebo omezující pro činnost canisterapie a welfare zvířete při této činnosti a činnostech s ní spjatých. Příkladně: pro koterapeuta vyššího věku – upraví výkon canisterapie na pasivní formu, do forem aktivních canisterapeutický pracovník zapojí mladší zvíře apod.

9.g: Pes jako koterapeut má právo (a canisterapeutický pracovník má povinnost) zajistit mu velmi kvalitní osobní péči i péči veterinární v oblasti prevence i léčby (bezpodmínečně prevence výskytu vnitřních parazitů minimálně 4x do roka).

Pes má právo na intenzivní kontakt s majitelem (canisterapeutickým pracovníkem) i mimo dny kdy je aktivně zapojen do činnosti výkonu canisterapie. Není přípustné, aby výkon canisterapie byl pro zvíře jedinou možností k osobnímu kontaktu s canisterapeutickým pracovníkem a lidmi obecně.

Canisterapeutickým pracovníkem je povinen denně zajistit kontrolu kondice psa s ohledem na případné příznaky nemoci či úrazu a s jejich včasným postoupením veterinárnímu lékaři. Preventivní kontroly a očkování jsou prováděny s ohledem na plnění zákona a vyhlášek platných pro stát, kraj, obec a místo držení a působení se psem. S ohledem na vývoj metody canisterapie a možné inovace v zákoně o zdraví obyvatelstva MZ ČR, si CTA vyhrazuje právo na doplnění tohoto bodu o eventuální povinnosti ke konkrétním preventivním veterinárním úkonům (očkování a podobně).

9.h: Po činnosti koterapeuta má pes právo na psychický i fyzický odpočinek a osvěžení podle své vlastní individuality (spánek, hra, vycházka). V případě návaznosti výkonu činnosti na více místech či u více cílových skupin (např. vícehodinová činnost v jeden den) je nutno poskytnout psovi čas odpočinku i mezi těmito výkony, canisterapeutický pracovník je také povinen zajistit adekvátní frekvenci příjmu i výdeje tekutin a stravy zvířete.

Schváleno valnou hromadou Canisterapeutické asociace v Brně, 25.6. 2006

Příloha 2: Etický kodex CTA

Canisterapeutická asociace schválila na mezinárodní zooterapeutické konferenci 2006 v Brně etický kodex.

DEFINICE:

Pojmem „canisterapeutický pracovník“, rozumíme pracovníka nebo dobrovolníka, jehož vzdělání odpovídá úrovni „canisasistent“ a „canisterapeut“ podle norem ESAAT.

Pojmem „canisterapeutický tým“ rozumíme canisterapeutického pracovníka společně s jeho psem, dále „koterapeutem“.

PREAMBULE:

Canisterapeutičtí pracovníci respektují důstojnost a hodnotu jednotlivce a usilují o zachování a ochranu základních lidských práv, zároveň ctí práva zvířat a naplňují tak tento kodex.

Průběžně rozvíjejí své poznatky ze všech oblastí týkajících se využívání psů pro práci s lidmi.

Při dosahování canisterapeutických cílů vynakládají veškeré úsilí k ochraně zájmů klientů, jejich blízkých (není-li to v rozporu s potřebami klientů), všech účastníků canisterapie a činností s ní souvisejících.

Canisterapeutičtí pracovníci respektují ostatní členy své profese a příbuzných oborů a dělají vše, co je v jejich silách a co není v konfliktu se zájmy klientů pro to, aby poskytovali úplné informace a vzájemně se respektovali.

Své dovednosti používají pouze pro účely, jež jsou v souladu s těmito hodnotami a vědomě nedopustí jejich zneužití.

Canisterapeutičtí pracovníci, ve snaze dosáhnout těchto ideálů, plně souhlasí s etickými normami v těchto oblastech: 1. odpovědnost; 2. kompetence; 3. etické a právní normy; 4. důvěrnost; 5. prospěch klienta; 6. profesní vztahy; 7. veřejná prohlášení, 8. výzkum, 9. welfare koterapeuta.

Canisterapeutičtí pracovníci plně spolupracují s vlastními profesními, národními a nadnárodními organizacemi a asociacemi. Rychle a úplně zodpovídají dotazy a plní požadavky všech řádně ustanovených etických nebo profesních komisí těch asociací či organizací, jejichž členy jsou nebo ke kterým náležejí.

Přijetí do Registru canisterapeutických pracovníků CTA canisterapeutické pracovníky zavazuje k dodržování všech zásad.

1. ODPOVĚDNOST

Obecně: Při poskytování služeb dodržují canisterapeutičtí pracovníci nejvyšší standardy své profese. Přijímají zodpovědnost za důsledky svého jednání a vynaloží veškeré úsilí, aby zabezpečili vhodné využití svých služeb.

1.a: Canisterapeutičtí pracovníci si uvědomují, že nesou velkou zodpovědnost, neboť jejich jednání může ovlivnit stav druhých lidí (psychický i fyzický).

1.b: Canisterapeutičtí pracovníci svým klientům předem objasní všechny záležitosti, které by mohly souviset s jejich společnou prací. Vyhýbají se vztahům, které by mohly omezit jejich objektivitu nebo vytvořit konflikt zájmů.

1.c: Jako členové NNO, organizací, zaměstnanci zařízení či OSVČ, canisterapeutičtí pracovníci jako jednotlivci zůstávají odpovědní nejvyšším standardům své činnosti -canisterapie.

1.d: Jako přednášející nebo vedoucí praxe si jsou canisterapeutičtí pracovníci vědomi své primární povinnosti pomáhat ostatním získávat znalosti a dovednosti. Udržují potřebný standard vzdělání, informace předkládají objektivně, plně a přesně.

2. KOMPETENCE

Obecně: Udržování vysoké úrovně kompetence je odpovědností sdílenou všemi canisterapeutickými pracovníky v zájmu veřejnosti a činnosti jako celku. Canisterapeutičtí pracovníci jsou si vědomi hranic

své kompetence a mezi canisterapeutických technik. Poskytují pouze takové služby a používají pouze takové techniky, ke kterým je opravňuje vzdělání a zkušenost. V těch oblastech, kde uznávané standardy ještě neexistují, canisterapeutičtí pracovníci přijímají všechna opatření, nezbytná k ochraně zájmů svých klientů a koterapeutů.

2.a: Canisterapeutičtí pracovníci uvádějí svoji kvalifikaci, vzdělání, praxi a zkušenosti přesně. Canisterapeutičtí pracovníci udržují kvalitu vlastní práce na takové úrovni, aby odpovídala alespoň minimálním profesním požadavkům CTA, příslušných NNO a evropské ESAAT.

2.b: Jako přednášející a vedoucí praxe vykonávají canisterapeutičtí pracovníci svou činnost na podkladě pečlivé přípravy a soustředění tak, aby jejich práce měla nejvyšší kvalitu a aby jejich sdělení byla srozumitelná příjemcům.

2.c: Canisterapeutičtí pracovníci si jsou vědomi potřeby neustálého vzdělávání a osobního rozvoje a jsou otevření novým pracovním postupům a zvyšování kvalifikace v souladu s rozvojem oboru.

2.d: Canisterapeutičtí pracovníci respektují specifika jednotlivých cílových skupin a eliminují jakoukoli diskriminaci.

2.e: Canisterapeutičtí pracovníci si uvědomují, že osobní problémy a konflikty mohou ovlivňovat jejich pracovní výkon. Proto se zdrží jakékoli aktivity, ve které by jejich osobní problémy mohly zavinit nedostatečný výkon nebo poškození klienta, kolegy, studenta nebo jiného účastníka činnosti.

3. MORÁLNÍ A PRÁVNÍ NORMY

Obecně: Morální a etické zásady chování canisterapeutických pracovníků jsou stejnou měrou jako pro ostatní občany jejich osobní záležitostí, s výjimkou případů, kdy by toto mohlo narušit plnění pracovních povinností nebo snížit důvěru veřejnosti v canisterapii, canisterapeutické pracovníky, ale i obecně v pomocné terapie a v kynologii. Co se vlastního chování týče, jsou canisterapeuti citliví k převažujícím společenským normám a k možnému dopadu, který může dodržování nebo narušování těchto norem mít na jejich výkon jako canisterapeutických pracovníků. Canisterapeutičtí pracovníci si jsou rovněž vědomi možného dopadu svých veřejných vystoupení na možnosti kolegů vykonávat své pracovní povinnosti.

3.a: Ve své činnosti jednají canisterapeutičtí pracovníci v souladu se zásadami ESAAT, CTA, NNO v oblasti canisterapie, a s normami a pravidly zařízení, vztahujícími se k jejich praxi. Canisterapeutičtí pracovníci rovněž dodržují příslušné vládní zákony a vyhlášky.

3.b: Pokud jsou evropské, národní, krajské, organizační nebo instituční zákony, vyhlášky nebo postupy v rozporu s ESAAT, NNO v oblasti canisterapie a/nebo s normami a pravidly zařízení vztahujícími se k jejich praxi, canisterapeutičtí pracovníci předloží tuto skutečnost výboru CTA a snaží se rozpor vyřešit.

3.c: Canisterapeutičtí pracovníci jako dobrovolníci, zaměstnanci či OSVČ neprovozují ani nepřehlížejí žádné postupy, které jsou nehumánní a v rozporu se zákonem na ochranu zvířat, nebo které by mohly vyústit v nelegální nebo neobhajitelné činy.

3.d: Ve své činnosti se canisterapeutičtí pracovníci vyhýbají jakékoli činnosti, která porušuje nebo omezuje lidská, zákonná nebo občanská práva klientů či jiných osob, kterých by se mohla dotýkat, práva zvířat a hygienické normy.

3.e: Setkají-li se canisterapeutičtí pracovníci s odlišným názorem, uznávají a respektují rozdílné postoje a individuální pocity, které mohou klienti, studenti, účastníci praxe mít k těmto záležitostem.

4. DŮVĚRNOST

Obecně: Primární povinností canisterapeutických pracovníků je respektovat důvěrnost informací získaných od osob v průběhu své canisterapeutické činnosti. Ostatním tyto informace sdělují pouze se souhlasem dané osoby (nebo jejího zákonného zástupce), s výjimkou těch neobvyklých případů, kdy by nesdělení pravděpodobně uvedlo danou osobu nebo osoby jiné do nebezpečí. Canisterapeuti informují své klienty o právních hranicích důvěrnosti. Za normálních okolností by měl být souhlas s odhalením informace získán v písemné formě od osoby, které se týká.

4.a: Informace jsou diskutovány pouze z profesních důvodů a pouze s osobami, kterých se daný případ týká. V písemné i ústní formě jsou uváděna pouze data přímo se vztahující k účelu hodnocení či přednášky a je vynaloženo veškeré úsilí, aby se zabránilo nepřiměřenému zásahu do soukromí.

4.b: Canisterapeutičtí pracovníci, kteří osobní informace získané při výkonu povolání uvádějí ve svých pracích, přednáškách, nebo je jinak prezentují veřejnosti, musí k tomu buď mít předchozí písemný souhlas nebo vhodným způsobem zamlčet všechny údaje, které by mohly vést k identifikaci osoby.

4.c: Canisterapeutičtí pracovníci učiní všechna potřebná opatření pro zachování důvěrnosti při uchovávání a likvidaci záznamů, a případně pro jejich úplnou nedosažitelnost.

4.d: Při činnosti s nezletilými nebo nesvéprávnými osobami (osobami neschopnými dát dobrovolný informovaný souhlas), kladou canisterapeutičtí pracovníci zvláštní důraz na ochranu zájmů těchto osob a spolupracují a informují ostatní osoby, kterých se situace týká.

5. ZÁJMY KLIENTA

Obecně: Canisterapeuti respektují integritu a chrání zájmy lidí a skupin, se kterými pracují. Dojde-li ke střetu zájmů klienta a instituce, která canisterapeutické pracovníky zaměstnává, canisterapeutičtí pracovníci informují obě strany o svých povinnostech a odpovědnosti a sdělí oběma stranám svoje rozhodnutí. Canisterapeutičtí pracovníci plně informují klienty, kolegy a ostatní personál a specialisty o smyslu a povaze své činnosti a užití techniky a metody. Nucení lidí k účasti nebo trvání na využití služeb je neetické.

5.a: Canisterapeutičtí pracovníci si jsou neustále vědomi svých vlastních potřeb a své potenciálně více či méně vlivné pozice vůči osobám, jakými jsou klienti či účastníci praxe. Předcházejí zneužití důvěry a závislosti těchto osob. Sexuální vztahy s kýmkoliv z klientů, studentů, účastníků činnosti canisterapie jsou neetické. **5.b:** Canisterapeutičtí pracovníci ukončí činnost služby canisterapie hned, jakmile začne být zřejmé, že pro klienta není přínosný, nebo ihned, jak o to klient požádá.

6. PROFESNÍ VZTAHY

Obecně: Canisterapeutičtí pracovníci jednají s ohledem na potřeby, odlišné kompetence a povinnosti svých kolegů zooterapeutů, terapeutů, psychoterapeutů, psychologů, lékařů a personálu, v případě krizové intervence i členům IZS ČR a pracovníků jiných profesí. Respektují práva a povinnosti těchto svých kolegů vůči institucím či organizacím, s nimiž jsou svázáni.

6.a: Canisterapeutičtí pracovníci znají oblasti kompetence příbuzných profesí. Plně využívají všechny odborné, technické a administrativní zdroje, které nejlépe poslouží zájmu klienta. Minimalizují absenci pracovních vztahů s pracovníky jiných profesí.

6.b: Jestliže je canisterapeutickému pracovníkovi známo porušení etických norem jiným canisterapeutickým pracovníkem, pak, je-li to vhodné, snaží se tento problém neformálně vyřešit tím, že na to dotyčného canisterapeutického pracovníka upozorní. Jestliže je tento prohřešek pouze malý a/nebo se zdá být výsledkem nedostatku citlivosti, znalosti nebo zkušenosti, je takovéto neformální řešení obvykle dostačující. Tyto neformální snahy musí být podniknuty citlivě s ohledem na důvěrnost a práva klientů. Pokud se nezdá, že by přestupek mohl být napraven pouze neformální cestou a nebo je vážnější povahy, canisterapeutičtí pracovníci na to upozorní příslušnou instituci, sdružení nebo výbor zabývající se profesní etikou a chováním.

6.c: Publikáční zásluha je přiznána těm, kteří do publikace přispěli, úměrně rozsahu jejich odborného příspěvku. Významné příspěvky odborného charakteru ke společnému projektu od více osob se posuzují jako spoluautorství s osobou, která poskytla příspěvek uvedený jako první. Drobné příspěvky odborné povahy a rozsáhlejší administrativní nebo podobná asistence mohou být uvedeny jako poznámky pod čarou nebo v úvodu díla. Odkazy ve formě citací v textu se týkají publikovaného i nepublikovaného materiálu, který přímo ovlivnil výzkum či studii. Canisterapeutičtí pracovníci, kteří sestavují a upravují cizí materiál k publikaci, zveřejňují tento materiál pod jmény původních autorů, tam kde je to vhodné uvedou své jméno jakožto editora. Všichni přispěvatelé jsou jmenovitě uvedeni.

7. VEŘEJNÁ PROHLÁŠENÍ

Obecně: Veřejná prohlášení, oznámení o poskytovaných službách, reklama a aktivity podporující canisterapeutické pracovníky slouží k tomu, aby si veřejnost mohla vytvořit informované názory a měla možnost volby. Canisterapeutičtí pracovníci přesně a objektivně uvádějí svoji profesionální kvalifikaci, členství a funkce, a také instituce nebo organizace, se kterými mohou být oni nebo daná prohlášení spojována. Ve veřejných prohlášeních, poskytujících canisterapeutické informace, odborné názory nebo informace o dostupnosti jednotlivých technik, publikací a služeb, canisterapeutičtí pracovníci zakládají svá tvrzení na obecně přijatelných zjištěních a technikách, plně přitom uznávají jejich meze a připouštějí pochybnosti o nich.

7.a: Canisterapeutičtí pracovníci podílející se na rozvoji nebo propagaci canisterapeutických technik, produktů, knih a dalších věcí nabízených pro komerční účely vyvíjejí přiměřené úsilí pro zabezpečení

toho, že oznámení a inzerce budou uváděny profesionálním, vědecky přijatelným a přesně informujícím způsobem.

7.b: Canisterapeutičtí pracovníci prezentují svou znalost a umění canisterapie a nabízejí svoje služby, produkty a publikace poctivě a přesně, vyhýbají se senzačnosti, přehánění, povrchnosti. Canisterapeutičtí pracovníci se řídí svojí základní povinností pomáhat veřejnosti vytvářet si informované soudy, názory a rozhodnutí.

7.c: Produkty, metodiky, techniky které jsou popisovány nebo prezentovány na veřejných přednáškách či předváděních, v novinových a časopisových člancích, rozhlasových nebo televizních programech, internetových prezentacích, v poštovních zásilkách nebo podobných médiích, splňují stejné uznávané standardy, jaké existují pro samotnou činnost výkonu canisterapie

8. VÝZKUM

Obecně: Rozhodnutí provést výzkum spočívá na uváženém rozhodnutí jednotlivých institucí a odborníků o tom, jak nejvíce prospět lidské vědě a lidskému blahobytu. Canisterapeutický pracovník je ve své činnosti součástí komplexu rehabilitačně-terapeutické péče, je tedy možné že jeho činnost bude zahrnuta do výzkumu. Po rozhodnutí o provedení výzkumu canisterapeutický pracovník podá výzkumnému týmu ucelené informace o možnostech vstupu metody do výzkumu a zapojí se dle pokynů výzkumného týmu, canisterapeutický pracovník vede bádání s ohledem na důstojnost a prospěch účastníků, máje na vědomí předpisy a profesní standardy týkající se vedení výzkumu s lidskými účastníky a se zvířaty.

8.a: Canisterapeutický pracovník má právo se výzkumu neúčastnit a má povinnost se neúčastnit pakliže povaha a způsob a myšlenka výzkumu jsou v rozporu s etikou či myšlenkou pomocné rehabilitační metody – canisterapie.

8.b: Canisterapeutický pracovník může vést vlastní výzkum, na základě všech platných předpisů a protokolů pro výzkum v oblasti sociálně-zdravotní či školské. Při provádění výzkumu v institucích, zařízení a organizacích si canisterapeutičtí pracovníci zajistí příslušné oprávnění provádět tuto studii.

9. WELFARE KOTERAPEUTA

Obecně: Pes jako koterapeut (spoluterapeut), je během výkonu zatěžován fyzicky a hlavně psychicky, je proto nutno zajistit pravidla, která budou udržitelná v praxi výkonu canisterapie a zároveň budou účinně chránit zvíře před fyzickým i psychickým týráním tedy i týráním samotným chybným výběrem psa k činnosti výkonu canisterapie. Canisterapeutický pracovník je povinnen i při výkonu činnosti canisterapie ctít a dodržovat Zákon na ochranu zvířat proti týrání.

9.a: K činnosti koterapeuta má pes právo být vybrán po znalém až odborném úsudku, že jeho vlohy - povaha, fyzická i psychická přirozenost je k těmto úkonům vhodná. K posouzení psa k výkonu canisterapie se vyjadřuje osoba budoucího canisterapeutického pracovníka (jakožto kynolog, vlastník psa a po absolvaci odborného kurzu a náhledu canisterapie - teoretik v oboru canisterapie) a zkušený canisterapeutický pracovník s praxí minimálně 6 hodin měsíčně po dobu 2 let. Posouzení při různých testech povahy psa v kynologických i jiných organizacích je přípustné, nikoli však rozhodující, o zařazení psa do činnosti koterapeuta. K posouzení psa k výkonu canisterapie se vyjadřuje osoba která musí být v praxi znala speciální problematiky zvířat jako koterapeutů, a osoba která velmi úzce zná osobnost konkrétního zvířete – majitel. Canisterapie není obor čistě kynologický, ale převážně z hlediska psa jde o problematiku typologickou a etologickou (povahové vlohy, vrozené i získané techniky chování zvířete vhodné k výkonu canisterapeutických metodik a technik) a z hlediska samotné činnosti jde odvětví zdravotně-sociální se specifickými požadavky na dovednosti psa. Canisterapie, jako forma zooterapie, je zcela samostatným odvětvím v oboru Podpůrných rehabilitačních metod.

9.b: K činnosti koterapeuta má pes právo být vybrán po psychickém i fyzickém vyzrání k této činnosti. Mláďata a dospívající jedinci se činnosti účastní jen za účelem přípravy a socializace (seznámení se s prostředím kde je vedená canisterapie a s činností koterapeuta), ale v činnosti samotné nesmí být stavěni do pozice koterapeuta. Účastní se tedy jen pasivně –náhledově. Aktivita vůči klientům typická pro již připravené koterapeuty se tedy vyskytuje u mláďat a dospívajících jedinců jen jako vlastní pokus o iniciativu. Doba vyzrání psychického a fyzického je individuální podle plemen a osobnosti zvířete. U malých plemen jde minimálně o věk 12ti měsíců, u velkých potom o věk minimálně 18 měsíců, vždy s postupným zapojováním zvířete do činnosti od jednoduchých úkonů po složitější. Při zacvičování štěňat a mladých jedinců by měl být přítomen již zkušený pes - koterapeut, který zřetelně přebírá funkci koterapeuta a umožňuje tím mladému jedinci naplňovat bod 9.c - učení formou náhledu.

9.c: K činnosti koterapeuta má pes právo být citlivě zacvičen a to pouze pro nezbytně nutné úkony a dovednosti spjaté k činnosti AAT, AAA, AAE nebo AACR a to pro něho nezbytně dlouhou dobu k jeho pochopení činnosti koterapeuta. Při výchově, průpravě, přípravě a vedení zvířete v oboru canisterapie se užívají výhradně metody pozitivního posilování a rozvíjení vlastních vloh (vždy s ohledem na jedinečnou osobnost konkrétního psa) k činnosti canisterapie, je zakázáno pozměňovat zvířeti přirozenou fyzickou či psychickou dispozici za účelem výkonu canisterapie farmaceuticky i operativně (u hlasitých jedinců operovat hlasivky, podávání sedativ u jedinců neurotických apod.)

9.d: Při činnosti koterapeuta má pes právo na odborné vedení canisterapeutickým pracovníkem dobře znalým kynologie, etologie, zdravotní péče psa a individuality toho kterého psa - koterapeuta a tím mít zajištěn welfare koterapeuta. Pouze canisterapeutický pracovník s kynologickými zkušenostmi je schopen vnímat jemnou komunikaci se svým koterapeutem během výkonu canisterapie, která může být velmi zásadní pro další vývoj situace při terapii v daném okamžiku a její přehlédnutí či chybná interpretace může vést až ke konfliktu ve vzorci „klient - canisterapeutický tým“. Canisterapeutický pracovník má povinnost časově upravit dobu výkonu canisterapie dle individuálních předpokladů psa a i jeho momentálních potřeb.

9.e: Při činnosti koterapeuta má pes právo projevit strach, bolest a nevoli ke konkrétním úkonům. Díky vlohově správnému výběru psa dle bodu 9.a, se pes projeví neagresivně, neútočně a tedy mnohdy velmi skrytě. Canisterapeutický pracovník má povinnost vůči zvířeti přehodnotit zda je konkrétní úkon opravdu i v zájmu psa a na tento signál od psa reagovat k naplnění welfare koterapeuta. I pes velmi vhodný k výkonu canisterapie má přirozené hranice tolerance vzrušivosti a bolesti, canisterapeutický pracovník zajistí jejich nenarušování a ve zcela výjimečném případě narušení, ihned jedná ve prospěch welfare zvířete, zároveň adekvátně k situaci a s ohledem na klienta a prostředí.

9.f: Pes koterapeut má právo být na dobu dočasnou nebo stálou odvolán canisterapeutickým pracovníkem z činnosti koterapeuta pro změny ve fyzické a/nebo psychické kondici, nebo je mu upravena náplň činnosti při výkonu canisterapie.

Jedná se zejména o vysoký věk, březost a mateřství, úraz, nemoc, veterinární zákrok, změny chování a reakcí po událostech na zvíře působících a jiné změny, které canisterapeutický pracovník zcela individuálně vyhodnotí jako kontraproduktivní nebo omezující pro činnost canisterapie a welfare zvířete při této činnosti a činnostech s ní spjatých. Příkladně: pro koterapeuta vyššího věku – upraví výkon canisterapie na pasivní formu, do forem aktivních canisterapeutický pracovník zapojí mladší zvíře apod.

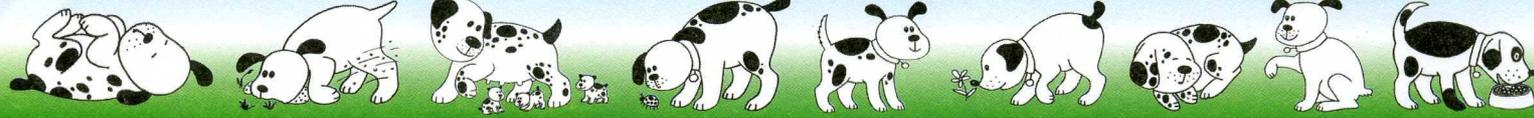
9.g: Pes jako koterapeut má právo (a canisterapeutický pracovník má povinnost) zajistit mu velmi kvalitní osobní péči i péči veterinární v oblasti prevence i léčby (bezpodmínečně prevence výskytu vnitřních parazitů minimálně 4x do roka).

Pes má právo na intenzivní kontakt s majitelem (canisterapeutickým pracovníkem) i mimo dny kdy je aktivně zapojen do činnosti výkonu canisterapie. Není přípustné, aby výkon canisterapie byl pro zvíře jedinou možností k osobnímu kontaktu s canisterapeutickým pracovníkem a lidmi obecně.

Canisterapeutickým pracovníkem je povinen denně zajistit kontrolu kondice psa s ohledem na případné příznaky nemoci či úrazu a s jejich včasným postoupením veterinárnímu lékaři. Preventivní kontroly a očkování jsou prováděny s ohledem na plnění zákona a vyhlášek platných pro stát, kraj, obec a místo držení a působení se psem. S ohledem na vývoj metody canisterapie a možné inovace v zákoně o zdraví obyvatelstva MZ ČR, si CTA vyhrazuje právo na doplnění tohoto bodu o eventuální povinnosti ke konkrétním preventivním veterinárním úkonům (očkování a podobně).

9.h: Po činnosti koterapeuta má pes právo na psychický i fyzický odpočinek a osvěžení podle své vlastní individuality (spánek, hra, vycházka). V případě návaznosti výkonu činnosti na více místech či u více cílových skupin (např. vícehodinová činnost v jeden den) je nutno poskytnout psovi čas odpočinku i mezi těmito výkony, canisterapeutický pracovník je také povinen zajistit adekvátní frekvenci příjmu i výdeje tekutin a stravy zvířete.

Schváleno valnou hromadou Canisterapeutické asociace v Brně, 25.6. 2006

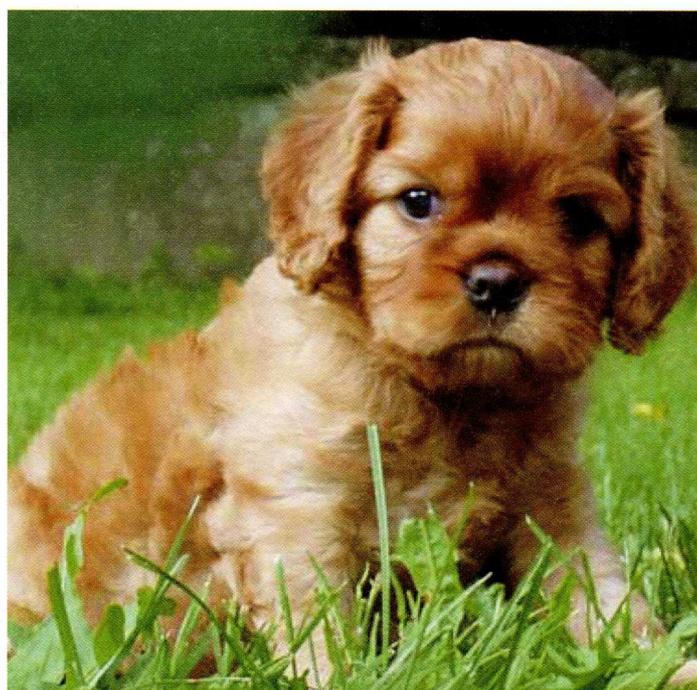

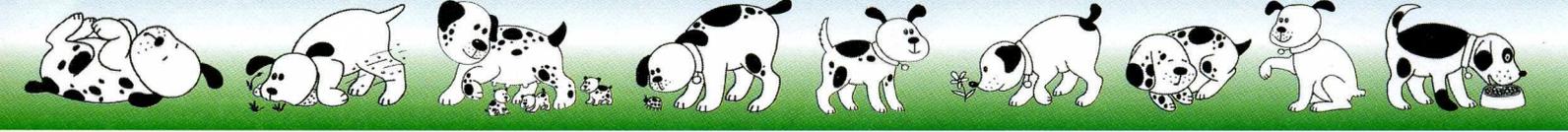
Štěňátko na zkoušku

Katka s Terezkou byly velké kamarádky. Bydlely v jednom domě. Ve škole chodily do stejné třídy a seděly vedle sebe v lavici. Po vyučování se vracely spolu domů a společně u jedné nebo u druhé doma dělaly úkoly do školy. Pak si hrály nebo šly ven. A tak nebylo divu, že když jednoho dne přišla Katka za svou maminkou s prosbou, že by chtěla pejska, chtěla ho i Terezka. Maminky si to hned druhý den pověděly. Protože si nebyly jisté, jestli by se děvčátka o pejsky starala, domluvily se, že je nejprve vyzkouší. Katčina maminka koupila odpoledne v hračkářství dvě plyšová štěňátka. Přinesla je domů a dala děvčátkům. „Když se o tyto plyšáčky budete celý měsíc starat, jako by to byli živí pejskové, můžete dostat skutečná štěňátka,“ řekla jim.

Druhý den ráno, než šly do školy, se holčičky sešly před domem s plyšovými pejsky. Obešly sídliště, aby pejsky pořádně vyvenčily, odnesly je domů a teprve pak běžely do školy. Po vyučování znovu nejdříve vyvenčily pejsky a potom si udělaly úkoly. Již druhý den se Katce nechtělo vstávat. Až bude mít opravdového pejska, to bude něco jiného, ale vstávat kvůli plyšáčkovi jí připadalo zbytečné. Ale přece jen ještě vstala. Na konci týdne na ni Terezka již čekala marně. Odpolední venčení byla ze začátku větší legrace, ani to však Katce dlouho nevydrželo. Po vyučování si chtěla raději hrát než obcházet sídliště s plyšovou hračkou v ruce. A když venku přšelo, to už se Katce vůbec nechtělo ven. Nakonec chodila Terezka ráno i odpoledne sama. Večer bude pejska venčit maminka.

Když měsíc uplynul, mohla si Terezka začít vybírat opravdové štěňátko, protože její maminka věděla, že se o ně Terka bude skutečně starat. Katka jí sice záviděla, ale ráno si aspoň bude moct přispat.

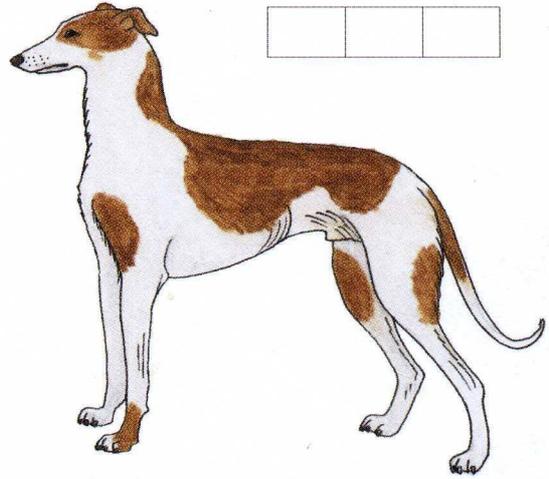

Pracovní list č. II/19

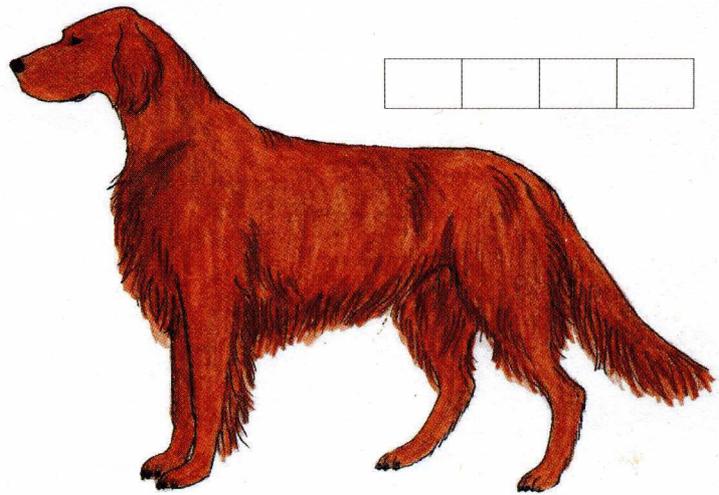
ch-t, bíg-, kok-španěl, pud-, set-

--	--	--	--

--	--	--

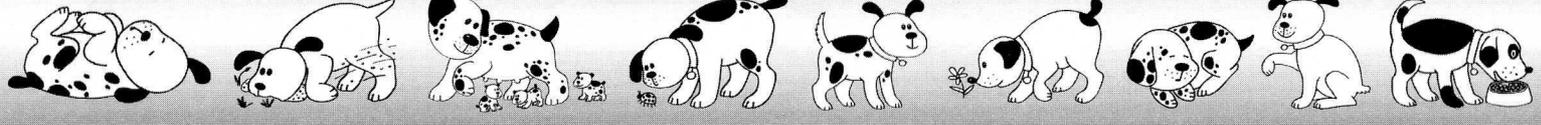
--	--	--	--

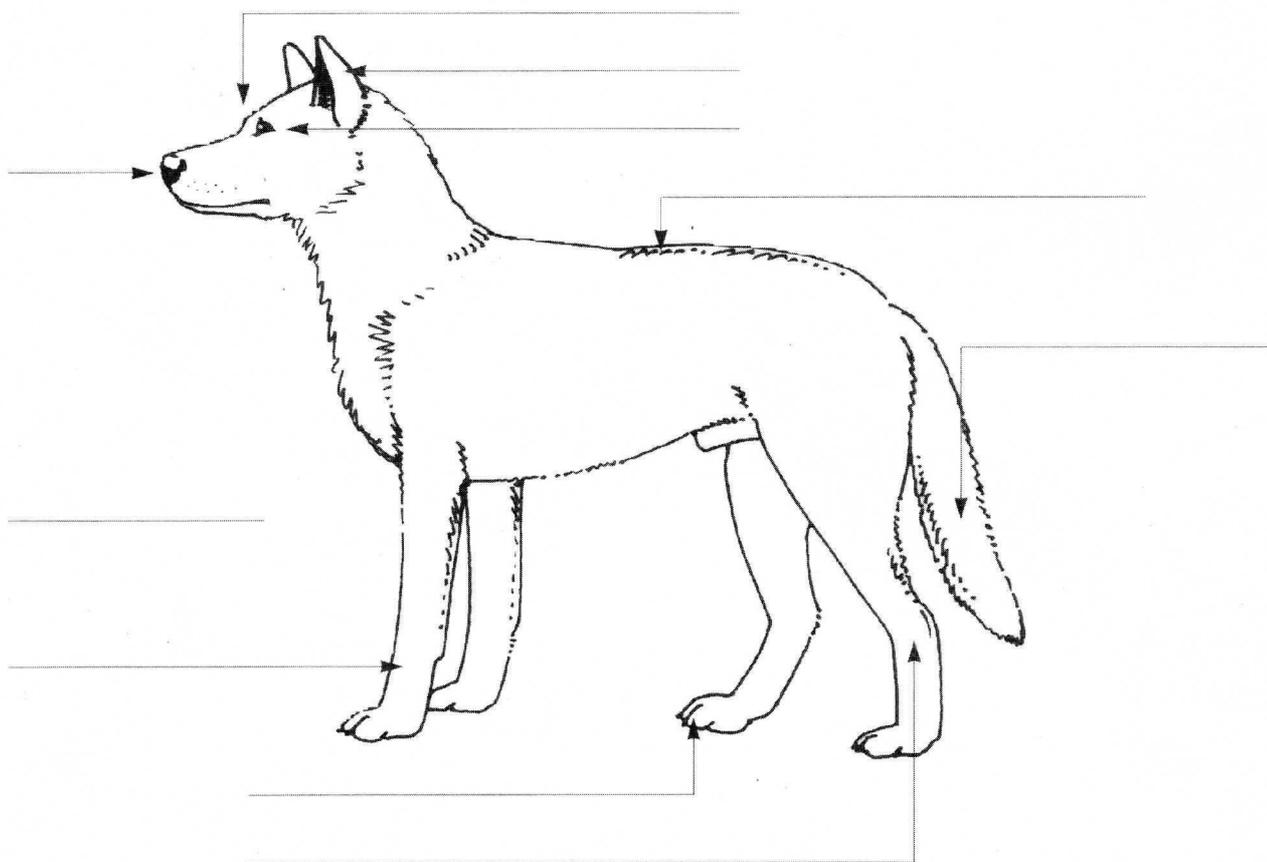
--	--	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Umíš popsat psa?

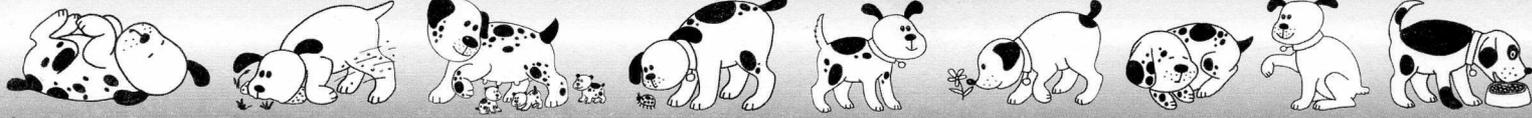
oči
uši

hlava
drápy

čenich
ocas

přední nohy
zadní nohy

hřbet

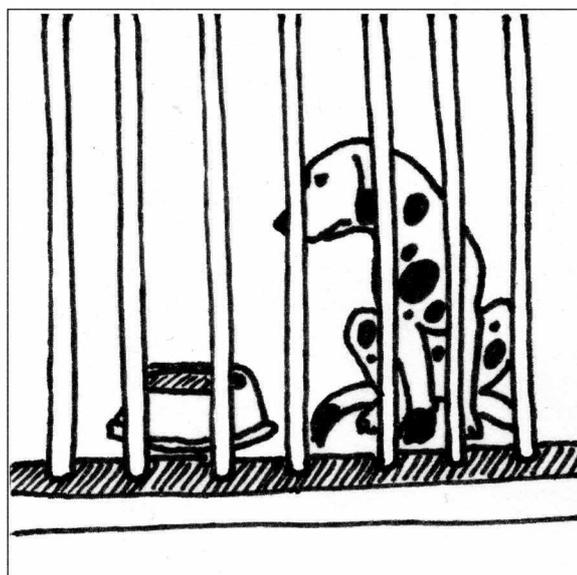
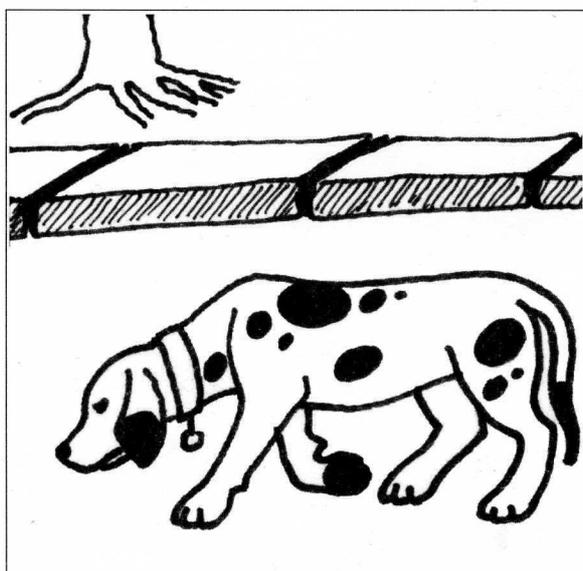

Pracovní list č. IV/8

Napiš příběh podle obrázků!

Co se stalo?

Jak se události dalo předejít?

Aktivity na kynologickém cvičišti DAMAL

Autor: Jana Jonáková

Když nemám živého, najdu si náhradu

Autor: Jana Jonáková

